ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1992

Printed by Beskyd Graphics Ltd., 2559 Dundas St. W., Toronto, Ont.
Tel.: (416) 761-9882 Fax (416) 766-8537

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1992 Торонто — Нью-Йорк — Ч. 2(177)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc.; Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:

VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:

Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1992 РІК:

В Канаді річна передплата 25.00 дол. В США і інших країнах 25.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC – H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

або:

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:

Mr. Bojczuk Lew
68 Wilpena Terrace
Kilkenny, S.A.
Australia 5009

Коментарі

Мирослав Малецький

ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

В основному діяльність людини умотивована цілями, які вона хоче осягнути. Мета в громадських та політичних групах і організаціях - це основа їх існування. Щоб її успішно реалізувати, необхідно знайти відповідні методи дії. Люди різняться поглядами майже на кожне питання. Тому як навіть мета ця сама, у виборі можливостей її осягнення бувають різниці думок та розбіжності поглядів. В різних країнах і різних часах, обмежуючись лише до проявів політичного життя, завважується часто немалу різнорідність політичних партій з більше чи менше відмінними плятформами й програмами діяльности, що зміряють, принаймі теоретично, забезпечити спокійне й достатнє життя громадянам своєї країни.

Пляни й програми партій не є незмінними. Вони міняються і пристосовуються до часу й обставин. Міняються також методи боротьби між поглядами в конфліктних ситуаціях. Переконливими й повчальними, наприклад, є безупинні зміни воєнної техніки, що пройшла довгу дорогу від мачуґи до ядерної зброї.

Різниці думок та конфлікти поглядів були, є і, мабуть, їх не вдасться виелімінувати, зокрема, коли мова про політичний і суспільний лад в державі. З приходом держави не всі пляни будови, перебудови й поліпшення дотеперішнього стану в державі можливо відразу провести в життя. Здійснення запляновоного вимагає певного часу. З чого починати? Котрі пункти програми важливіші й здійснення котрих приспішить реалізацію інших - це питання пріоритетів у політиці. Дискусії про пріоритети української політики на рідних землях тепер стали дуже актуальною темою. Наш народ, який по довгих століттях здобув свою незалежність, старається її закріпити. Завдання не легке й вимагає добре виваженої й ефективної акції. До цього потрібна єдність всього населення України. Про це треба пам'ятати.

Наших поселенців затривожив перебіг третього З'їзду Руху, що відбувся наприкінці лютого. Під час З'їзду став відомий внутрішній конфлікт в організації, що, на перший погляд, виглядає радше на конфлікт персонажів, ніж на суттєву різницю

в поглядах. Затурбування виправдане, бо не раз особисті непорозуміння амбітні люди "підмуровують" політичними арґументами. Так постають роздори, яких нам під цю пору якнайменше треба. Радіємо, що З'їзд закінчився компромісом, хоч дехто не ворожить йому довгого життя, бо вже постали теоретичні обоснування позицій спірних сторін. Частина Руху, очолювана Іваном Драчем і Михайлом Горинем, уважає, що розбудова й закріплення самостійности -- це справа перша. Це дотепер успішно переводив Президент Леонід Кравчук, і тому його треба піддержати. Другу частину Руху очолює Чорновіл, неуспішний кандидат на президента у грудневих виборах. Він вправді піддержує Кравчука в його самостійницькій праці, але вважає, що Кравчук і його уряд ще всеціло в руках номенклятури, яка роками рядила країною. Подумавши, при добрій волі, обидва погляди можна звести до спільного знаменика. Бо ж чи це не те саме, коли Горинь говорить про "критичну співпрацю", а Чорновіл про "конструктивну опозицію"? Не відразу Рим збудували й зовсім на місці буде думка, що інша політика, як її досі провадить Президент, могла б викликати події, подібні до подій в Юґославії, але вже на більшу скалю, з непередбаченим числом жертв і знищення.

Цей коментар не подуманий, щоб щось суґерувати, підповідати, або неприязно критикувати, але в так важливій справі, в справі пріоритетів, хочемо висловити думку багатьох тих, що їм довелося жити в діяспорі. Очевидно, рішення зроблять політичні керівники в Україні.

Насамперед треба з'ясувати й роз'яснити погляд на справу бувших членів комуністичної партії. Совєтський Союз був тоталітарною державою і не допускав до існування інших партій. Людей з іншими від комуністичних поглядів морально й фізично нищив. У висліді багато людей стало членами партії під примусом. Були комуністи й "комуністи". Була комуністична еліта. Вона відносно нечисленна. А. Шевченко, колишній посол до ООН, подає їх число на коло 100 тисяч. Це ті, що рішали й усім керували. Вони мали найбільші привілеї. Доля інших членів партії залежала від щабля, на якій вони стояли на партійній драбині. Загал, однак, хоч мав деякі привілеї, не заслуговує на те, щоб його виключати з державного будівництва. Їх фаховість і досвід можуть стати корисним і конечним вкладом. Сама зміна поглядів, як їм дехто закидає, не багато значить. Колись всі вірили, що Земля пласка. Як тепер виглядають ті, що судили за ширення таких "єретичних" поглядів, що Земля має форму кулі? В минулих десятках років нераз доводилося чути, читати чи зустрічати людей, які ґостро засуджували комунізм, той самий комунізм, котрого палкими поклонниками вони були. Зрештою, комуністичний режим в Совєтському Союзі повалили самі комуністи, з генеральним секретарем на чолі.

Зміну поглядів засуджують ті, які самі не спроможні або не хочуть спостерігати, що діється довкруги них.

Минулих три й пів року -- це не довгий час на календарі. Однак в історії нашого народу в цьому часі змістилася така скількість подій, що на здійснення їх потрібно було б десятки років, а може й цілих століть. Відомо, що в цих подіях брав участь і відіграв вирішальну ролю Рух -- об'єднання людей та організацій-них самостійницьких груп. Число його визнавців зростало швидким темром, а ідея самостійности України дібралася навіть до значного числа членів комуністичної партії. Від часу вибору Леоніда Кравчука своїм головою, Верховна Рада проголосила Деклярацію про суверенітет України, а в серпні 1991 року - повну незалежність. Згодом незалежність затвердив, оспорюваний подекуди в діяспорі, референдум 1 грудня 1991 року. Цього дня народ вибрав Президентом України Леоніда Кравчука, який, присвоївши ідею самостійности, став її промотором і оборонцем.

Про нього пише престижний торонтонський щоденник Globe and Mail 24 березня 1992: Щоб ніхто не мав сумніву щодо серпневого проголошення незалежности, Кравчук допровадив самостійницькі сили до тріюмфального референдуму. Вислід референдуму став останнім ударом для повільно погасаючого Совєтського Союзу з його Президентом Михаїлом Горбачовим. Іван Драч, голова Руху, -- пише кореспондент, -- в більшості випадків підтримує Президента, зокрема в наростаючій конфронтації України з Росією. Іван Драч уважає, що Кравчукові, якщо мова про будову держави й війська, належиться признання.

Всі питання, пов'язані з будовою і закріпленням державности, важливі, але розбудова військової сили -- це перша з найважливіших проблем. В минулому деякі провідники українських спроб революції відразу розпускали військо, бо панівна в той час суспільна доктрина голосила міжнародне братерство народів. Тоді проти кого воювати?

Не мало зроблено за цей короткий час від виборів щодо формації власного війська, незважаючи на спротив Росії та нехіть західних держав. На однакому рівні з розбудовою власного війська треба поставити міжнародну політику. Необхідно добитися, головно на Заході, статусу повноправного члена міжнародної спільноти. І в цій ділянці Президент і його допоміжні чинники здобули значні успіхи. Україну визнало понад 100 держав. 60 нав'язало дипломатичні відносини. Брак відповідного дипломатичного корпусу, протидія Росії, яка собі нелеґально присвоїла все закордонне майно бувшого Совєтського Союзу, неспроможність негайно протидіяти ворожій Україні пропаґанді, спинюють українську закордонну політику здобувати кращі успіхи. В справі інформації могли б дещо зробити діяспорні організації та політики. Гроші, які

вони видають на спроби "загніздитись" в Україні, послужили б краще інформативним цілям. Якщо ще немає, корисне було б заснування дипломатичної школи, навіть з тимчасово скороченою програмою студій.

Знову реформи економічного ладу не поступають як слід вперед. Ці реформи не менше важливі від війська й закордонної політики. Комплектна зміна господарської системи з плянованої на вільноринкову -- не легка справа. У всьому адміністративному апараті ще багато бюрократів попереднього режиму. Боротьбу з бюрократами зараховують до найтяжчої, а економічну політику можуть міняти люди, котрі вірять у пропоновану нову систему. Бюрократам ніколи нігде не приписують таких інтелектуальних прикмет, які вможливили б їм зрозуміти потребу змін. Крім цього, вони пильно бережуть свої позиції. Радикально замінити їх також не можна. Вправді знайшлися б такі, які хочуть прийти їм на зміну, питання тільки, наскільки вони компетентні. Без продуманого пляну й без здисциплінованих і відданих йому виконавців, не обійтися. Господарство України нищено десятиліттями. Це, що залишилося, пов'язане в колоніяльний спосіб з центром імперії. На перебудову потрібно часу й терпеливости.

Годі в короткому коментарі охопити низку інших проблем, як от: питання освіти, екології і т. і. Це болячки України, яким прийдеться присвятити багато уваги. Під сучасну пору першенство в будові й закріпленні держави належить організації війська, закордонній та економічній політиці

Актуальною темою серед української провідної громади в Україні є питання: потрібна опозиція до уряду? В нормальному суспільстві опозиція потрібна й необхідна. Без неї режим при владі стає ароґантним, самохвальним й часом диктаторським. Надзвичайний стан в державі, наприклад, під час війни чи при будові держави, вимагає дисципліни й єдности всього народу. Під час останньої війни навіть у Великій Британії Консервативна партія співпрацювала з Робітничою партією - Черчілл був прем'єр-міністром уряду, а Етлі його заступником.

Сьогодні в Україні стан надзвичайний. Не можна допустити до ситуації, в якій верх брала б боротьба за владу, особисті амбіції та спори. Це, з точки зору будівництва держави, справи малі, несуттєві, тому зайві.

Торонто, 31 березня 199.

Ватикан і Україна встановили дипломатичні стосунки.
8 лютого 1992 року Ватикан і Україна встановили дипломатичні стосунки. В Києві Святий престіл заступатиме папський нунцій, а в Римі -- посол України. Це фактичне визнання незалежности України.

Іван Кедрин

БЛИЗЬКА І ДУЖЕ ДАЛЕКА УКРАЇНА

Нема іншої, актуальнішої і ближчої теми для статті у будь-котрому шануючому себе часописі в українській діяспорі, як те, що діється в Україні. Яка там ситуація, які відносини політичні, культурні, економічні? Як виглядає комунікація у містах і між містами, який розвиток культури в усіх її ділянках -- науці, літературі, образотворчому мистецтві, театрі, музиці й балеті? Чи існують ще черги перед крамницями й дальші запити, залежно від відповіді "так" або "ні". Яке церковне життя, чи ієрархії наших традиційних Церков зрозуміли, що це не пора суперничити та бавитися у непристойну гру ловлі душ наприкінці XX сторіччя? Це тільки жменя запитів -- можна їх продовжувати і застерігаємо собі право зробити це у дальших міркуваннях. Але тут виринає просто незрозумілий і дикий парадокс: коли українська діяспора дійсно, не лицемірно і для паради, а щиро найбільше зацікавлена в усіх подробицях життя в Україні та в усіх подробицях широкої новітньої української проблематики, то наші інформації про те, що там діється, - мінімальні. Це на перший погляд виглядає на негарний жарт, але це не жарт. Автора цих рядків називають "сеньйором українських журналістів і публіцистів", і він на схилі своїх дуже пізніх літ все ще активний у журналістиці, яка знає два свої головні завдання: інформувати і коментувати. Звідкіля ж черпати правдиві інформації про Україну? Ми черпаємо їх найбільше із сторінок поважної американської преси, яка має своїх постійних кореспондентів у Москві. Все ще тільки у Москві, бо в Києві нема для них відповідного приміщення з необхідною сучасною технічною обстановою. Тільки час до часу котрийсь член московського Бюра "Ню Йорк Таймсу" чи "Вашинґтон Посту" або аґенція "Associated Press" поїде на день-два до Києва і перешле відтіль кореспонденцію, датовану "Кієв", (якщо навіть даний американський журналіст прихильний Україні -- він підсвідомо мусить у своїй кореспонденції подати якийсь "родзинок" під впливом російської преси). Нема теж між американськими журналістами в Москві фахівцівукраїнської проблематики. Пам'ятаймо, що в американських середніх школах не вчать всесвітньої історії і географії та історії культури передових народів світу, так, як це навчали у 8-ми клясових клясичних гімназіях за часів Австро-Угорщини, в Українській Академічній гімназії, де від 1-ої до 8-ої кляси вчили латину, від 3-ої греку, де навчання предметів історії і географії було особливо плекане.

В американських середніх школах втолочують у мізки вихованців масу подробиць про саму Америку та поза тим особливо фаворизують спорт. Тому не дивниця, що, наприклад, чув я плітку (не можна твердити, що це правда, але має познаки вірогідности), що американський амбсадор у Москві Штравс, колишній видатний діяч Демократичної партії, бизнесмен, дізнався про існування України щойно в листопаді минулого року, коли пішов в Україні рух за участь у голосуванні у плебіциті 1-го грудня.

Другим найкращим реальним джерелом наших інформацій про Україну є вістки, передавані "факсом" з Києва, кореспондентом пресового бюра, заснованого в Києві Українським Народним Союзом. Ті вістки добрі і правдиві, але вони мусять обмежуватися до рішень Верховної Ради чи інших важливах політичних або культурних подій -- у формі кореспонденції для "Свободи" й англомовного "Тижневика". "Факс" - це чудовий винахід далекосяжної комунікації, але користування ним обмежене: мусять мати ту машину обидві сторони -- в Україні і в нас тут -- і мусять договорюватися про годину, бо, відомо, американський і східньо-европейський час дуже різний. Мабуть, можна порахувати на пальцях, хто з українців в Америці -- установи і приватні особи -- має "факса", і те саме стосується Канади. Ця комунікація покищо люксус для української преси і ще більший люксус для спрагненої вісток про Україну української громади в діяспорі.

Це дивний парадокс, коли пригадаємо сучасні здобутки техніки. Було таке, що під час війни, зорганізованої Джоржем Бушем міжнародної коаліції 28-ми держав проти Іраку, президент ЗСА сидів за своїм столом у так званому "овальному" кабінеті у Білому Домі Вашинґтону і голосно читав написану йому промову -- а пів мільйона американських вояків різних формацій, зосереджених на савді-арабській пустині чули ту промову через гучномовці. Пояснювали мені люди, що передавано ту промову Буша "через сателіта". Для мене, який завжди був анальфабетом у ділянках фізики, хемії чи механіки -- таке пояснення звучить, як "абракадабра". Але факт був фактом, що з помешкання у Білому Дому у Вашинґтоні можна промовляти до слухачів у Савді Арабії. Куди ближча віддаль між Ню Йорком чи Торонтом, і Львовом та Києвом, але -- на превеликий жаль -- ми віддалені наче на двох різних плянетах, що їх усе ще відкривають та досліджують у міжплянетарній системі.

Події в Україні захопили, розентузіязмували, але й розполітикували широкі кола української діяспори. Загальне зацікавлення звузилося до проблеми Москва-Київ, а тому, що наші земляки і в діяспорі, і на рідній батьківщині все ще волють керуватися своїми гарячими почуваннями, як холодним розумом,

то й у тих міркуваннях про сучасні конфлікти між Україною і Росією є багато переборщення, багато непорозумінь і зайвої злости. Але ж поза сферою "чистої політики" існує сфера аполітичної буденщини. Чули ми вже давно, що у Львові не можна знайти на базарі помідорів, але їдучи поїздом із Львова до Тернополя -- можна оглядати з вікна вагону червоні поля помідорів. Чому не було довозу, хто тут винуватий? І чи той стан з-перед року існує далі, чи змінився?

Чули ми, що самі наші земляки із Західньої України жартували, що, мовляв, "у нас є японські дороги -- саме-яме". Чи шляхами далі ніхто не цікавиться, і хто ними повинен цікавитися? Знаємо, що виготовляється плян внутрішнього адміністраційного управління -- поділу великої території України (вона завбільшки Франції) на области і менші самоуправні одиниці. Чули ми теж, що міські і сільські управи (Ради) були заповнені комуністами, які не всі "переставилися" після минулорічного референдуму. Чи і як іде процес українізації адміністраційного апарату в Україні? Народне і середнє шкільництво українізується, поволі зменшується величезна турбота -- брак шкільних підручників. Але високе шкільництво все ще хворіє русифікаторським духом, а Академія Наук у Києві дозволяє деяким своїм членам на виступи, що пахнуть чорною сотнею.

Про все це дивним дивом не пишуть газети в Україні. Це цікаве явище: відродження української преси на батьківщині і як вона виконує ціль журналістики. Коли тільки "ґласность і перестройка" Міхаїла Ґорбачова відхилили щілину у дверях до свободи -- піднялися в усіх країнах СССР національні рухи. Рух українського національного відродження був сповнений емоцій та культу етнографії і фолкльору. У липні минулого року був я, як щороку, у Гантарі серед Кетскілських гір в Америці, які нагадуть своїм підсонням й природою нашу Гуцульщину. Приїхало туди на гостинний виступ троє співаків Київського оперного театру: тенор, сопрано й меццо. Прегарні голоси, зразу було пізнати, що це не аматори, голоси вишколені, співаки опери. Але репертуар жалюгідний, на рівні читальні "Просвіти" в якійсь галицькій закутині: народна пісня, народна пісня, народна пісня, і так цілий вечір. І ті земляки з Києва, напевне патріоти, професійні мистці, були горді, що співають "Ой ходила дівчинонька беріжком, заганяла гусенята батіжком" -- і образились би, як би їм сказати, що ми тут уже виросли з примітивного етносу й фолкльору. Це вже й там, в Україні, минулося. Була ера маніфестацій, зміни вулучних назв у містах та ставлення пам'ятників. Нам було і є дивно: чи будова пам'ятників -- це "пріоритет" у будові держави? Спитав я одного знайомого інтеліґента-професіонала, який вернувся з відвидин в Україні: "Як виглядає в Україні зорганізоване

життя на різних щаблях, у різних ділянках? -- Була цікава розумна відповідь: "В Україні наші земляки щойно вчаться, що таке організація і як треба організуватися".

Наші люди, відомо, страшенне нетерпеливі, не вдумуються у глибину проблем, схильні аж надто керуватися почуваннями, а не розумом. Але вислід всенародного референдуму 1 грудня 1991 р. всіх нас, всю українську діяспору заскочив, зчудував. Це була насправді вийнятково гарна несподіванка. На всіх управнених до голосування -- голосували 31 892 415 осіб або 84,18 відсотків. Написали "ТАК" 28 804 071 -- 90,32 відсотки. Ці й інші статистичні цифри були голосною мовою: люди були свідомі, це вже не етнічна маса, а свідома нація. Ще голоснішою мовою була статистика голосів за національністю. Не-українці голосували "за" українську державність не з українського патріотизму, а з суто шкурного інтересу: воліли бути в українській державі, як в колонії, бо надоїло їм бути вічно дійною коровою для здійснювання імперських, ворожих Україні цілей. Велику ролю відіграли дві трагедії, які вдарили по всіх мешканцях України без уваги на націю і віру: штучний голод у 1933 році та Чорнобильська трагедія.

Тямлючи, що загибеллю української державности за всі три наші історичні доби були внутрішні сварні -- "княжі крамоли", козацькі "чорні ради" й у новітній добі отаманщина та партійницька демагогія -- всі ми раділи, що в оцьому новому історичному шансі прокинулася в народі не тільки совість, але й розум: єдність. Ніякий шануючий себе журналіст не любить повторятися. Але інколи треба. Повторімо давно всім нам відому сумну правду, що ми співаємо у церквах "В єдності сила народу -- Боже нам єдність подай", -- а поза церквою, у громадсько-політичному житті сваримося. В Америці було 10 -- десять -- політичних партій, між ними три Організації Українських Націоналістів з добавленням кабалістичної букви "р", "м" або "с", яку розшифровували тільки фахівці. Були і два УНДО і два УРДП. Від Х Конґресу українців в Америці нема одної української репрезентаційної централі, тільки є дві, і це страшенне компромітує цю громаду в очах американської політичної верхівки. Існує в Канаді Секретаріят Світового Конґресу Вільних Українців, але він не був і не є реальним політичним чинником, бо це радше громадська установа та й загальна українська політична деконьюнктура внеможливлює ширшу діяльність. Згадуємо про все це на доказ, що партійництво і гін до сварні були найбільшим нещастям України. Здавалося, що воно у цих 90-их роках минулося. На превеликий жаль -- є познаки, що шкідниками української державности є не тільки російські чорносотенці, які не в силі примиритися з фактом, що Україна відмежувалася від Росії. І не тільки різнонаціональні комуністи в Україні, для яких Ленін все ще пів-бог і яким осоружна демократія

з її парляментом та виборами. Є познаки, що чималою колодою на шляху до дійсної державности України з усіма її атрибутами є таки самі українці, ті, які рекомендують себе, як дійсні патріоти та яким не можна відмовити патріотизму.

Такою групою були люди в таборі націоналістичного екстремізму, які в усіх своїх діях виходили із засновників принципіялізму і максималізму. Конкретно, в червні минулого року відбулася у Львові вулична демонстрація під гаслом "Україна для українців!" Демонстранти кричали й вимахували транспарентами з написами "Геть росіян з України!", "Геть поляків!", "Геть жидів!" У реакції міські й обласні Ради різко ту подію натаврували і більше вона ніде не повторилася. Йшла сильна аґітація проти Леоніда Кравчука, як довголітнього комуніста на видатних становищах у компартії. Але Український Національний Рух проголосив заклик, що з хвилиною, коли у всенародному референдумі вибрано Кравчука на президента України -- Рух його підтримує і закликає всіх робити таке саме. Виявилося, що Леонід Кравчук мав хист і відвагу в усіх найважливіших справах виразно боронити інтереси України: у справі армії, окремої валюти, Чорноморської фльоти, претенсій Росії до Криму, в справі приватизації та інших метод переходу з контрольованої системи економіки на вільний ринок. Показалося у практиці, що Кравчук найкраще годиться на пост голови української держави в теперішній час, коли треба говорити й договорюватися з тим Борисом Єльціним, з яким Кравчук був разом членом Верховного Совєта СССР та з яким зійшовся при виступленні з партії. Сам Леонід Кравчук признав, що "переломовим моментом" в його житті та його світогляді стало його познайомлення з архівами КҐБ і компартії, які стосувалися штучного голоду, який у 1932-33 р.р. винищив в Україні сім мільйонів душ. Від серпня минулого року, коли Кравчук провів у Верховній Раді постанову про незалежність України, і від грудневого референдуму популярність Леоніда Кравчука зросла, і кампанія проти нього наших принципових екстремістів припинилася. Але не припинилася критика із зовсім несподіваної сторони.

Десь у листопаді минулого року прийшла з України вістка, що у приготові до референдуму 1-го грудня найповажніші шанси вибору на президента має на Східній Україні Леонід Кравчук та в Західній Україні Вячеслав Чорновіл, колишній довголітній політичний в'язень. Хтось придумав концепцію: чи не добре було би, якби президентом став Кравчук і віце-президентом Чорновіл, - вони ідеологічно зрівноважили би державну верхівку і нарід мав би повне вдоволення. Ту концепцію, мабуть, сказали Чорноволові, бо сюди наспіла вістка, буцім-то він таку комбінацію відкинув. Мовляв, він "воліє бути головою опозиції". Може все те, що тут сказане -- не відповідає правді, а я за це не ручаюся, але й не

видумавтаких комбінацій.

Поведення Вячеслава Чорновола, патріотизм якого стоїть поза всяким сумнівом, вказує, що оповіджена тут історія має познаки вірогідности.

Бо ж у "Ню Йорк Таймсі" були вийнятки розмови кореспондента того часопису з Москви, який приїхав до Києва і розмовляв з різними видатними діячами, включно з Кравчуком, Драчем і Чорноволом. І Чорновіл не цурався говорити представникові "Н. Й. Таймса", що треба опозиції проти Кравчука і про своє опозиційне становище. Відомо, що опозиція є невідхильною частиною демократичного перляментаризму, так само, як у демократичному судочинстві оборонець підсудного має протиставитися державному прокуророві, який підсудного обвинувачує. Але "опозиція для опозиції" -- це нісенітниця. Нема непомильних лідерів у світі, не було і не буде. Опозиція опозиції не рівня. Конструктивна прихильна опозиція для добра справи -- це зрозуміла і потрібна співпраця людей різних поглядів, але тієї самої державницької настанови і тієї самої доброї волі.

Чого ми тут найбільше бажаємо Україні, тамошнім землякам і всій діяспорі -- єдности в оцьому історичному часі, єдности і тієї мудрости, щоби ніхто, ні одна одиниця не дала схопити себе у петлю ворожої інтриґи й провокації. Чого ми найбільше боїмося -- відродження гону до партійництва та діяння під впливом власної амбіції, з затратою почуття об'єктивізму. Округло 300 років чужинецької неволі, округло 70 літ комуністичної диктатури з русифікуванням мови і душі, з ламанням характеру з прищеплюванням людям і всій народній спільноті злобно фабриковних фальшів -- були наслідком такого довгого підневільного стану, мусить бути хаос. Ідеться про те, щоб той хаос терпеливо поменшувати, щоб у пустку, яку залишила колонія із усе ще панівною російською мовою та із щойно імпровізованим державним апаратом разом будувати, а не один одного критикувати. Читаючи кореспонденції американських часописів, мусимо з жалем стверджувати, що тамошні, навіть видатні діячі на видатних становищах не знають, як треба використати нагоду, щоби такому кореспондентові сказати те, що пригодиться Україні. Напевне не пригодиться критикування рідного проводу та інформування чужинецького світу, що в Україні не тільки нема харчів, нема зайвих приміщень для чужих амбасад і чужинецьких торговельних місій, але й нема згоди в рідному сімействі.

Покищо плюсів є більше, як мінусів. Покищо нема у Києві того хаосу, який є у Москві. Покищо величезна більшість народу свідома, що це тільки початок, що державницька манна впала нам з неба і що треба її чітко і дбайливо зберігати, бо не було ще прецеденту у всесвітній історії, щоби хтось комусь дарував дер-

жаву, щоби не сильний, а слабкий мав авторитет. Ці рядки писані на початку квітня 1992 р. і в найближчій майбутності відбудуться добрі події: секретар оборони (міністер військових справ) Дик Чейні прийматиме запрошеного ним генерала Константина Морозова, організатора й командувача української армії, -- президент Джордж Буш прийме запрошеного ним президента України Леоніда Кравчука. Це можуть стати зустрічі історичного значення для України -- вся преса заговорить про Україну, як партнера демократичного світа. Будучність належить до оптимістів. Історію роблять оптимісти. Не будемо сліпі на хиби, неполадки, але ні на мить не сумніваймося, що цим разом українські люди матимуть стільки здорового патріотизму, зрозуміння конечности єдности та конструктивної праці, що вони таки створять тривкі підвалини під сильну, демократичну самостійну українську державу.

Люди, опінії, події

Василь Федорович

КОМІСАР ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УКРАЇНІ

Із записок ген. Жоржа Табуї

В Першій світовій війні Франція як член Антанти, враз із Англією, Росією і З'єднаними Стейтами Америки, воювала з Центральними Державами, а головно з Німеччиною. (Іншими членами Антанти були: Італія, Бельгія, Сербія і Греція, але вони не відігравали важливішої ролі в тій війні). Для затіснення співпраці в мілітарній ділянці, французьке військове командування мало на сході при російській армії своїх зв'язкових офіцерів, які обмінювалися з російськими офіцерами боєвим досвідом, нав'язували з ними ближчі взаємини, обсервували дисципліну російських солдатів та оцінювали їхню боєздатність.

Одним із таких зв'язкових офіцерів був полк. (пізніше генерал бриґади) Жорж Табуї, який в тому часі командував військовим з'єднанням на західньому фронті, отже мав вимаганий боєвий досвід і знав російську мову. В грудні 1916 р. його покликали до головної французької квартири, де він одержав наказ негайно поїхати до квартири ген. Брусілова, який тоді командував південно-західнім російським фронтом, що простягався від поліських боліт на півночі аж до румунського кордону на півдні. Окружною дорогою, через Англію, Норвеґію, Швецію, Фінляндію і Петроград Табуї приїхав 12 лютого 1917 р. до штабу ген. Брусілова в Кам'янці Подільському (згодом у Бердичеві).

Ген. Табуї признається, що в тому часі він знав дуже мало про Росію і її національності. Як приїхав на місце призначення, то ситуація там була така неспокійна й було стільки труднощів, що йому як чужинцеві було незвичайно тяжко схопити правду і зрозуміти її. Від моменту приїзду на східній фронт аж до листопада 1917 р., Табуї був свідком нових і незвичайних подій, як: деморалізація армії, різні революційні комітети і солдатські ради, розвал російської імперії, абдикація царя, уряд Керинського і його внутрішні політичні маневри, створення т.зв. російської республіканської армії, й врешті, вибух більшовицької революції й її наслідки. Всі ті події оголомшували його.

Спочатку Табуї працював сам, але координував свої дії з французькою місією при штабі Брусілова. Згодом, крок за кроком, він згуртував біля себе і під своєю командою деяку кількість французьких офіцерів-спеціялістів з різних ділянок військової штуки. В тому теж часі він дістав підвищення до ранґи генерала бриґади. Тепер йому прийшлось працювати з більш чи менш здеморалізованими елементами колишньої царської армії і дбати про те, щоб вони в військових справах співпрацювали з Антантою. При кінці серпня 1917 р. показалося, що зусилля ген. Табуї були даремні, бо російська армія була в повному безладді. Крім того, виринали нові несподіванки, що спричинювали додаткові ускладнення. Найважливішим феноменом була тут Україна, що саме тепер немов збудилася зі свого віковічного летаргу.

Тут вперше Табуї зустрівся з невідомим йому досі українськими питаннями. Він зацікавився ним, присвятив йому чимало уваги й виявив багато зрозуміння та сантименту. Обговорюючи тогочасні політичні події, він завжди відмічував усі прояви українських самостійницьких змагань. Вихідним пунктом було проголошення Першого універсалу (23 червня 1917 р.), яким Українська Центральна Рада сповіщала, що з уваги на відому Петроградського уряду співпрацювати з Україною, вона тепер буде сама "будувати своє майбутнє". Отже, Україна проголосила автономію, але ще в федерації з Росією. Тоді теж створено Генеральний Секретаріят, що мав стати зародком майбутнього українського уряду. Україна розпочала з урядом Керенського цілу серію довгих і болісних переговорів, що зазнали багато коливань, а вкінці були перервані катастрофою Петрограду і більшовицькою революцією.

Ген. Табуї мав щораз менше роботи при штабі Брусілова, бо російська армія стала нездисциплінованою товпою, і нікого не слухала. Тому він покинув Бердичів і переїхав до Києва. Таким чином, його дотеперішня військова роля мала стати політичною. Київ був важливим центром інформації про український рух. Тут діяв Масарик, голова чехо-словацького комітету в Росії. Він завжди схилявся до альянтів. Росія ставилася неприхильно до його діяльности, бо боялася, щоб поневолені нею народи не виступили з домаганням незалежности, як це зробили чехи в Австрії. В Києві Табуї нав'язав контакт з кн. Кочубеєм, який хотів організуватиармійський корпус, що мав складатися з самих українців. Його завдання було тяжке, бо росіяни противилися його плянам, а крім того були там українці з роду, які навіть не були того свідомі. В додатку були ще й інші, які називали себе українцями, а ними не були. Кочубей твердив, що запорізькі козаки дуже швидко сформуються, бо козацька організація, хоч в основі може примітивна, була для такої справи добра; вона військова й побудована на дис-

ципліні, а це дуже важливе в таких непевних революційних часах.

В жовтні 1917 р. Табуї зустрівся безпосередньо з представником українського уряду в Києві. Був на авдієнції в міністра війни Петлюри, з яким мав довгу розмову про Україну, про Мазепу, про запорізьких гетьманів та про багатства України. Тоді Табуї вперше побачив мапу України, що показувала територію від Кавказу аж по Вислу. Він тоді ще не був зорієнтований в ситуації і не знав, що з того вийде. В кожному разі, він завважив, що в Києві йому віддавали такі почесті, як за найкращих часів царату. З того він відніс враження, що Україна вірить в прихильність Франції і відповідно до того поведе свою політику.

Окрему увагу присвятив Табуї Третьому Всеукраїнському Військовому З'їздові, що відбувся в Києві в листопаді 1917 р. При тому він підкреслив, що навіть "сепаратисти" не могли закріпити ідеї про повну незалежність України, а деякі дуже палкі патріоти ще думали про федерацію з Росією. Очевидно, тоді вони ще не передбачували наслідків більшовицької революції. З'їзд, -- на думку Табуї, -- не осягнув того, чого від нього очікували; були там гарячі дискусії, палкі промови, кличі, заяви, але ніякої конкретної дії. "Вони говорять, а не діють", -- ствердив Табуї, -- а Україна, яка саме тоді відроджувалася, потребувала армії, без неї вона нічого не значила. Ген. Дельвіґ, полк. Кичій та інші старшини, приятелі ген. Табуї з фронту, були поважними військовими фіґурами, вони розуміли вагу військової сили, хвалили Францію й хотіли в майбутній українській армії приняти французьку військову дисципліну, думали навіть запросити французьких військових інструкторів.

Ситуація ген. Табуї, -- як він сам признає, -- була дуже делікатна. Він все таки ще в Росії й мусів обережно підходити до української справи. Росіяни ніяк не могли погодитися з самостійністю України, для них Україна -- це австрійська інтриґа, щоб розбити російський бльок. Зрештою, Табуї не мав тоді ще ясного погляду на всю справу, але все таки була в нього якась підсвідома тенденція вірити в Україну. Не маючи окресленого політичного статусу, він не міг знати, що твориться між відродженою Україною і російськими урядами, тобто Тимчасовим Урядом Керенського, а згодом більшовицькою владою. Проте до нього надходили деякі -- на його думку -- сенсаційні вістки, нпр., що Україна далі прямує послідовно до незалежности, зорганізувала новий уряд з Петлюрою як міністром війни і командувачем фронту. Приятель ген. Табуї генерал Володченко заявив йому, що він визнає Центральну Раду та що Україна не є більшовицька, як це дехто злобно розголошував, її треба залишити в спокою і вона сама знайде свій правильний шлях. А все таки ще зустрічалися українці, що не хотіли зривати з Росією.

При кінці жовтня 1917 р. Табуї вернувся з Києва до штабу в Бердичеві. Тут він далі комунікувався з французькою місією ген.

Бертельо в Яссах та слідкував за подіями на фронті. Завважив, що тут повний хаос: штаб Брусілова діставав накази від Керенського, Леніна, Духоніна, а навіть Каледіна. Французам важко жити й діяти в такому безладді. В листопаді відбулася конференція між командуючим українськими частинами на фронті й міністром Петлюрою. Узгіднено, що Центральна Рада буде займатися внутрішньою адміністрацією, а командувач фронту буде начальником всіх українських армійських з'єднань, без комісарів і солдатських рад. Українські відділи плянували йти походом на Київ на поміч Центральній Раді, але все скінчилося на плянах. Взагалі, як завважує Табуї, всі ті пляни якісь далекі, немов у хмарах. Одне певне, Україна не хоче більшовизму, вона тільки змагає до своєї незалежности.

В листопаді 1917 р. Україна проголосила себе республікою, але ще в федерації з Росією (3-ій універсал з 20 листопада 1917 р.) Конституанта мала втримувати зв'язки між Україною і Росією. Однак той універсал містив декларацію, якої Табуї не міг прийняти, а саме: там говорилося про можливість миру України з Центральними Державами. Не зважаючи на інструкції французького уряду, щоб не мішатися у внутрішні українські справи, Табуї заявив українським представникам, що Франція ніколи не визнає уряду, який думає зламати обіцянку, дану в своїх перших заявах.

На фронт прийшла директива Леніна, який наказував командирам усіх військових з'єднань південно-західнього фронту заключити перемир'я з Центральними Державами. Табуї післав до Києва свого офіцера, щоб цей побачився з Петлюрою і довідався від нього, яке є становище українського уряду в тій справі. Петлюра відповів, що він знає про наказ Леніна, але український уряд не приймає його до відома. Табуї був заспокоєний тією заявою.

Тим часом події далі розвивалися. До ген. Табуї приїхав офіцер від шефа французької місії в Румунії ген. Бертельо й передав йому нові інструкції: стежити і помагати еволюції України, а одночасно підтримувати добрі взаємини з цілою "південною Росією", землею дуже багатою, де можна буде вести довготривалу війну, посуваючись аж до Кавказу. Табуї погоджувався з тими проєктами, але не хотів сам виступати з ними перед українцями, тому післав до Києва офіцера Денца, але попередив його, щоб поступав обережно з українцями, бо вони не схочуть приняти подвійної політики Франції і поставляться з недовір'ям до французьких плянів, особливо якщо ті пляни походять з Румунії.

На фронті український військовий комітет не визнає федеративного уряду в Петрограді, а підчиняється незалежному українському урядові в Києві. Табуї загубився в тій хаотичній

ситуації: всюди мають синьо-жовті прапори, а одночасно лунають кличі "Хай живе інтернаціоналізм!" Петлюра видав наказ армії в справі дисципліни, а солдатські ради тим часом арештують офіцерів. Поляки, які мають на Україні великі добра, протестують проти універсалу, що проголосив поділ маєтків. В душі Табуї зроджуються сумніви: Може Україна --це помилка, може це "небажана дитина". Але є факт, що та дитина вже народилася і треба їй помогти. Немов на потвердження своїх оптимістичних міркувань, Табуї одержав з Парижа телеграму з повідомленням, що Франція готова попирати національні уряди, якщо вони протинімецькі й будуть далі провадити війну проти Німеччини.

Тоді Табуї вирішив перенестися до Києва, як центру українського політичного життя, бо фронту властиво вже не було, всюди завелося "братання". 1 грудня 1917 р. Табуї замешкав у Києві. Його перше завдання -- зустрітися з ген. секретарем війни Петлюрою і ген. секретарем закордонних справ Шульгином. Петлюру він зустрічав уже раніше і був ним захоплений. Шульгина бачив перший раз. Зустрів його в готелі "Савой". Зробив на нього приємне враження: це високий мужчина з темним волоссям, рухливий, культурний, говорить добре по-французьки. Видно обі ці візити були радше куртуазійні, бо Табуї не подає змісту розмов. Того самого дня Табуї мав розмову з полк. Кільчевським, який має завдання організувати українську армію. Розмова з ним була ділова й важлива, бо організація армії -- це велика проблема; з доброю армією легше говорити про мир.

Ген. Володченко, з яким Табуї знайомий ще з фронту, повідомив його, що "все скінчене, війська на румунському фронті заключили перемир'я". Тепер Табуї мав змогу зайнятися реалізацією багатьох проєктів, але їх треба було наперед простудіювати. Ось деякі з них:

Плян військового об'єднання українців і поляків натрапляє на труднощі: для поляків Київ -- польський, а для українців західні кордони є на Віслі.

Кн. Трубецкой хоче організувати армію, згл. поодинокі армійські групи, за релігією і расою.

В грудні Табуї мав візиту ген. Скоропадського, шефа українських козаків. Він хоче грати поважнішу ролю в українській політиці, тому старається організувати козаків і стати українським гетьманом. На цей пост намітив його Козацький з'їзд в Чигирині з 31 жовтня 1917 р. Скоропадський може в короткому часі зібрати 80 000 козаків навіть в тій хаотичній ситуації.

Російські офіцери, що ще на фронті, не знають, куди їм іти: до більшовиків чи до українців? Українці їх не хочуть, а більшовики можуть їх перестріляти.

На фронті армія здеморалізована, більшовицькі революційні комітети, зглядно "совети", заняли місце давніших солдатських рад, вбивають офіцерів, продають німцям зброю та інший військовий матеріял, взагалі всюди анархія, безладдя, грабежі.

В грудні 1917 р. Табуї опинився в прикрій ситуації. З Петрограду одержав від французької амбасади інструкцію політичного характеру, а саме, щоб поступав обережно з українським урядом, бо Україна є ще далі частиною Росії, отже, Табуї є офіційно на російській території. Але ситуація змінялася з кожним днем. Табуї відчував, що Україна таки відділиться від Росії й Німеччина схоче їй помогти, бо потребує української пшениці.

28 грудня 1917 р. офіційною телеграмою з Парижа повідомлено ген. Табуї, що він призначений Комісарем Французької Республіки в Україні та що цей акт означає визнання України Францією. В телеграмі зазначено, що функції комісара в сучасних обставинах не можуть відбігати від офіційної французької лінії. Комісар має повідомити Ген. Секретаріят України, що він є уповноважений вступати в урядові стосунки з репрезентантами влади в Києві. Табуї вдався до Шульгина і представив йому справу, однак Шульгин не був тим захоплений; він хотів, щоб Табуї був амбасадором при уряді України. Але така форма була для Франції неприйнятна, бо встановлення амбасади означало б абсолютну й повну незалежність. Україна існувала -- це факт, а Франція визнала її де факто через призначення свого дипломатичного аґента. Наразі це вистачає.

1 січня 1918 р. Табуї бачився з Шульгином в палаті Терещенка в Києві. Причиною візити був факт, що в кулюарах українського парляменту явно говорилося про мир України з Центральними Державами, а делеґати Центральної Ради вже навіть виїхали до Берестя Литовського на мирові переговори. Для альянтів це створювало нові труднощі і хвилювання. Табуї, який відчував симпатію до Шульгина, спокійно без гніву представив йому французьке занепокоєння тим кроком українського уряду. При тому він згадав, що коли б Україна, без зложення зброї, дозволила себеокупувати Центральними Державами так, як це зробила Бельгія чи Сербія, то вона без сумніву дістала б рекомпенсату від Антанти.

Ще одна важлива подія залишилася в пам'яті ген. Табуї. 3-го січня 1918 р. він формально представив Шульгинові і різним консулятам в Києві свій офіційний статус комісара з підкресленням, що Франція перша визнала Україну (де факто). Офіційне прийняття для комісара Табуї відбулося 4 січня 1918 р. під керівництвом Винниченка в присутності членів Ради та міністрів -- закордонних справ, справедливости, фінансів, хліборобства. Прийняття було дуже сердешне. В початкових розмовах, а потім в

офіційній частині, Табуї мусів докладно вияснити значення свого "комісарського" титулу, до речі, титулу, який був зганьблений комісарами революційного періоду, а ще більше більшовицькими міністрами, які називали себе народніми комісарами. Очевидно, цей титул не дуже подобався українцям.

З іронією признається ген. Табуї, що він став у Києві великою особистістю, але не настільки великою, щоб міг домінувати над морем хмар, що закривали українську дійсність. А під тими хмарами можна було бачити нові, хоч може незначні епізоди. Для прикладу:

Ген. Скоропадський ніби організує козаків, а одночасно очікує німців.

Полк. Кірей, знайомий ген. Табуї ще з фронту, добрий вояк, чоловік інтеліґентний, хоче відокремити українські відділи від інших солдатів, щоб його батьківщина не потонула в кривавім багні.

Польський генерал Міхеліс хоче бути командиром неіснуючої польської армії.

Міністер війни Сибіру (?!) вимагає від Табуї мільйонів для організування армії, вірної альянтам.

До того надійшло повідомлення, що Німеччина також має намір визнати Україну і навіть проти волі свого союзника Австро-Угорщини хоче признати Україні Галичину.

Серед тих тривожних і неспокійних днів Табуї з приємністю згадує візиту в президента Ради проф. Грушевського. Табуї йшов до Грушевського з деяким упередженням, бо про нього говорили йому багато некорисного, нпр., що він рішучий австрофіл і що це він "вигадав" Україну. Табуї був приємно заскочений особою Грушевського, який прийняв його у своєму скромному кабінеті й у розмові з ним видвигнув важливі проблеми:

1) През. Вілсон у своїх відомих 14 пунктах не згадав ані словом про Росію та окремі національності, з яких вона складається.

2) Україна де факто незалежна. Федерація з Росією могла б бути актуальна в майбутньому, але не тепер.

Для Табуї це були цікаві спостереження, а доповнив їх ще Шульгин, підкреслюючи, що Україна може ще відложити заключення миру, тим більше, що німці хочуть накинути їй торговельний договір з небажаними клявзулями. Вслід за тим Україна готова зберігати військову невтральність, якщо Франція дасть їй позичку. Табуї не прийняв тієї пропозиції, бо невтральність, -- на його думку, -- допровадила б до роззброєння чужинців, а між ними і французів, а це вже було б ворожим актом супроти Франції.

Тим часом військова ситуація довкруги Києва погіршувалася. Муравйов зі своєю армією наближався до столиці. В місті вже було чути гарматні стріли, також місцеві більшовики почали явно діяти,

и саме тоді прийшли до Києва вістки, що українські посли в Бересті вже мають в "кишені" договір з Центральними Державами: Україна визнана як незалежна держава, вона дістає половину Галичини, Буковини і Холмщину. За те українці дають німцям свою пшеницю, а властиво не дають, бо німці самі забирають її.

Дні в Києві щораз понуріші. В будинку Центральної Ради ведуться важливі наради. Виринає питання, чи схилятися до Антанти чи до Центральних Держав. Одночасно обговорюються статті майбутнього універсалу (4-го, з черги): абсолютна незалежність України, націоналізація землі і банків, торговельні взаємини з Центральними Державами. Табуї одержав від свого уряду доручення: протестувати проти кожного сепаратного миру, проти всяких приязних стосунків з Центральними Державами та іншими ворогами Франції. В зв'язку з тим він написав офіційного листа до президента Ради з повідомленням, що французький уряд з важким серцем приймає до відома, що Україна нав'язує взаємини з Центральними Державами і, не зважаючи на свої симпатії до України, Франція не може забути, що Україна, через заключення сепаратного миру, дає моральну підтримку Центральним Державам.

Табуї відмічує проголошення 4-го Універсалу 22 січня 1918 р. Відбулося воно з великою парадою на Софійській площі в Києві. Справді історична хвилина! Але ентузіязм холоне, бо ворог близько. Яка трагедія!

Кілька днів пізніше більшовики вдерлися до Києва, почалися вуличні бої. Шрапнелі вибухають біля будинку Центральної Ради. 6-го лютого Табуї дістав повідомлення, що Шульгин хоче з ним бачитися. Пішов до нього разом із англійським консулем Баґґе. Шульгин хотів знати, які умови мала б Україна виконувати, щоб задержати зв'язки з альянтами. Табуї не міг на це відповісти, було вже запізно. Того самого дня Муравйов здобув Київ. Почався загальний терор, розстріли. Безліч жорстоких сцен!

Політична місія комісара Табуї скінчилася. Йому не залишалося нічого іншого, як тільки покинути Київ і їхати додому. Після двох тижнів різних зволікань під совєтським режимом Табуї разом із своїм персоналом виїхав 23 лютого 1918 р. до Москви. Звідси після 21-денної їзди поїздом він приїхав до Мурманська, звідки німецький корабель під англійською командою забрав його до Англії. На Великдень 1918 р. Табуї і його супутники були вже в Франції.

Інструкції, які Табуї одержав від свого уряду, можна підсумувати в таких пунктах: старатися сповільнити розпад царської армії, простудіювати ресурси країни для евентуального використання, перешкодити в заключенні сепаратного миру, поборювати австрофільські і ґерманофільські настрої (очевидно, серед

українців), гальмувати надмірні самостійницькі змагання деяких членів українського уряду.

Як видно з того, французька політика була в основному проросійська, з метою відбудувати "єдину неділиму". Щойно після вибуху більшовицької революції з її гаслом " самовизначення народів", Франція готова була визнати "національні уряди, якщо вони протинімецькі". Те, очевидно, відносилося й до України. Треба признати, що Табуї ставився з симпатією до України й до українців, але в своїх урядових функціях мусів поступати згідно з даними йому інструкціями.

З перспективи часу Табуї писав:

"Я бачив Україну, що по віках немов збудилася з летаргу. Я відкрив її дружелюбність, я пізнав і вивчив її минуле, я збагнув чесноти тієї справді слов'янської, не азійської раси, я підтримував тих, що пробували піднести синьо-жовтий прапор. Незважаючи на те, я мусів деколи виступати проти дій українського уряду. Проте я високо цінив тих, що визначалися ідеалізмом і глибоким патріотизмом. Та події були сильніші, ніж ентузіязм. Чи той ентузіязм пробудиться в майбутньому? Чи це правда, що "Ще не вмерла Україна?" Я вірю, що так".

У 50-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ УПА

1992-ий рік, це ювілейний рік Української Повстанської Армії. 50 років тому, в добі важкої боротьби двох світових потуг -- комуністичної Москви та гітлерівської Німеччини, постала нова збройна сила України -- Українська Повстанська Армія.

УПА стала прямим продовженням Української Національної Революції 1917-1921 років, коли то Українська Центральна Рада проголосила Актом 4-го Універсалу постання Самостійної Української Народної Республіки. Молодій державі приходилось обороняти волю українського народу перед наступом ворожих сил Москви. Голова Держави та Головний Отаман Армії УНР Симон Петлюра вів героїчний змаг для збереження Самостійної України.

Прийшли Крути, чотирикутник смерти, зимові походи, Базар. Та встоятись не було сили. Україна була здана виключно на власні сили. Євген Коновалець продовжував боротьбу за ці самі ідеали підпільною боротьбою. Твориться УВО, а згодом ОУН, що підняли прапор боротьби за Українську Державу. У 1938-39 роках Закарпатська Україна, використовуючи пригожий момент, проголошує незалежність Карпатської України, на чолі з о. д-ром Августином Волошином. Для оборони волі народу постає Карпатська Січ.

На початку Другої світової війни, 30-го червня 1941 року, ОУН під проводом Степана Бандери проголошує у Львові відновлення Української Держави, а Тимчасове Правління очолив Ярослав Стецько.

Та гітлерівська Німеччина жорстоко поборювала українських патріотів-борців.

З метою відновлення української державної незалежности, зокрема оборони народу перед німецькими окупантами та большевицькими партизанами, ОУН організує Українську Повстанську Армію в жовтні 1942 року, на Волині.

Повстанський рух поширюється з Волині на Полісся, а згодом у Галичину та східньо-українські землі України.

Для утвердження визвольних ідей України відбуваються від місяця вересня 1943 року пропаґандивні рейди УПА по східних областях України. У лави УПА включаються інші поневолені Москвою народи. Організуючи спільну дію поневолених народів ОУН у співдії з Командуванням УПА, скликали 21-22 листопада 1943 року Конференцію Поневолених Народів Сходу Европи й Азії. Участь у спільній Конференції взяли представники 13-ти народів.

В 1943 році відкривається новий фронт боротьби проти УПА, з навалою большевицьких партизанів під керівництвом ґен. Ковпака та числених парашутистів. В додатку до цього, відкривається ще один непотрібний фронт, накинутий ворогом, - боротьба польського підпілля проти українського народу.

Одночасно з активною збройною боротьбою, ішла інтенсивна підготовка нових кадрів повстанської Армії.

Головне командування очолив ґен.-хор. Роман Шухевич-Тарас Чупринка. Збройні сили поділено на 4-ри групи: УПА-Північ, УПА-Захід, УПА-Південь, УПА-Схід. Групи ділилися на Воєнні Округи, а ті на Тактичні Відтинки УПА.

Допоміжними частинами УПА стали самооборонні Кущеві Відділи (СКВУ), організовані організаційною сіткою ОУН.

Зорганізовано старшинські і підстаршинські школи УПА, підпільні видавничі округи -- друкарні, мережу постачання та запаси харчів.

11-15 липня 1944 відбувся Перший Великий Збір Української Головної Визвольної Ради (УГВР), на якому сформульовано і ухвалено основні законодавчі документи УГВР - "Устрій"-"Плятформу", й Універсал, та вибрано керівні органи УГВР.

Хоча ОУН під проводом Степана Бандери дала почин і організувала УПА, включила в УПА свої численні кадри і забезпечила її старшинським складом, то після оформлення УГВР, УПА була підпорядкована голові Генерального Секретаріяту, який був рівночасно Генеральним Секретарем Військових Справ ґен.-хор.

Романові-Шухевечеві-Тарасові Чупринці. УПА стала армією усього народу, під одним політичним проводом. Під кінець 1944 року ціла українська територія опинилася під московсько-большевицькою окупацією. Почалася нова війна України проти большевицької Москви. Бій на всіх фронтах, війна жорстока, нечувана досі в історії людства. Москва кинула проти УПА та ОУН і збройного підпілля мільйони вояцтва, створила спеціяльні загони вишколених комуністів, вживала всіх родів зброї, включно з бактеріологічною, карала безборонне населення вивозами в Сибір, створила окрему пропаґандивну машину. Шість разів зверталася Москва до повстанців із закликом скласти зброю. Члени ОУН і воїни УПА не здавалися. Вони по геройськи боролися за волю свого народу, за УССД. Довгих 10 років тривала організована боротьба України проти комуно-Московії.

УПА проводила пропаґандивні рейди до сусідніх держав: Чехо-Словаччини, Польщі, Румунії, Білорусії, Мадярщини.

Для знищення УПА та сітки ОУН на Закерзонні був підписаний потрійний союз: СССР-Польщі-Чехо-Словаччини. Українське населення в Польщі насильно викинено з їх прадідівських хат на схід до УССР, та на західні землі, які дісталися Польщі від Німеччини.

В останніх роках боротьби ОУН-УПА та збройного підпілля умови, в яких вона велася змінялися дуже часто. Тому використовувано рейди, з яких найбільший був у 1947 р., в Західню Европу.

У звернені Президії УГВР, Секретаріяту Військових Справ УГВР і Головної Команди УПА, між іншим, написано: "В роках грізного лихоліття Українська Повстанська Армія підняла прапор визвольної боротьби за українську державу і не дозволила його потоптати ворогам українського народу. Вона була і є виразником і живучим доказом повної незалежности від будь-яких зовнішніх чинників української визвольної політики та її революційних керівників, що служили і служать єдино справі українського народу. Вона зберегла чистоту ідеї і правильну політичну лінію визвольної української боротьби та врятувала вояцьку честь свого народу. Своєю зброєю і кров'ю своїх стрільців вона вписала нові сторінки в історії українського війська".

У 50-ліття УПА, віддаймо належну честь її творцям, командирам і стрільцям, які своєю працею і кров'ю прискорили розвал московсько-большевицької імперії, на руїнах якої постає в нових обставинах Вільна, Незалежна Українська Держава, як вислід усіх попередніх визвольних змагань.

За Президію Світового Братства Вояків УПА:

Лев Футала - голова *Мирослав Климко - секретар*

Любомир Луцюк

МУДРА ТАКТИКА ЧИ ПЕРЕДЧАСНИЙ КРОК?

Її звуть Галина. Вважає себе ліберальним демократом, росіянка, була депутатом союзного та Російського парляментів одночасно. За нею -- голоси понад двох мільйонів виборців. Те, що вона каже, лякає мене.

Його звуть Сергій. Він називає себе демократом та обраний депутатом Українського парляменту від міста Києва. Те, що каже він, мене також лякає, але з іншого приводу.

Таким чином, Галина Старовойтова і Сергій Головатий -- супротивники.

Вона відстоює право Росії втручатись у справи сусідньої України, щоб в разі необхідности захистити її російськомовне населення. Йому важко стримати посмішку, коли хтось називає росіян в Україні "пригнічуваною меншістю". Росіяни, нагадує він, знову посміхаючись, були господарями цієї землі щонайменше до останнього часу. Він підкреслює, що всі громадяни України, без-відносно до походження й віросповідування, мають ґарантовані українською Конституцією права. Національна нетерпимість тапороджувані нею конфлікти, що виникають в окремих районах нині дезінтеґрованого СРСР, майже не відомі в Україні.

Але Галина на цьому не зупиняється. Вона наполягає на необхідності змінити українські кордони. Зокрема, вона непорушна щодо повернення Росії Криму.

Сергій намагається говорити зважено та обґрунтовано. Він повторює думку українського уряду, що кордони всіх держав колишньої радянської імперії мають залишитись незмінними. Інакше не може бути жодної надії на збереження спокою.

Але сусіди України, за винятком Білорусі, та, можливо, Польщі, з цією думкою не погоджуються. Вони претендують на землі, які на даний момент розташовані в межах Української республіки. Сергій Головатий підкреслює, що Україна, навпаки, не має жодних територіяльних претенсій до своїх сусідів.

Україна задеклярувала також намір стати у майбутньому невтральною державою, яка не прийматиме, не вироблятиме, не здобуватиме ядерної зброї. Україна, каже Сергій, збирається сконцентрувати свою енерґію на економічному розвитку. До того ж українці, звичайно, не забули чорнобильської трагедії.

Сусіди радо сприйняли новину про майбутній без'ядерний статус України. Україна роззброюється, кажуть вони, але, як не дивно, наслідувати її приклад не збираються. Дійсно, Росія

вимагає, щоб всю ядерну зброю колишнього СРСР було передисльоковано на її територію під контроль Москви. Росія нічого не каже про перетворення її у невтральну державу або державу, вільну від ядерної зброї, -- вона не має жодного наміру це зробити.

Західні державні діячі вислуховують миролюбні й зважені заяви України, але ніяк на них не реаґують. Жоден західний уряд не взяв на себе бодай моральних зобов'язань щодо сприяння збереженню територіяльної цілости України. Вашінґтон, Лондон і навіть Оттава вважають, що над Европою нависла примара незалежної України. Щоправда, існує набагато загрозливіший привид -- реакційний російський націоналізм. Досить безвідносно Галина твердить, що українці можуть не боятися лібералів -- таких, як вона сама. Вона каже, що дійсно треба лякатись "коричневих патріотів" -- російських фашистів, чия сила стає дедалі могутнішою. Очевидно, Старовойтова хоче запевнити нас в тому, що позиція її політичних однодумців найбільш прийнятна для України, й що з ліберальною частиною українських політиків вони волюють скоріше співпрацювати, а не вбачати в них підпорядковану структуру.

Мене непокоїть, що, здається, Сергій не слухає слів Галини. Його Україна -- за остаточне ядерне роззброєння. Навіть якщо співвітчизники Сергія схильні забути минулі провини сусідів, їх впевненість у тому, що обставини змінюватимуться на краще, всеж незбагненна.

З іншого боку, я побоююсь, наслідків такої постановки питання. Звичайно, дуже приємно чути, що Україна має наміри взяти на себе всі зобов'язання в рамках радянсько-американського договору СТАРТ. Український уряд навіть оголосив готовність швидко демонтувати всі міжконтинентальні ядерні ракети, дислоковані на території України.

Звичайно, Київ не збирається погрожувати Бонну, Парижу або Лондону, ще менше Вашінґтону. Але мені цікаво, чому в світі, де цілком можливо серед інших Пакістан, Ізраїль, Тайвань та Південно-Африканська Республіка вже мають в своєму розпорядженні ядерну зброю, Україна займає окрему позицію й ядерної зброї мати не збирається. Чи справді російський "палець на кнопці" надійніший за український?

Таким чином, незважаючи на палке бажання жити у вільному від безядерної зброї світі, я дійшов висновку, що Україні варто зберегти контроль над її тактичною та стратегічною зброєю. Захід не готовий ґарантувати майбутнє України після референдуму першого грудня, що підтвердив бажання цієї країни бути незалежною. Залишається єдина зброя -- зброя сили.

В. Ґоцький

ЯК НАС БАЧАТЬ СУЧАСНІ ПОЛЯКИ?

Згори зазначу, що під "сучасними поляками" розумію молоду ґенерацію польських дослідників (не пропаґандистів), які стараються зрозуміти прірву непорозумінь та недовір'я між двома сусідами -- поляками та українцями. А стараються зрозуміти, щоби на тій основі пробувати будувати краще майбутнє.

Одним із співредакторів місячника "Вєнзі" ч. 11-12, присвяченого українським проблемам є Анджей Фрішке, що написав вступну статтю "Українські політичні традиції". Стаття цікава, написана саме з тої точки, щоб познайомити зацікавлених поляків у фактичному стані розвитку політичної думки серед українців. Він застерігає читача, що не можна вічно послуговуватись виключно своїм способом мислення, даванням своїх оцінок подій, але треба зрозуміти теж шляхи, якими прямував розвиток інших народів, в даному випадку народу українського.

Розглядаючи різні етапи української державности, а зокрема її упадку, варто відмітити, що період Київської Русі, яка тоді була одною з наймогутніших держав Европи, - це період, якого не можна вповні назвати українським, бо тоді ще не було поділу слов'янського сходу на поодинокі народи. В час монгольської неволі, Київ, як центр держави, паде. Росте новий центр на сході - у Москві, а на заході - Велика Литва. Тож тоді не можна говорити про розвиток української політичної думки.

Коли ж Литва входить в союз з Польщею, а з нею майже вся правобережна Русь, то під натиском польської культури литовська й руська знать вповні полонізується. Литва скоріше, бо єднала обі сторони спільна релігія, а руські землі повільніше, бо різнила їх релігія. Вже тоді Польща зробила кардинальну помилку, що проголосила Польсько-Литовську Державу, зовсім поминаючи третю сторону - українців.

Наростає козацтво. Наростає вільний стан (у відрізненні від панщизняного хлопа), який зчасом пероджується у свого роду лицарство, що стає в обороні свого народу, своєї релігії від чужого поневолення. Зрив Хмельницького -- це типовий зрив проти панування польської шляхти в Україні, визвольний зрив українського народу.

Треба пам'ятати, що саме від зриву Хмельницького ідея власної державности поширюється не лиш на провідну верству, але на маси. Це вже наростання політичної свідомости в народі.

І ніхто інший, але саме Польща своєю непоступивістю та короткозорістю загнала Хмельницького до Переяслава. А це довело до ліквідації козацьких вольностей, пригноблення вільної думки в Україні, і врешті до ліквідації самостійности української церкви, культури й навіть заборони друкованого слова.

Одна церква виконує ролю втримання відрубности українців. Але на Східній Україні церкву зроблено знаряддям русифікації. Тільки Греко-католицька Церква спромоглась під австрійською окупацією стати не тільки консерватором відрубности українців, але церквою націотворчою. Це сталося тому, що священство жило разом з народом і терпіло такі самі утиски, тому воно заступило в той час провідну верству українцям. Варто

відмітити, що відродження української мови та шкільництва започаткував гурт священників в Перемишлі, на чолі з о. І. Могильницьким та еп. Снігурським.

В той час поляки, замість помагати у відродженню своїх сусідів, ширили переконання, що це рух викликаний Австрією, щоб докучити полякам. Навіть коли український рух переродився у справну організацію просвітних, молодіжних та економічних організацій, вони цей гін до відродження далі таврували як австрійську інтригу. А коли прийшов розвал Австрійської імперії, а добре зорганізовані українці проголосили на схід від Сяну незалежну ЗУНР, то поляки не могли зрозуміти, чому українці не бажають залишатись в рамках Польщі? Пішли війною на новостворену українську державу й повалили її. Тут автор широко змальовує, як цей стан війни, повалення новопосталої української державности зміцнив національну свідомість та гін до скинення польської окупаційної влади.

Далі він змальовує, якими шляхами йшло відродження на східних землях. Пояснює, чому уряд Петлюри заключив Варшавську угоду та яку ціну за це заплатив, і врешті, як поляки остаточно договорились з більшовиками у Ризі, поділивши територію України між собою. І знову стверджує, що саме така розв'язка справи довела, до зросту спроб шукати розв'язки політичної ситуації при допомозі третіх сил. Ставка пішла на Німеччину, яка старалася повалити Версальський мир та завести більш справедливий розклад сил в Европі.

Розглядаючи розвиток політичних настроїв у міжвоєнній Польщі, автор підкреслює, що коли Польща не спромоглась на якунебудь ясну та розумну розв'язку меншинної політики, де українці становили біля 20%, то українці не признали окупації, поставились вороже до уряду Польщі тапочали консеквентно розбудовувати себе від держави-окупанта.

Розглядаючи ситуацію у Львові, автор приходить до висновку, що це місто мало характер польсько-жидівський, але було окружене українським морем. Поляки вважали себе автохтонами (чому?) Львова, а українці пам'ятали, що місто це заснував як княжий город король Данило для свого сина Льва. Автор приходить до висновку, що яка сторона не перемогла б, то друга завжди почуватиметься "покривдженою".

Також не малу вагу має факт, що у Ризькому договорі СРСР зрікся прав на Галичину і західну Волинь. У Варшавському договорі Петлюра зрікся прав на Галичину і Волинь, але у Берестейському мирі центральні держави признали Україні не лиш Галичину та Волинь, але теж і Холмщину. Цим фактом автор хоче вказати, що лягло причиною у ворожості західних українців до Польщі, а рівночасно, що давало певні надії на німецький ревізіонізм.

Хоч обтяжена щодо українців всякими карними експедиціями, нищенням українського шкільництва, нищенням церков, парцелюванням поміщицьких маєтків між навезених з Польщі колоністів, врешті славною й дикою пацифікацією та концентраційним табором в Березі Картузькій -- українська політична думка пішла двома шляхами. Одні, зваживши, що треба вибрати "менше зло", зміцнили свою поставу супроти Польщі, і в 1935 заключили свого рода домовлення про лояльну співпрацю з наставленням проти СРСР. Зате друге крило, молодь та бувші військовики пішли на повну неґацію польської влади та на відірвання українських земель з-під польської окупації.

Але політика польського уряду була далі радше "рестрикційна" як до провідних кіл, так і до всього населення. Замість конструктивної політики, далі ведено обмеження в правах, заборони розвитку та переслідування за прояви національного відродження. Навіть угоди, заключеної з УНДО, ані не дотримувано, ані не проведено в життя.

На тому тлі виграв український націоналізм, керований ОУН. Тут автор, розглядаючи методи революційної боротьби ОУН, говорить: "У формах діяння ОУН легко можна знайти зразки, позичені від російських есерів, організації ІРА в Ірляндії чи польської боєвої організації ППС. (Отже, автор не пішов за загальнопоширеними у Польщі твердженнями про фашистів чи націонал-соціялістів). Не помогли різні спроби відтягнути молодь від революційної боротьби. Економічна криза в Польщі, дискримінація українців, недотримання угод з УНДО вказували, що лиш цей один шлях може мати успіх.

Однак наступ німців на Польщу не спричинив вибуху повстання. ОУН не вважала в обличчі пакту Молотов-Рібентроп за вказане станути всеціло по німецькій стороні. Мало того, УНДО, не зважаючи на зламання домовлення, заявляє свою лояльність, і не занотовано ні одного випадку дезерції українських вояків з польської армії.

Згадуючи про відносини під німецькою окупацією, автор підкреслює, що всі політичні українські партії самі розв'язались, єдина ОУН явно виступила як організована сила. Надії на свого роду автономію в рамках Третього Райху -- завели. Німці зіґнорували заяви українців про спільну боротьбу проти більшовизму. А політика Коха на Східній Україні знищила дощенту всякі сподівання. Українці потрактували німців, як менше зло, розчислюючи на розгром СРСР, але вже у 1942 почали боєві акції так проти більшовиків, як і проти німецької адміністрації та партійних чиновників.

Тут цікава думка автора. Українці не бачили для себе іншого виходу. Захід уважав справу українців внутрішньою справою СРСР. Німці розкрили свої пляни. Отже, єдина надія була в розрахунку на послаблення обох воюючих сторін і післявоєнний хаос. Тому ОУН-УПА творить широко розбудовану партизанку й приступає до очищення терену від "більшовицьких аґентів" та "польської п'ятої колони". Знову більш угодові чинники приступають до творення Дивізії "Галичина", розраховуючи, що саме вона стане ядром майбутньої армії України.

При кінці автор звертає увагу на потенціяльні сили Греко-католицької Церкви, якої базою є західні українські землі. Не зважаючи на жахливі втрати, Галичина є й тепер П'ємонтом України, з чим треба полякам таки рахуватися. Далі автор вказує на сучасний кристалізуючий фермент політичного життя в Україні та що треба довго ще чекати, щоб могти дати цьому процесові ясну оцінку.

Закінчує автор свої міркування підкресленням двох небезпек, які нависли над Україною. Перша -- це неминучий конфлікт з Росією, яка віками трактувала Україну як свою колонію. Також серед східних українців помічається свого рода пов'язаність з Росією. Друга небезпека -- це економічний хаос. Його спричинила не тільки потреба проведення основної реформи господарства, але й переборення певних, защіплених комунізмом, упереджень до праці серед людей. В першу черґу це помітне серед селян, яких 50-літня колгоспне господарювання привчило тікати від праці. Тому нині люди не хочуть брати на свою відповідальність господарство.

В редагуванні збірки матеріялів у "Вензі" вживається правильна транслітерація назв та імен і спроба об'єктивно підійти до порушених тем.

У Фрішке трапилась мила помилка. Петлюру названо "отаманом", і гетьмана Скоропадського теж "отаманом", хоч він весь час мав титул "гетьмана".

Можна не погоджуватися з тим, що поляки та жиди були автохтонами у Львові, але новий підхід до "австрійської інтриги" чи до акції ОУН, як німецького коляборанта, чи до причин "очищення теренів від п'ятої колони" -- варті уваги.

А вже критика бездумної чи радше немудрої політики Польщі щодо українців, яка породила те, що було у 1943-47, вимагає в польських обставинах та настроях великої дози цивільної відваги.

Нам, однак, треба пам'ятати, що це голос одного з кола католицьких інтелектуалістів. Їх вплив малий. Але одним треба радіти, що такі праці читає теж молодь.

Ярослав Качай

Про "діри в небі" і т. п.

В наш час щоразу більше чуємо й читаємо про "діри в небі" й про намагання науковців якось їх "залатати". Що це за "діри?" Нашу землю опоясує т. зв. озоновий пояс, який є в стратосфері 12-15 миль над Землею.В цьому поясі є концентрований газ озон, який складається з трьох атомів кисня (хемічна формула O). Цей газ твориться з кисня (O) під впливом ультравіолетної радіяції, яка постійно пливе з Сонця на нашу Землю. Озон не стійкий, він має синявий колір та свіжий проймаючий запах. Озон виробляють у лябораторіях і вживають у різних хемічних процесах. Озон має незвичайні властивості -- він абсорбує вбивчі для життя на Землі ультравіолетні проміння з Сонця, не допускаючи їх на Землю.

Ультравіолетні проміння дуже шкідливі для людського, тваринного й рослинного життя на нашій плянеті. В людей вони викликають рака шкіри й очні недуги та шкідливо впливають на процеси фотосинтези в рослинах.

Діри в озоновому поясі творять неінтенційно самі люди своїми винаходами. В 1928 році винайдено матеріяли -- сполуку хлору, флуору й вугільця, які не горять, не викликують ржавіння металів і не є отруйні. Їх виживається для охолоджування домів, автомобілів, холодильників і т. п. Щойно в 1970 році відкрито їхню руїнну дію на озон. Вони дістаються в атмосферу, а згодом у стратосферу до озонового пояса, де соняшна енергія перетворює їх у галогени, тобто молекули флору й флуору, які нищать озон з його властивостями як запори для ультравіолетової радіяції.

Щоб охоронити озоновий пояс, в 1978 році 70 держав підписали інтернаціональну угоду, т. зв. "Монтреальський протокол", зобов'язуючись до 2000 року виелімінувати дотепер вживані речовини й замінити їх іншими.

Розуміючи небезпеку ультравіолетної радіяції, людина повинна хоронити свою шкіру й очі, вживаючи спеціяльних кремів та окулярів. Треба пам'ятати, що рак шкіри не появляється зараз, як людина "опалиться", а щойно після 10-20 років.

Крім дір в небі, людина відкрила у своєму довкіллі ще одну аномалію, а саме т. зв. "зелений ефект"(Green Effect), себто, постійне підвищування температури нашої атмосфери внаслідок більшого засвоєння соняшного тепла газами, які нагромаджуються в атмосфері як результат неконтрольованої людської діяльности. Підвищення температури підвищує рівень води в океанах тому, що більше топиться льодовиків. Це в свою чергу доводить до зміни в кліматі й рослинному світі.

Людина затривожилась і почала поліпшувати й контролювати свою діяльність. Вона мусить зрозуміти, що в природі існує закон рівноваги, який людині не вільно нарушити; вона мусить пам'ятати, що не всі винаходи людського генія доцільні, наприклад, винахід ядерної зброї може спричинити знищення життя на Землі.

Мирослав Прокоп

ДАРІЯ РЕБЕТ

З панею Дарією Ребет в'язали нас довгі роки близької співпраці в рамках одної політичної формації, точніше, руху, який, народившися на переломі 1920-их і 30-их років нашого століття, став упродовж наступних десятиліть чи не найвидатнішою рушійною силою в процесі боротьби українського народу за державну незалежність.

Дарія Ребет була типовою репрезентанткою того українського руху й покоління, яке в своїй ранній молодості важко переживало невдачу української національно-демократичної революції 1917 і наступних років і визнало своїм святим обов'язком перемогою завершити діла батьків. В цьому молодечому бажанні й рішенні було дуже багато рожевого ентузіязму, бо ж почвірна окупаційна дійсність на землях України жорстоко суперечила уявленням і сподіванням молодих українських патріотів.

І зовнішньої коньюнктури для успішної боротьби народу тоді не було. Україну оточувала холодна стіна байдужости та ізоляції з боку чужого світа. Ще страшніші умови заіснували на українських землях під час Другої світової війни, коли два імперіялісти воювали за панування над Україною, а їй самій готували духовне і біологічне закріпачення, а може й смерть.

Треба було надзвичайних зусиль, мужности й мудрости та жертвенности і організаторського хисту, щоб у таких умовах закликати свій народ до самооборони й спортиву та брати на себе за це відповідальність.

Покійна належала до такого формату провідників громади. Як двадцятикількарічна жінка, вона знайшлася в керівництві ОУН в західніх областях України, а під час німецької окупації України вона була членом центрального проводу цієї організації.

А був це час не тільки важкої проби для українського народу й його життєздатности, але в неменшій мірі це був також час серйозних випробувань для самої ОУН. Якраз в умовах двофронтової боротьби проти німецького нацизму і більшовицького комунізму випробувалася зарівно моральна скійкість і хоробрість членів ОУН і всього визвольного підпілля, отже УПА і УГВР, як і в неменшій мірі на пробу життя була поставлена вартість програмових позицій ОУН, їх приємливість серед народних мас України, передусім Наддніпрянщини. Властне там, у зустрічі з тими

масами ставало ясним, що в програмі ОУН здорове, органічне, а що чуже, непридатне і шкідливе.

Дарія Ребет була при самих джерелах тодішнього програмового відродження ОУН, звільнення її програми від авторитарно-тоталітарних позицій, які у свій час нерозважно було внесено з чужого поля в програму тієї організазції. Дарія була співучасником повернення програми ОУН до традиційних первнів демократичного націоналізму. Вона була членом програмової комісії III Великого Надзвичайного Збору ОУН в серпні 1943 року, який власне вніс у нову програму принципові зміни в напрямі демократії. Метою ОУН визначено тоді боротьбу за самостійну державу з рівними правами для всіх національностей України, а саму себе ОУН почала тоді розглядати, як одну з багатьох, але не єдину організовану силу народу, визнавши таким чином принцип політичного плюралізму в українській державі.

Як дуже така програма з 1943 року перегукується сьогодні з філософськими заложеннями нових політичних партій сучасної України і як дуже могла цим радіти Покійна в останніх місяцях свого життя, переживаючи сучасне відродження молодої нашої держави.

А з'ясовані тут переміни в програмі ОУН знайшли своє віддзеркалення також у плятформі УПА, як у збройному рамені всього народу та в основоположних документах УГВР. Автім, Дарія була головою комісії для створення УГВР і, як співзасновник УГВР, вона вклала багато праці у зформулюванні її універсалу, плятформи та устрою. Вона завжди обстоювала важливу ролю ОУН, згодом ОУНз, але вона також, як політичний діяч, шанувала нову ієрархію в структурі організованого українського визвольного руху.

Життєвий шлях Покійної не був легкий. Вона пройшла крізь польські і німецькі тюрми, вона зазнала важкого поранення при кінці Другої світової війни, вона в молодому віці втратила чоловіка, підступно вбитого більшовицьким аґентом, і залишилася вдовою з 15-літнім сином і п'ятирічною дочкою. Проте вона не залишила ні політичної, ні громадської праці, а її жертвенність, самодисципліна, працьовитість, твердий характер, завершена освіта і аналітичний ум автоматично ставили її на керівні пости в громаді. Вона вірила в свій народ, в його непереможну силу, вона йому вірно служила. Вона була справжнім патріотом і революціонером. Ця жінка своєю працею здобула собі місце видатної постаті організованого українського визвольного руху двадцятого століття. За добро, яке вона вчинила своїм ближнім, вона могла сміливо станути перед обличчям Всевишнього.

Раїса Руденко

ПОЛУМ'ЯНИЙ ПОВСТАНЕЦЬ

Випадково потрапив мені до рук американський журнал "Камінь в Америці" ("Stone in America") за серпень 1991 року і там, на 43-ій сторінці побачила фото пам'ятника св. п. ген. Петрові Григоренкові. Пам'ятник простий і скромний, як душа П. Григоренка, як його мужнє, скромне і прекрасне життя, життя-подвиг. І враз подумала, як не вистачає нам нашого генерала - суворого і доброго, далекоглядного і мудрого.

Цей пам'ятник, що стоїть на його могилі, на українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку, добре знайомий американським українцям. Та, як бачимо, знають і шанують пам'ять про українського генерала також американці. Журнал, який виходить в Огайо, помістив не лише фото пам'ятника, але й інтерв'ю з власницею українського підприємства "So. Bound Brook Monument Co". Раїсою Хейлик, яка так добре розповіла про героїчне життя П. Григоренка. Її розповідь переплітається у моїй пам'яті зі спогадами самого генерала Григоренка у далеких 1975-76 роках.

Народився П. Григоренко 1907 року і був свідком усіх страхіть російської революції. Маючи великі природні здібності та будучи по-дитячому довірливим, схоплював усі науки, які підносила йому совєтська школа та Комуністична партія. Довго вірив партійній пропаґанді, хоч у пам'яті його в різні часи закарбовувалась та чи інша трагічна сторінка з життя рідного села, близьких чи знайомих. Успішно навчався в інституті, закінчив військову академію, але Друга світова війна змусила повернути зусилля і помисли в інше русло. Треба було захищати рідну землю (про імперію тоді не думалося, ще не думалося).

З війни повернувся з численними нагородами, працював викладачем у військовій академії, де завідував катедрою. Здавалося, що кар'єра його зростатиме без жодних перешкод. Проте допитливий, відвертий і чесний генерал щораз помічав як діла Компартії не відповідають ідеалам, слова розходяться з дійсністю, процвітає хабарництво, частішають репресії, зникають з посад чесні працівники, а їхні місця посідають негідники. Пригадувалося також бачене і чуте в дитинстві, юності. Пригадалося виморене голодом рідне село, розповіді батька про голод, розповіді брата про сталінські табори і туман, напущений совєтською пропаґандою, розтанув. А коли збагнув П. Григоренко усю облудність і підступність компартійної верхівки, то мовчати не міг.

На партійній конференції в Москві 8-го вересня 1961 року сміливо виступив проти партійних владоможців-бюрократів, які обкрадають народ, затискують критику, плодять хабарництво, підлабузництво сімейщину, спроваджують до тюрем чесних людей, і все це заради власної вигоди.

Відразу ж після цього виступу П. Григоренко втратив генеральські пагони, був неодноразово ув'язнений, багато разів його запроторювали до божевільні, де піддавали жорстоким тортурам. Тим часом дружина його, Зінаїда Григоренко, перебивалася на випадкових заробітках, виховувала дітей і відчайдушно боролася за звільнення чоловіка.

Звільнили генерала Григоренка тяжко хворим, але він продовжував активну боротьбу за права людини, став одним з фундаторів Української Гельсінкської Групи і членом Міжнародної Амнестії. Інформував світову громадськість про злочинні дії совєтських властей, про насильницьку депортацію цілих народів, про мільйони ув'язнених без жодної провини, про зловживання психіятрії та про все нові і нові арешти.

Серце його палало любов'ю до людей і до свободи.

Генерал Григоренко 1978 року приїхав на лікування до ЗСА на шість місяців та повернутися уже не міг: совєтські власті позбавили його громадянства і відібрали помешкання. Так і спочив генерал на американській землі 21-го лютого 1987 року.

Совєтський еміґрант, відомий скульптор Ернст Неізвєстний зробив проєкт пам'ятника з зображенням хреста на фоні полум'я. І цим зображенням цікавиться кореспондент. "Хрест звичайний, репрезентує простого вояка. І полум'я, бо таке було його життя - інтенсивне і палаюче", - відповіла Р. Хейлик.

"Він виснажив себе бажанням дати всім знати, кожному, хто готовий слухати. Зусрічався з президентом Картером, сенаторами, з багатьма репрезентантами. Він ішов всюди зі своєю місією. Всі свої сили віддав, щоб зупинити беззаконня і зробити все можливе, щоб Україна була вільною." Так закінчила Раїса Хейлик своє інтерв'ю для американського журналу, а кореспондент під фотографією пам'ятника Петрові Григоренкові підписав: "Полум'яний повстанець".

("Свобода", ч. 36, 92).

УКРАЇНА І ЕВРОПА

Через 5-6 років Україна зможе статти однією з наймогутніших сільськогосподарських держав світу, - вважає відомий фахівець з економіки сільського господарства професор Семуель Погорілих.

Він є експертом Міжнародного банку і віце-президентом Европейського консорціуму.

Погорілих подав КМ України для ознайомлення проєкт ПеретвореннЯ аґрарного сектора республіки, розроблений ірляндською фірмою "Sihe". *(К-3, 20.1.92).*

УКРАЇНА І РОЗПОДІЛ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОЛИШНЬОГО СРСР

Президент Европейського банку реконструкції і розвитку Жак Атталі та інші члени ради директорів банку запропонували його правлінню розглянути найближчим часом питання про розподіл акцій цього банку, які раніше належали Радянському Союзові.

За кількістю одержаних акцій Україна буде другою після Росії. Це, підкреслив Жак Атталі, вказує на те, якого важливого значення надає один з найбільших у світі банків підприємцям незалежної України, яка стала на шлях глибоких економічних реформ. *(К-3, 28.2.92)*

ЇЖА МАЙБУТНЬОГО

За Маркусом Ван Стіном

(Канадська Сцена) - Швидке зростання населення Землі творить проблему, яка починає турбувати деяких учених. Як можна буде знайти досить харчів для всіх людей? Кількість орної землі весь час зменшується, і якщо забруднення навколишнього середовища не буде взяте під контроль, то теж океани і моря приноситимуть все менше і менше харчових продуктів на наш стіл.

За Миррай Мун-Янґом із Університету Ватерлу в Онтаріо, був знайдений спосіб виготовляти великі кількості їжі, яка не має токсин і не вимагає значних сільсько-господарських витрат. Процес цей є простий. Він полягає у введенні мікроскопічного грибка до рослинних відходів. На теперішній час це є великою проблемою, бо ці відходи мусять бути вивезені і закопані в землю. Ці відходи, такі як стружка, відходи деревообробної та паперової індустрії та органічні відходи їх фабрик, що виробляють консерви, можуть бути поживним ґрунтом, де ці маленькі орґанізми будуть розмножуватися. Їм не потрібно поживних речовин чи догляду, і розмножуються вони так швидко, що можна буде збирати врожай двічі чи тричі на рік.

Зібраний урожай потім переробляється на напівм'яку речовину грибного кольору, який потім може бути приготований у багатьох різних видах, що не вимагають багато витрат часу чи варення. Ця речовина може бути приготована немов курча, і смакувати як курка. Або може мати вигляд і смак лосося чи м'ясного філе. Технологія для надання продуктам майже будь-якого смаку відома вже на протязі років і застосовується в багатьох продуктах харчування, які продаються в багатьох країнах, в тому числі і в Канаді.

Одна компанія в Англії випускає і продає цей новий вид їжі вже на протязі року і заявляє, що єдина проблема -- це замало продукту, бо є дуже великий попит. Продукти, які найбільше продаються -- це "м'ясний пиріг" без м'яса і т. зв. "нем'ясні стейки".

Канада ще не визнала цієї нової технології, але принаймі одна канадська компанія вживає цю нову технологію. Д-р Мун-Янґ каже, що мехіканський уряд підписав угоду із канадською компанією, щоб збудувати фабрику для переробки відходів цукрової тростини на їжу для худоби. Мехіко має забагато відходів цукрової тростини, але мусить імпортувати більшість свого тваринного корму, тому вони радо вживатимуть цю нову технологію для розв'язання двох проблем.

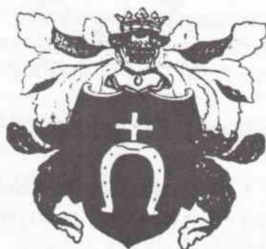
ГЕРБИ ГЕТЬМАНІВ УКРАЇНИ

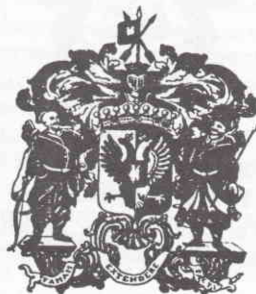
Скорботна історія українського народу. Протягом століть – нескінчена боротьба за виживання у прямому розумінні цього слова. Навіть тепер, на схилі XX ст., нашому народові знову треба доводити своє історичне право називати Україну Україною, а себе – українцями. У 1990 році в Москві вийшла книжка С. Волкова "На углах великого пожара", "непересічне значення" якої підкреслювали рецензенти. На стор. 211 цієї книжки написано: "Окажеться, что для русского народа вообще нет места на земле... Приднепровье какие-нибудь националисты захотят, конечно оставит за собой". Ось як! Вже й серце України – Наддніпрянщину маємо вважати чужою землею, якщо не хочемо наразитися на страшне звинувачення в націоналізмі.

Гетьман
Михайло Дорошенко

Гетьман
Петро Сагайдачний

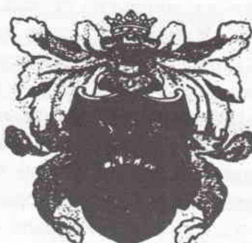

Гетьман
Кирило Розумовський

Гетьман
Іван Мазепа

Гетьман
Іван Скоропадський

Гетьман
Богдан Хмельницький

Герб Павла Полуботка

Герб Богдана Ружинського (Богданка)

Герб Івана Сулими

Герб Дмитра Вишневецького (Байди)

Герб Петра Дорошенка

Герб Івана Самойловича
Герб Михайла Ханенка

Герб Данила Апостола

Герб Івана Брюховецького

Герб Дем'яна Многогрішного

Де поділось козачество,
Червоні жупани?
Де поділась доля-воля?
Бунчуки? Гетьмани?

Цими гіркими словами великий пророк України Тарас Шевченко звертався до нащадків, до їхнього сумління, благаючи-закликаючи берегти святу пам'ять про героїчні діяння предків.

Гетьмани, гетьмани... Полководці й державні діячі, політики й дипломати, захисники рідної землі й віри, хоробрі лицарі та поети, меценати і покровителі науки, освіти, мистецтва, культури – такі різні за вдачею, властивостями характеру, світоглядом, але всі з однаково трагічною долею.

Розкиданий прах з могил гетьманських по усіх землях. Загинув у Стамбулі на гаку Байда-Бишневецький. У Варшаві люто замордований славний Іван Сулима. У Суботові польська шляхта вчинила страшну наругу над могилою Богдана Хмельницького, викинувши його білі кості псам, а потім спаливши їх й пустивши попіл з вітром. Загубилося в Бендерах місце останнього упокоєння Івана Мазепи. Втрачені сліди могили Івана Самойловича, який помер на засланні в далекому Тобольську. У холодному Петербурзі прийняла земля тіло Павла Полуботка, закатованого царем Петром. Занедбана могила Петра Дорошенка в провінційному Ярополчі, що під Москвою. У центрі столиці України вже за часів радянських знищена могила великого полководця і державного діяча Петра Конашевича-Сагайдачного. Вже й місця, де вона колись знаходилась, не можна відшукати...

Прагнемо правди, але продовжуємо вивчати власну історію переважно за книжками упереджених дворянських істориків-русифікаторів, антиукраїнські концепції яких так широко і безсоромно використовували сталіністи усіх кшталтів, зводячи неприродну, ірраціональну будову соціялістичного абсолютизму.

Уславлені в народних думах Байда-Вишневецький і Ружинський, якого козаки любовно називали Богданком, були представниками найславетніших князівських родів не лише України, але й усієї Речі Посполитої. З дрібної української шляхти походили П. Сагайдачний та І. Виговський.

Емблема гетьмана Івана Самойловича -- три чорних хрести на червоному полі - нагадує, що його власник з родини священика.

Родовий герб Івана Мазепи -- один з найдавніших на Україні. Ще в 1544 р. його використовували власники с. Мазепенці - Михайло і Микола Мазепи, представники покозаченої православної шляхти. В основу цієї родової емблеми покладено перероблений польсько-литовський герб -- "Курч". Це не повинно дивувати, якщо згадати, що Україна-Русь була складовою частиною багатонаціональної Речі Посполитої, де поступово вироблилися спільні загальнодержавні традиції, зокрема в царині геральдики. Але навіть герби безперечно польсько-литовського походження на українському ґрунті так видозмінювалися, що їх важко було впізнати. На польському, за зовнішнім виглядом, гербі часто можна було побачити примхливий візерунок українського барокко або зображення козацьких клейнодів. Тенденція до національного оздоблення родових знаків продовжувала зберігатися і у XVIII ст.: достатньо лишень поглянути на двох щитотримачів-запорожців на гербі останнього українського гетьмана Кирила Розумовського.

Мали власні герби й представники козацької старшини. Наприклад, родина Дорошенків дала війську Запорізькому двох гетьманів - Михайла, який загинув під час кримського походу, та його онука Петра -- одну з найзагадковіших постатей української історії.

Велике зацікавлення викликає і герб Абданк-Сирокомля, котрим в 1648 р., тобто від початку національно-визвольної війни, почав офіційно, як гетьман, користуватися Б. Хмельницький. Цей герб належить до найдавніших родових відзнак на сході Европи. Його геральдична леґенда сягає поганських часів боротьби мітичного героя зі змієм -- усобленням Зла і пов'язана з переказами про заснування Кракова. (До речі, ця давня слов'янська оповідь побутувала на Київщині у вигляді казки про Кирила Кожум'яку). Набуття Б. Хмельницьким цього давнього герба мало, поряд з іншими перевагами, велике політичне значення. Після Богдана всі українські гетьмани мали власні герби, що було свідченням не лише високого суспільного становища, але й виявом особистої незалежности, непідлеглости. Невипадково можновладці - спочатку польські королі, а пізніше й російські царі - не бажали визнавати особисті герби більшости гетьманів і козацької старшини за офіційні відзнаки.

Юрій Джеджула, кандидат історичних наук,
Володимир Замлинський, доктор історичних наук
("СВ", ч. 11. 90).

Олеся Бік

Конституція Пилипа Орлика

Джерела нашої державности

Ми старанно вивчали закони єгипетських фараонів і перських царів, основи англійської та якобінської конституцій, але й гадки не мали, що передові політичні концепції саме в Україні були у минулому попереду цивілізованого світу. Навіть французькі просвітителі не наважувалисяпорушити монаршу владу конституційними обмеженнями, а українські козаки вже розробили реальну модель вільної, незалежної держави, демократичні засади суспільного життя.

5 квітня 1710 року на козацькій Раді у Бендерах народилася перша демократична конституція -- унікальний історичний документ, який є не лише безцінною юридично-правовою пам'яткою, а й яскравим свідченням сподівань та прагнень народних увільнитись від рабства та зневаги.

Щоб донести її до найширшої світової громадськости, Угода й Конституція були написані українською і латинською мовами. Вона є колективною працею широкої козацької громади, що своєю освіченістю вражала Европу, на чолі з відомим політичним діячем -- гетьманом Пилипом Орликом.

Угода й Конституція складається з 16 статей, скріплених присягою, підписом та печаткою гетьмана. У вступній частині дається зважений аналіз тогочасного політичного життя, всебічних утисків та порушень козацьких свобод, які мали місце в Україні після Переяславської Ради "під самодержавною рукою" "великих государів", що намагались "дорешти зруйнувати військові права та вільності і на народ вільний козацький накласти невільниче ярмо".

Перша стаття стосується питання охорони єдиної віри православної східного сповідання "під послушенством святійшого апостольського трону константинопольського, від якого євангельською проповіддю має бути просвічена і зміцнена у святій католицькій вірі".

Подальші статті передбачають встановлення національного суверенітету і визначення кордонів Української держави та недоторканності Січі Запорізької й прилеглих земель без права на них "ані фортець будувати, ані городів фундувати, ані слобід осаджувати і в будь який спосіб ті військові угіддя пустошити".

Велика увага в Конституції приділяється забезпеченню демократичних прав людини, засуджується самодержавна влада - "а чому б у вільнім народі не мав би бути збережений такий добрий порядок, який був либонь у Запорізькому війську... порядок той завше як у війні, так і у мирі звичайно відправляють приватні і публічні Ради для спільного добра Вітчизни". Чітко визначена непорушність основних чинників правового суспільства. Вищим законодавчим органом обирається Рада генеральної старшини, а виконавча вища влада - гетьман. "І з тими усіма

генеральними особами, полковниками й генеральними радниками має радитись ясновельможний гетьман та його наступники про цілість Вітчизни, про її добро і всілякі публучні діла, нічого без їхнього дозволу й поради не зачинаючи приватною своєю владою".

Передбачалась контрольована та суворо підзвітна судова справа."Усіх преступників сам ясновельможний гетьман не має карати своєю приватною помстою та владою, а повинен таку справу, чи кримінальну, чи некримінальну, здати на військовий генеральний суд, і який з нього випаде нелицеглядний декрет, такий кожен преступник має й понести".

Велика увага приділялась економічній політиці держави, недопущенню маєтних та інших матеріяльних порушень. Важливим обов'язком гетьмана та козацької старшини було слідкувати, "щоб людям військовим та посполитим зайві не чинились утяження, наклади, пригнічення та здирства". Засуджується протекціонізм і підкуп. "Хай через те ясновельможний гетьман не забуде своїми універсалами привернути як підсусідків козацьких, так і купців до посполитих повинностей і заборонити їм протекції". З метою запобігання підкупам гетьмана старшиною й інших протиправних дій "постановляється -- щоб ясновельможний гетьман не заводився жодними, хоч і найбільшими датками та респектами, нікому за корупції полковничих урядів та інших військових та посполитих начальств не давав, але завжди як військові, так і посполиті уряди мають бути вибрані вільними голосами". "А як багато після закінчення війни ясновельможний гетьман має тримати платних компаній та піхотинців при своєму боці на послугах військових, про те на генеральній Раді буде увага і постанова".

Конституція передбачала суворе дотримання відповідальними особами правил торгівлі, ціноутворення та податкових платежів. "Нічого зайвого від купців не вимагаючи і людям вірним убогим не чинячи найменшого здирства". "Козачі вдови і осиротілі козацькі діти... щоб не притягалися до всіляких посполитих повинностей і не утяжувалися вимаганням датків -- домовлено й постановлено".

Закінчується Угода та Конституція присягою, в якій гетьман Орлик "обіцяє й повинність бере, що ці договори й постанови тут описані... і Запорізьким військом узаконені й утверджені з певною порадою на акті теперішньої елекції, по всіх пунктах незмінно виконувати..."

Формально не можна прирівнювати цей документ до конституції в сучасному розумінні цього слова, але незаперечно, що творити нашу національну конституцію треба на природжених традиціях українського народу, враховуючи законотворчий досвід інших держав. Якщо майже 300 років тому народ України мав таку Конституцію, він уже тоді був свідомий свого історичного буття. Вже тоді, маючи такий потенціял, він мав би стати на шлях інтенсивного духовного й матеріяльного розвитку в колі народів світу. Наше завдання - множити зусилля, аби повернути собі відібране у нас несприятливими обставинами історичного розвитку.

("ЗВУ", 21.3.91)

На військові теми

Володимир Молодецький

"ДЕЛЬТА ФОРС"

Реґулярні збройні сили всіх держав світу є підготовані вести реґулярну, фронтову дію при співпраці всіх родів зброї, і для ведення такої дії є відповідно вишколювані. Тому реґулярні війська не є підготовані діяти у спеціяльних кризових ситуаціях. У Другій світовій війні, партизанська боротьба в запіллі ворога була буденним явищем. Коли на політичному екрані появилася "нова зброя" -- тероризм, командири армій, здаючи собі справу з того, що реґулярні формації не підготовані до боротьби з партизанами й терористами, почали організувати різні формації спеціяльного призначення, які мали специфічний вишкіл пристосований до боротьби з партизанами й різними терористичними групами. Ще у 1954 р. в ЗСА постала формація, відома у світі під назвою "Зелені берети" (Green Berets) від кольору береток, які вони носять. Одначе їх вишкіл, хоч у дечому пристосований до боротьби з партизанами, зокрема в джунглі, все ж таки не зовсім підхожий до спеціяльних дій проти різних терористичих атак, наприклад, поривання ("гайджекінґ") літака з пасажирами.

Велика Британія мала й має формації спеціяльного завдання під назвою "Ес-Ей-Ес" (S.A.S. Special Air Service*)*. Між ЗСА і Великою Британією був договір про обмін межи "Green Berets" і "S.A.S". Кожного року один старшина й один підстаршина "Зелених беретів" проходили однорічний вишкіл в лавах "Ес-Ей-Ес", а двох британців -- в лавах "Зелених беретів". Після закінчення вишколу американці звичайно критикували, на їх думку, непотрібну фізичну підготову на вишколі "Ес-Ей-Ес", чомусь не розуміючи мети цього вишколу. Британці після закінчення вишколу в з'єднаннях "Зелених Беретів" заявляли, що від єнкі не було чого навчитись. У 1962 році, молодого сотника "Зелених беретів" Чарлі А. Беквіт (Charlie A. Beckwith) відряджено на вишкіл до "Ес-Ей-Ес". Спочатку, так як і інші американці, він не міг збагнути доцільности британського вишколу, але, будучи запаленим військовим, почав аналізувати кожний крок, кожний вишкільний курс і щораз більше почав ним захоплюватися. Британський польовий маршал Сер Вілям Й. Слім (Field Marshal sir William G. Slim) у своїй праці "Defeat

Into Victory", так окреслив функції спеціяльних формацій, які, на його думку, повинні стати необхідною складовою частиною кожної модерної армії: "... ця частина мусить діяти глибоко в запіллі ворога з метою нарушити вороже запілля, зібрати інформації, співпрацювати з місцевим населенням, саботувати ворожі інсталяції, ліквідувати ворожих командирів." Сотник Беквіт захопився тією ідеєю і постановив створити в Америці формацію на зразок британської "Ес-Ей-Ес". На жаль переконати американський генеральний штаб в доцільності такої формації не було легко й пройшло багато літ, поки його ідея зреалізувалася. А помогли йому дві події. В липні 1976 р. літак, що належав до "Французьких Повітряних Ліній" , який вилетів з Тель-Авів, захоплено в дорозі з Атен до Парижу. Літак з пасажирами-закладниками приземлився на летовищі в Ентебе, Уґанда.

Пірвання літака й його приземлення в Етебе були одобрив президент Уґанди Іді Амін Дадда, і це відбувалося "під його патронатом". Велике число пасажирів пірваного літака були громадянами Ізраїлю. Опівночі 4-ого липня 1976 р. ізраїльські "команди" спеціяльних військ, вилетівши з баз, віддалених більше як 4000 кілометрів, несподівано осіли на летовищі. У короткій прецизійно підготованій акції, визволили закладників і разом з ними піднялися з летовища, залишаючи побитими всіх терористів. На жаль, командир "команди", молодий підполковник Йоні Нетанягу, заплатив своїм життям за успіх тої імпозантної операції.

Подія ця спонукала американців застановитися над доцільністю формування подібної одиниці. Одначе, як звичайно, вони думали довго. Рік пізніше відбулася майже аналогічна подія. В половині ківтня 1977 р. пірвано німецький літак і він приземився в Моґадішу, в Сомалії. Німецька антитерористична формація "G.S.G.D" -- (Grenzschutzgruppe) штурмом вдерлася до літака, вбила терористів і звільнила закладників. Американці врешті зрозуміли, що скоріше чи пізніше подібна ситуація може притрапитися з американськими горожанами, й Америка буде мусіла діяти. Рішено створити спеціяльну антитерористичну формацію, на зразок британського "Ес-Ей-Ес". Командиром і організатором її став Чарлі А. Беквіт, тоді вже в ранзі полковника. Частина ця дістала назву "Дельта Форс" (Delta Force).

Мене не цікавить так історія цієї формації, як радше селекція кандидатів і їх вишкіл. Полковник Беквіт у наборі до частини "Дельта" опирався на свойому досвіді в "Ес-Ей-Ес". Рішено вербувати добровольців з полків "Зелених беретів" і інших відомих з доброго вишколу частин. Летючка, розповсюджувана в "Зелених беретах" писала: "Відбуваючи службу в частині "Дельта", можеш заслужити медалю або кулю в лоб". Нагадується відозва до населення України з часів Хмельницького: "Як хочеш вмерти за

рідний край і рідну віру, якщо ти готов вмирати на палі, ставай в ряди козаків". На диво, й козаки й "Дельта Форс" мали багато добровольців. Одначе, не приймалося всіх. Навпаки, тільки малий відсоток добровольців попадав до частини. Цікаво подивитися на вступний тест, який складався з фізичних вправ і психологічної провірки. Від кандидата вимагалося: повзти в повному спорядженні сорок метрів за 25 секунд; 37 разів сісти з лежачої позиції (sit ups) і 33 рази піднестися на руках за одну хвилину (push ups); дво-милевий біг у повному спорядженні протягом 16 хвилин, проплисти 100 метрів в повному спорядженні, одягу й чоботах, і врешті виснажений уже вояк мусів відбути 18-милевий марш. Ті, що перейшли той тест і були вибрані до другої фази тестів, мусіли бігти з 55-фунтовим наплечником через спеціяльно вибраний терен -- через гори, річки, гущавини, маючи для орієнтації мапу і компас. Кандидат мав зголоситися у призначеному пункті, він знав, що час його бігу є ограничений, але не знав скільки часу йому призначено. Це примушувало його до неймовірного зусилля. Коли він зголосився в призначеному пункті; йому давали новий маршрут, і це тягнулося день і ніч. Весь той час кандидат не знав, як довго він буде діставати нові маршрути. Тільки найбільше завзяті видержували той тест. Ті, що не відпали, проходили тяжку психологічну провірку. Діставали запити, на які не було правильної відповіді, наприклад: "Чота у ворожій території має завдання висадити в повітря рафінерію. Наближаючись до мети, команда несподівано стрічає дві дівчинки, 12 і 14 років. Що ви, як командир, з ним зробите? Залишите їх? Візьмете зі собою? Застрелите?" -- На це запитання правильної відповіді немає.

Селекційна комісія хотіла бачити, як вояки розумують. Хотіли збагнути їх характер і їх мотивації. Шукали людей, що вміють діяти індивідуально без виразних інструкцій. Коли кандидат пройшов і психологічну провірку, йому завдавали питання: "Ми знаємо, що ви вмієте і що ви можете. Тепер скажіть нам, що ви не вмієте, що ви не можете добре виконати? -- Коли кандидат не вмів пояснити своїх слабих сторін, його відсилали назад до його частини. Перша група кандидатів, які приступили до тестів начислювала 89 вояків. Тільки сімох прийнято до "Дельта Форс".

Розпочався вишкіл. Вояки мусіли індивідуально відбувати серії маршів по горах. Довжиною ці марші, в яких вояк мусів сам організуватися в терені, були від десять кілометрів, і кожного дня додавалося віддалі аж до сімдесят чотири кілометри, з спорядженням, якого вага також постепенно збільшувалась від 50 до 70 фунтів. Ті вправи на вироблення витривалости, завзятости й орієнтації, різко відділяли тих, що мають характер, детермінацію, самодисципліну й самопосвяту, від тих, що не мають.

Стріляння було важливою частиною вишколу. Кожний вояк мусів посвятити щонайменше три години денно на стріляння, п'ять

днів на тиждень. Взагалі можна сказати, що натиск був на скорість, рішучість, швидку орієнтацію, витривалість, вміння функціонувати в одинцем і бути бездоганним стрільцем.

Врешті прийшов час коли "Дельта" мала показати своє вміння. Президент Картер дав приказ формації "Дельта" визволити закладників, працівників американської амбасади, триманих іранцями в приміщенні американської амбасади в Тегерані. Завдання майже не можливе до виконання. Дві тисячі п'ятьсот миль від американських баз, в центрі ворожого чотиримільйонового міста, закладників тримали в амбасаді, зложеної з чотирнадцятьох будинків. Президент Картер, здаючи собі справу з серйозности завдання, сказав полковникові Беквітові: "Скажіть своїм воякам, що якщо операція не вдасться, то це не буде їхня вина, тільки моя. Я вимагаю неможливого".

Почалася підготова до дії. "Сі-Ай-Ей" і інші роди розвідки старалися дістати всі потрібні інформації, а вояки "Дельти" вивчали положення будинків і плян кімнат у будинках, грубість стін між кімнатами, висоти стін довкруги амбасади в різних пунктах; як і з чого зроблені брами, й, мається розуміти, все про околицю, дорогу через місто до амбасади, і т. д. Секція розвідки спеціяльних завдань збудувала величезний модель амбасади з будинками й довколишнім тереном.

Не зважаючи на неймовірний вклад праці й докладний вишкіл, операція не вдалася. Згідно з пляном, три літаки типу "МС-130" з вояками "Дельти" й три літаки типу "ЕС-130" з пальним, мали осісти на пустині, двісті миль на південний схід від Тегерану, й мали чекати на вісім вертольотів, які вилетіли з літаконосця "Німіц" в затоці Оман. Вертольоти, наповнивши баки пальним, мали забрати залогу "Дельти" до Тегерану, де мала розпочатися акція. Від самого початку операції почали траплятися непередбачені події, чи, як кажуть, "запанував закон Мерфі" (Murphy's law set in), котрий каже: "Все негоже, що може статися -- станеться" (everything that can go wrong in combat -- will). Вертольоти спізнилися на 90 хвилин. Чекаючи на них, залога "Дельти" напоролася на автобус з цивільними. Автобус затримано, й цивілістів ізольовано. На дорозі появилася іранська цистерна з бензиною. Мотоцикліст, який мав її затримати, ме міг застартувати мотоцикля. Врешті застартував, дігнав цистерну й знищив її ракетою, але шофер втік. Коли прилетіли вертольоти, показалося, що їх тільки шість, а не вісім. Вертольоти летіли під час піскової бурі, й два з них мусіли вернутися, бо почали псуватися мотори. Врешті один вертольот зачіпив за літак-цистерну, й оба -- літак і вертольот -- спалахнули вогнем. На щастя, залогам нічого не сталося. Одначе гаряч, спричинена вогнем літака й вертольоту, довела до вибуху ракет. Стало ясним, що акція не вдалася і полк. Беквіт дав наказ своїй "армаді" вертатися.

Не знаючи всіх деталів того випадку, бо всі звіти секретні, тяжко сказати, що чи кого винувати. Недокладне плянування? Чому не передбачено піскової бурі? Чому не передбачено, що мотори вертольотів можуть зіпсуватися? Чи може брак вишколу або перемучення пілотів? Чому вертольот зачіпив за літак? А може це просто - "Murphy's law", тобто пех.

Одно є ясним і незаперечним фактом. Такі події, як в Ентебе, Маґарішу чи Тегерані, можуть повторитися і, щоби з ними дати собі раду, треба спеціяльно вишколених формацій, які зможуть заскочити противника, й поки він зорієнтується, знищити. Такі спеціяльні формації необхідні в усіх модерних арміях. Маю надію, що творці Українських Збройних Сил зі мною погодяться.

Військові новини

ТЕКСТ ПРИСЯГИ НА ВІРНІСТЬ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ

"Вступаючи на службу до органів внутрішніх справ України, складаю Присягу і урочисто клянуся завжди залишатись відданим народові України... Клянуся мужньо й рішуче, не шкодуючи сил і життя, боротись із злочинністю, захищати державний устрій і громадський порядок... Якщо ж я порушу цю Присягу, то хай мене покарають за всією суворістю закону".

НОВІ КОМАНДУЮЧІ ВІЙСЬКОВИМИ ОКРУГАМИ УКРАЇНИ

Указом президента України командуючим військами Київського військового округи призначено генерал-лейтенента Борискіна Валентина Даниловича, Прикарпатської -- генерал-лейтенента Стапанова Балерія Миколайовича, Одеської -- генерал-лейтенанта -- Радецького Віталія Григоровича. *(К-2, 28.1.92)*.

АРМІЯ ПОТРЕБУЄ БІБЛІЇ ТА ІНШОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Начальник кримінально-психологічної служби Міністерства оборони України полковник Мулява звернувся до митрополитів Української автокефальної православної, Православної та Греко-католицької церков.

Армія потребує біблії та іншої релігійної літератури, яка відтепер відіграватиме значну роль у моральній підготовці військовослужбовців. *(К-2, 25. 2. 92.)*

УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ -- БУТИ!

Конференція Спілки Офіцерів України в Криму

В лютому 1992 р., в Криму відбулася конференція Спілки офіцерів України -- об'єднання, яке відіграє, без перебільшення, видатну роль у побудові нової Української держави. Регіональна організація СОУ є досить сильною, міцною. Голова спілки Вілен Мартиросян вважає, що сама кримська ситуація змусила об'єднуватися офіцерів, котрі служать на півострові.

-- Зібралися на конференцію моряки, офіцери берегової охорони, офіцери дальньої авіяції стратегічних сил, які зосереджені в Криму, представили Одеського військового округу, -- розповідає Вілен Мартиросян. -- Завдання було одне: створити нормальні умови для того, щоб можна було людям працювати над упровадженням у життя рішень парляменту і Президента України, щоб присягу на вірність народові України прийняли в усіх частинах, щоб стабілізувати обстановку на півострові і ґарантувати найголовніше -- мир і спокій.

Ми зрозуміли, що напруженість створює в основному товариш Касатонов. Тож я як лідер Спілки офіцерів виступив з пропозицією вийти з клопотання перед Президентами України й Росії про усунення І Касатонова з посади командуючого Чорноморським флотом. Ця пропозиція була зустрінута оплесками... Повернувшись з конференції, я в інтерв'ю ТСН розповів про наші звернення.

Вважаю: чим скоріше І. Касатонов буде усунутий з нинішньої посади, тим буде краще. А людину туди треба дібрати таку, яка була б за єдність України й Криму. Саме такий командуючий має нині очолювати флот, а не той, що танцював би під дудку Російського парляменту, -- це нечесно, бо як би там не було, а Чорноморський флот є українським (хоча частина його, коли таку делеґує Україна, може бути в складі спільних стратегічних сил). Отже, як би на півострові не намагалися посилювати напруженість, проте найближчим часом усе стане на свої місця...

-- А як, Вілене Арутюновучу, там триває процес прийняття присяги на вірність Україні?

-- Нещодавно було інтерв'ю головкома ВМС адмірала Чернавіна, що нібито 90 відсотків особового складу вже прийняло присягу на вірність СНД... Це неправда! Скажімо, у військах берегової охорони -- там нині 98 відсотків готові присягнути Україні. Й, напевно, таки присягнуть (частина офіцерів це вже зробила).

Якби кораблі підійшли до берега, то матроси також брали б активну участь у прийнятті присяги. Тільки б дати людям можливість -- вони присягатимуть. Чорноморці переважно - за присягу народові України.

-- А інші війська, дислоковані на півострові?

-- Підтримують створення українських Збройних Сил.

Єдине що... Росія декого заманила в пастку обіцянками побудувати житло, грою на інших "больових точках". Та коли ми пояснили ситуацію, там у військах багато хто збагнув, що від Української держави можна чекати більше соціяльної допомоги, ніж від парляменту Росії.

-- Про які підсумки проведеної в Криму конференції ви могли б сказати?

-- Люди себе почуватимуть упевніше (хоча й раніше розгублености не було). Ми докладно обговорили з ними всі проблеми їхньої служби, офіцери розповіли про свої труднощі. Ухвалили спільні рішення. Я доповів про всі нагальні справи Прем'єр-міністрові В. Фокіну, першому заступникові Голови Верховної Ради В. Дурдинцю. З їхнього боку прийнято позитивні рішення.

-- Чимало проблем, як відомо виникає в середовищі військовослужбовців, зокрема в Криму, через оту інформаційну бльокаду. Люди не знають про документи, закони, що їх прийняла Верховна Рада України, про її політику у військовій сфері...

-- Подолаємо і це. Наприклад, вирішено, що газета Міністерства оборони України "Народная Армия" в обов'язковому порядку і навіть безплатно надходитиме в підрозділи... Адже учасники конференції нарікали, що ніякої української преси не отримують, - натомість до них потоком іде російська "центральна". Але тепер уже люди знатимуть правду. Бо не повинні вони перебувати в стані якоїсь замкнутости - мають знати, що їх чекає в тій чи в тій ситуації, аби могли визначитися... Я гадаю, вже переважна більшість вирішила, бути разом з Україною.

-- Помічено, що такі заходи вашої організації, як недавня кримська конференція, благотворно впливають на процес створення Збройних Сил України. Особливо ж важливу роль відіграють з'їзди СОУ. Чи не йдеться вже про третій з'їзд?

-- Справді, він є в наших цьогорічних плянах. (3-ій надзвичайний з'їзд відбувся 4-5 квітня 1992 р. -- прим. ред.) Влітку проведемо Конґрес офіцерів миру з таким питанням у порядку денному: "Роль офіцерів у забезпеченні миру на землі". Незабаром говоритимемо на цю тему і з нашими американськими та німецькими колеґами.

Вів розмову П. Юрченко ("ЛУ", 13.2.92).

Пишуть в Україні

ДОВКОЛА ГЕРБУ УКРАЇНИ - ТРИЗУБА

На 5-ій сесії Верховної Ради 28 січня швидко прийнято постанову про затвердження синьо-жовтого прапора як державного прапора України. Зате при затвердженні тризуба треба було аж два голосування і погроз Народної ради вийти з парляменту і звернутися прямо до народу, і до Президента, і до всіх демократичних сил з вимогою розпустити таку "антинародну" Верховну Раду.

Про перебіг нарад 20 лютого подаємо скорочений радіорепортаж Сергія Губіна з Києва.

Редакція.

Перед народними депутатами виступив голова Постійної парляментської комісії з питань культури та духовного відродження Лесь Танюк:

-- Згідно з постановою Президії ВР України від 24 червня 91-го року було проведено відкритий конкурс на створення проєктів державного гербу України.

Було подано понад 200 робіт, крім того надійшло сотні листів, була велика Конкурсна комісія, до складу якої входили і народні депутати України і фахівці.Комісія, підсумовуючи все те, що було тоді зроблене, пропонує державним гербом україни затвердити тризуб на синьому полі.

Золотий тризуб відомий ще за часів Київської Русі. Пізніше ця символіка відроджувалася, зокрема в період встановлення Української Народної Республіки, -- зазначив Лесь Танюк.

-- Тризуб і знак Київської держави Володимира Великого символізує триєдинство, тривимірність світу, охоплена з трьох поколінь -- це батько, мати, дитина. Пізніше це трактується як єдність Бога батька, Бога сина і Бога духа. На сьогоднішній час ми трактуємо це як триєдиність наших земель і як символ триєдности влади в нашій демократичній республіці. Символ влади законодавчої, виконавчої і судової посередині.

У дискусії навколо державної символіки особливо активною була депутат Світлана Остроушенко. Вона відзначила, що трузуб використовували такі антинародні сили, як бандерівці, петлюрівці... Тризуб був і на знаменах СС-івської дивізії "Галичина". В цьому дусі виступили також парляментарії Олександр Чародієв та Володимир Яцуба.

Виступив президент України Л. Кравчук:

-- Давайте спробуємо відповісти на одне запитання: Які символи скомпрометувала держава і які символи скомпрометували політичні сили? Я можу точно і ясно сказати, що і зірку і серпастий-молоткастий скомпрометувала держава. А тризуб і жовто-блакитний колір скомпрометували політичні сили, які ніколи не були державними. З цього, мабуть, треба, виходити.

Суперечка навколо державної символіки затяглася ще на кілька годин. Історія -- це та ж сама політика, з тією різницею, що вона повернута до минулого. З цієї тези розпочав свій виступ Валерій Мещеряков. Історик за фахом і до того ж археолог, він спробував довести, що тризуб не має того історичного минулого, про яке нині говориться. Мовляв, ми йдемо по шляху, прокладеному націоналістами. А це значить,-- зазначив Валерій Мещеряков, -- маємо відмовитися від демократичних засад, які згодимо і чесно зізнатися в тому, що хочемо збудувати унітарну державу, вже хоча б тому, що тризуб -- це герб династії Рюриків. В. Мещеряков у зовнішньому вигляді тризуба вгледів ознаки войовничости. Нібито, одна із кінцівок нагадує меч.

За доцільністю узаконення тризуба, як герба України, виступив Олександр Бандурка:

-- Потрібно прийняти постанову про здачу до історичного музею, спокійно і зважено, державної символіки бувшої УРСР. Була держава і була її відповідна символіка. Не потрібно рахувати сьогодні скільки і коли пролилося крови під червоними, чи синьо-жовтими прапорами, під зіркою, чи тризубом. В гарячих суперечках на цю тему ми все змішали, і правду і неправду. Віддавши до музею бувшу символіку, визнати за символіку герб, гімн, прапор, ті, які маємо сьогодні, під якими відроджується держава Україна: Прапор синьо-жовтий, гімн "Ще не вмерла Україна", герб -- золотий тризуб на синьому полі.

Іван Герц:

-- Я сам із Закарпаття. Батьки народилися при австро-венгерському прапорі, я -- при чехо-словацькому, потім, вчився в школі при угорському, потім під червоним серпом і молотом, аж сьогодні, накінець я маю велику честь, бо я народний депутат, бути вже під своїм прапором: Під прапором Незалежної України. Я думаю, як прапор синьо-жовтий нас об'єдную вже, так герб, який запропонований, історія наша, теж нас об'єднає.

Борис Мокін:

-- Багато точиться суперечок про те, чи є Україна пра-вопривмницею Київської Русі, яка була славною державою. Багато істориків, особливо російських нам відмовляють у тому, що ми є правоприємниками. І тому, якщо ми приймемо саме той герб, який був у Київській Русі, то ми тим ще більше підтвердимо своє право на те, що ми є продовженням Київської Русі.

Конфронтація зросла особливо після того, як, ряд народних депутатів, колишніх членів КП, спробували зірвати затвердження державного герба республіки у вигляді тризуба. Вони нагадали своїм колеґам про попереднє рішення президії парляменту, у відповідності з яким, подібного роду питання мають вирішуватися всенародно, тобто шляхом проведення Всеукраїнського референдуму. А якщо так, запевнили вони, нинішнє рішення ВР не матиме юридичної сили.

З'ясувати ситуацію, взявся головуючий на сесії голова ВР Іван Плющ:

-- Ми розглядаємо його тому, що ми з вами внесли зміни до Конституції конституційною більшістю і проголосували за те, що державний гімн, прапор і герб -- компетенція ВР.

Позбувшись всіх козирів, противники затвердження тризуба, як державного герба України, змушені були вдатися до останньої дії. А саме: Голосуванням заблькувати прийняття рішення. Що і було зроблено.

Щоправда, потім з'ясувалося, що схибила і електронна обчислювальна машина. Видані нею результати поіменного голосування не відповідали дійсності.

Ряд парляментаріїв, котрі підтримали затвердження нового герба, з технічних причин опинились у списку тих, хто сказав йому своє НІ. Залишалося провести переголосування. Перед тим же, дебати зі зазначеного питання продовжувалися.

На економічний аспект, пов'язаний із затвердженням нового герба, вказав народний депутат Левко Лук'яненко:

-- Без герба не можна видати пашпорти, ні зовнішні, ні внутрішні. Без герба не може бути підготовлена військова форма для наших воїнів, без нашого герба не можна видавати візи. І з усіх громадян, із-за кордону, які в'їжджають на територію колишнього Радянського Союзу - третя частина іде на Україну. Ці люди платять твердою валютою, але платять не Україні, через те, що ми не маємо герба, а платять сусідній державі.

-- Україна, через те, що не має герба, не може переукласти договори з іноземними державами, на те, щоб за наші товари і наші матеріяльні цінності ті держави платили Україні, а не комусь іншому. І досі ми тратимо сотні тисяч долярів і іншої валюти, через те, що ми не маємо свого герба.

Ситуація, і без того напружена, вкрай ускладнилася після обнародування заяви Народної Ради, яку зачитав Лесь Танюк:

Народна Рада дуже стривожена ситуацією, яка склалася сьогодні в парляменті і в республіці.

Це та крапля, яка переповнила сьогодні чашу нашого терпіння. І тому, Народна Рада пропонує при цьому перервати засідання сесії, з таким розрахунком, що якщо ми сьогодні не вирішимо всі питання і не знайдемо злагоди, то Народна Рада залишає за собою право виходу з парляменту і звертання прямо до народу і до президента і до всіх демократичних сил з вимогою розпустити таку антинародну Верховну Раду.

І все таки, питання затвердження державного герба України було вирішене на компромісній основі після переголосування. Віднині золотистий тризуб на синьому фоні став малим гербом нашої республіки і головним компонентом великого герба який ще має бути розробленим.

ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНА НЕ МАЄ НІЯКИХ ТЕРИТОРІЯЛЬНИХ ПРЕТЕНСІЙ ДО УКРАЇНИ

Чехо-Словаччина не має ніяких територіяльних претенсій до України, так само ваша республіка не має аналогочних претенсій до нашої. Кордони повинні залишатися непорушними, - заявив в інтерв'ю пресі генеральний консул Чехо-Словаччини в Києві Роберт Гарінчар.

Питання про відокремлення Закарпатської Руси від України і приєднання її до Чехо-Словаччини порушується деякими політичними діячами нашої країни, зокрема представниками республіканської партії. Ці позиції двох країн щодо непорушности кордонів підтверджено двостороннім Договором, який підписано в лютому цього року. *(К-3, 26.1.92).*

М. Горєлов

Історія цікава повторами

Після трагікомічного серпневого путчу, коли так званий "центр" унеможливив своє дальше існування, громадскість республік СРСР з цікавістю спостерігала, як Б. Єльцин вбивав гвіздок за гвіздком у політичну труну М. Горбачова. Фороський затворник перетворився на "кишенькового президента", причому в кишені лідера Росії. Останній був не проти того, щоб продовжувати ситуацію, коли Союз, а разом з ним і такі його структури, як армія та фінанси залишаються під номінальним проводом колишнього генсека, якого він в слушний момент сіпав за відповідну мотузочку. Новий провідник відчував себе досить затишно. Його "команда" перебрала функції бонз з Старої площі й заходилася ділити, як бувало при всіх російських режимах, теплі місця й ґодування.

Та тут трапилося несподіване.

1 грудня народ України переконливо висловився за повну незалежність своєї держави. Президент і Український парлямент почали здійснювати волю виборців, наповнювати суверенітет реальним змістом. Україна явно вибивалася з сценарію, який розробили катеринобурзькі, петербурзькі та московські інтелектуали. Задля її вдержання в зоні свого безпосереднього впливу, новим господарям Кремля довелося пожертвувати таким зручним "Горбі" й піти на створення СНД.

Проте незалежність у Києві і Москві тлумачили по-різному. Певний час "старший брат" з посмішкою прислухався до суперечок у Верховній Раді України, всіляко підкреслюючи самостійність України. Та варто було перейти від слів до діла й почати будівництво власних Збройних Сил, без яких будь-яка держава є лише фікцією, як вся ще вчора "демократична" рать негайно поміняла акценти. Колосальна країна, яка віками не могла дати ради одній шостій частині земної суші, замість того, щоб взятися зрештою за впорядкування своїх безкраїх просторів, висунула неслухняній сусідці територіяльні претенсії, розгорнула антиукраїнську пропаґандистську кампанію. В хід ішли і економічний шантаж, і брязкотіння зброєю, в тому числі і ядерною.

Подібний перебіг подій уже траплявся в історії нашої держави. 17 березня 1917 створено Центральну раду. Вона одразу визнала, що будувати власну державу, не маючи ніякої збройної сили й, натомість, перебуваючи під тиском військової,

поліцейської та адміністративної структури сусідньої держави - неможливо. Стало питання про створення української армії.

Біля витоків української національної армії стояв Микола Іванович Міхновський, харківський адвокат. Мобілізований 1914 року в царську армію, він був на той час поручиком воєнної юстиції. Вже 19 березня з ініціятиви Міхновського було скликано перше українське військове підготовче віче, в якому взяли участь 211 військових. У резолюції, яку потім розповсюдили серед 2 млн. українців, що перебували у збройних силах, віче постановило негайно творити власну армію. Зусилля М. Міхновського та його однодумців не були марними. У квітні проходять збори українських військових, було створено Українську фронтову раду для військ Західного фронту, головою якої обрали С. Петлюру.В Москві засновано український військовий клюб.

10 квітня в Києві пройшло віче українських фронтів. Воно прийняло резолюцію, в якій між іншим, говорилося: "поки що - домагатися виділення на фронті всіх українських вояків в окремі національні частини, а в запіллі -- формування полків з урядовою українською мовою. Ці вимоги лягли в основу позиції української делеґації на переговорах з воєнним міністром Тимчасового уряду О. Керенським. Переговори виявилися марними.

Та творення українських збройних сил тривало. 1 травня 1917 року в Києві на Сирецькому полі відбулися урочистості, пов'язані з презентацією першого українського козацького ім. Богдана Хмельницького полку. Формування українських полків проходило й в інших містах колишньої імперії: ім. Гонти -- в Умані, ім. гетьмана П. Сагайдачного - в Житомирі, ім. П. Полуботка - в Ростові, ім. гетьмана Мазепи - в Саратові, Запорізького полку - в Москві.

В травні 1917 року у Києві було скликано І Всеукраїнський військовий з'їзд. На нього прибуло 700 делеґатів, які представляли 1 580 702 українських військових у діючій армії. Членами президії було обрано: С. Петлюру (від Західного фронту), М. Міхновського (від оргкомітету), В. Винниченка (від Центральної ради) та Ю. Капкана - полковника Богданівського полку. З'їзд затвердив створення полку ім. Богдана Хмельницького. Полк склав присягу на вірність Україні. У постанові наголошувалося на необхідності негайної націоналізації армії на національно-територіяльному принципі, виділення всіх українських солдатів і офіцерів в діючій армії в окремі національні частини, комплектування деяких кораблів Балтійського флоту українськими екіпажами. Чорноморський флот плянувалося поповнювати надалі виключно громадянами України.

Через місяць відбувся II Всеукраїнський військовий з'їзд, який радикалізував постанови першого.

Як бачимо, Україна в той час (літо 1917 року) була здатна сформувати 1,5-мільйонну національну армію й надійно захистити себе від будь-якої аґресії. Чому ж цього не було зроблено й 1918 року, вона стала легкою здобиччю сусіда?

На це питання відповів той же В. Винниченко, який окреслив позицію соціялістичної більшости Центральної ради (лідером цієї більшості був саме він) в такий спосіб: "Ми стали частиною - органічною, живою, охочою частиною - єдиного цілого. Всякий сепаратизм, всяке відокремлення себе від революційної Росії здавалося смішним, абсурдним, безглуздим. Для чого? Де ми знайдемо більше того, що ми матимемо в Росії? Де по всьому світі є такий широкий, демократичний, всеохоплюючий лад? Де є така необмежена воля слова, зібрань, організацій, як у новій, великій, революційній державі? Де є таке забезпечення права всіх пригноблених, понижених і експлуатованих, як у новій Росії?

Ні про який сепаратизм, самостійність, навіть мови не могло бути, а коли чулись рідесенькі голоси, то це були голоси або схоластиків, чистих теоретиків, запеклих "самостійників", або занадто вже хворобливо пройнятих національним почуттям... Ми навіть уважали небезпечним для революції ідею сепаратизму, бо вона могла розбити революційні сили цілої Росії".

Як бачимо, центральна влада наївно сподівалася на щирість московських демократів і навіть не думала в той час про творення власної держави та армії. Адже майбутній голова Генерального секретаріату Центральної ради, все той же В. Винниченко писав у київській "Робітничій газеті" 12 квітня 1917 року: "Не своєї армії нам, соціял-демократам, треба, а знищення всяких постійних армій". Ця теза відповідала соціял-демократичним погладам, але аж ніяк не працювала на інтереси України. За цих умов будь-які зусилля військових формування української армії, звичайно, не могли закінчитися успіхом.

Український народ на власному гіркому досвіді переконався, що без незалежної держави, яка може захистити свої кордони, він приречений бути об'єктом безперервних експериментів. Тож коли нас закликають до "спільного командування в рамках СНД", тлумачать про якийсь "перехідний період", - завжди пам'ятаймо: влітку 1917 року Росія не була в змозі перешкодити створенню української назалежної держави. Центральна рада проґавила слушний момент й отримала за це "подяку" у 1918 році, коли більшовики задля вдержання влади кинули народи колишньої імперії у вир громадянської війни.

("ДУ", 15.2.92.)

Віталій Лук'яненко

КОНТРРОЗВІДКА НЕ ДРІМАЄ

Інтерв'ю з начальником Управління військової контррозвідки Національної Безпеки України полковником Олександром Скипальським.

Олександр Олександрович Скипальський народився 1945 року на Волині. Закінчив Московське військове училище прикордонних військ, Вищу школу КДБ СРСР. Останні роки служби (на керівній посаді у військовій контррозвідці) в Рівному брав участь у створенні демократичного руху. 1990 року за підтримку "Демплатформи" був виключений з КПРС. Був членом координаційної ради Партії демократичного відродження України. Заступник голови Спілки офіцерів України. Перший із співробітників СНБУ прийняв присягу на вірність народу України.

-- Олександре Олександровичу, отже, натяк на можливі репресії, на стеження за офіцерами з боку СНБ спростовано. Але залишається питання: те, що "виплила" секретна інформація - це наслідок службового нехлюйства чи розвідувальної активности?

-- На всі запитання відповість службове розслідування, яке почалося. Висновки буде зроблено на правовій основі.

-- Чи правда, що між спецслужбами колишніх республік існує "джентельменська угода" не працювати одній проти одної?

-- Це має бути не просто "джентельменська угода", а, на моє переконання, спільно вироблена на державному рівні позиція. Можливо, окрема міждержавна угода потрібна. Ми повинні зосередитися на принципових проблемах, актуальних для всіх держав і не створювати ускладнень там, де їх не було. Я не можу навести фактів, що хтось тепер працює проти України.

-- Незадовго до референдуму висловлювалось занепокоєння, що працівників спецслужб з України "перетягають" в інші держави. Яка кадрова ситуація нині?

-- Зовсім небагато наших працівників виявили бажання виїхати з України. Це по-перше. По-друге, я б дуже не хотів, щоб підозріле ставлення до колишнього КДБ переносилося на сьогоднішню ситуацію. Ми створюємо принципово нову службу. Її завдання, концепція чітко визначені Верховною Радою. На виході Закон про СНБ України, про оперативно-розшукову роботу, систему секретности.

До речі, хотів би згадати, що ще два роки тому мої колишні колеґи з військової контррозвідки звинувачували територіяльні органи безпеки, що вони стали на позиції сепаратизму. Читайте --

обстоювали суверенітет України. Я знаю, також, що від Крючкова ішли вказівки збирати інформацію на парляментаріїв, політичних діячів (я ще протестував в особистому листі до шефа КДБ). На Україні цього не робилося. Люди в органах мали особисту позицію, виходили з правових норм, переконань. І можна сказати, що така позиція прискорила розвал імперії.

Тепер в СНБУ працює атестаційна комісія, 28 січня співробітники мають присягнути Україні. Надалі готуватимемо власних контррозвідників. Створено учбовий Інститут національної безпеки.

-- Але ж за сьогоднішнього стану в армії, коли люди ще визначаються і можуть прийняти різні рішення -- але служити продовжують -- "припинення спроб неґативно впливати на військовослужбовців" -- це або наівний добрий намір, або основа конфлікту з частиною офіцерського корпусу.

-- Ми ні в якому разі не розглядаємо проблему з такої точки зору. Чітко поставлені завдання не дають нам вийти за межі закону. Ми реаґуватимемо лише на можливу підготовку до насильницьких дій, на конкретні протиправні, антиконституційні дії. Водночас хотів би сказати, що є особи, які ініціюють напруженість, роблять провокаційні, необґрунтовані заяви. Їм просто маю сказати: соромно тримати людей в напрузі, залякувати.

Ми принципово виходимо з такої концепції: захищати державу як ґарантію прав і свобід людей.

-- Ще одна гостра проблема - контроль за ядерними секретами. Можна чекати міґрації значної частини людей, які володіють атомними секретами. Як у цій ситуації не допустити "розповзання" секретів?

-- Я можу запевнити: усе, що є і буде в нашій юрисдикції, знаходитиметься під відповідальним контролем. Вже тепер ми беремо участь у контролі всіх процесів перевезення, збереження ядерних озброєнь, за дотриманням режиму - на території України.

Але, справді, проблема надто серйозна, ситуація динамічна. Скажімо, полегшаться можливості виізду за кордон, передачі інформації. На моє переконання, потрібні спеціяльні спільні механізми контролю в співдружності, та й певне, і міжнародні зусилля. Це може бути однією з "тем" співпраці спецслужб. Ця проблема ні в якому разі з нашого поля зору не випаде.

("ДУ", 25.1.92)

ОЛЕГ ГАВРИЛИШИН-- РАДНИК МІНІСТРА ФІНАНСІВ

Громадянина Канади проф. О. Гаврилишина прийняо на посаду радника міністра фінансів України. Всесвітньовідомий економіст зможе своїм багатим досвідом посприяти розробці стратегії грошового обміну на ринкових засадах. *(К-3, 4.3.92)*

Фейлетон

Ро-Ко

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АРМІЯ

Нарешті здійснилася мрія справжніх українських діяспірних вояків-ветеранів. Однак до цього ствердження слід зробити деякі уточнення. Діяспірні ветерани це -- не ветерани, а справжні вояки, які цілево, на основі декретів президентів екзильних і неекзильних урядів, опинилися на безтерміновій відпустці. (На це є документи.) І ці вояки-ветерани завжди й усюди заявляли, що творять звено в ланцюгу українських збройних сил -- Української Національної Армії. Тепер настала їхня хвилина -- в нашій неньці Україні продовжується давно розпочатий процес -- твориться Українська Національна Армія.

Як знаємо з історії, Українська Національна Армія завжди існувала, хоч часом мала інші назви. Історія навіть так захотіла, що Українська Національна Армія і так то називалася, і мала свого командувача генерала Павла Шандрука, якого президент Андрій Лівицький як годиться підніс у ранзі. Генерал Шандрук заприсяг вояків УНА на вірність українському народові. Хоч історія, як мачуха, залишила тих вояків під Фельдбахом в Австрії, вони однак були і є готові на приказ.

Сьогодні, на наших очах, історія не так повторюється, як продовжується. Це немов закінчення творення Української Національної Армії генерала Шандрука. Теперішнього командуючого генерала Констянтина Морозова президент Леонід Кравчук підніс у ранзі, і він заприсягає своє військо на вірність українському народові. І навіть, як колись в УНА, його вояки носять чужі уніформи і мають чужих офіцерів з несвоїми ранґами.

Кожний старий вояка знає, що основа армії -- це ранґа, і тому ранґи мусять бути свої рідні. Тому не дивно, що в Україні почалася широка дискусія щодо ранґ в УНА. Мудро сталося, що в дискусії вибрано ранґу самої золотої середини: чи має бути "майор" чи "отаман", чи придумати якусь нову назву? Політичні військологи схиляються до "отамана", бо ця ранґа в нашому народі традиційна, ліберально-демократична, й може вагатися, на випадок потреби, між генералом і капралом. Інші назви ранґ є з чого вибирати:

стрілець, козак, сотник, капітан, мічман, хорунжий, підхорунжий, підпоручник, капраль, бунчужний, прапорщик, десятник і т.д. і т.і. Побажано навіть взяти до уваги найновіший військовий досвід з УНА й не забути за такі ранги, як: селепко, оберселепко, унтерселепко, селепій, селепура і т.д.

Друга важлива справа -- це мундири чи форми, як називають тепер в Україні уніформи. Як форма гарна, то й вояк виглядатиме, як на малюнку. Вже проголошено конкурс й найкращі художники й історики взялися до композиції мундирів. Вийшли знамениті, чудові мундири. Навіть наша громадська надбудова в Канаді - Конгрес Українців Канади -- "змілітаризувався" і захоплений проєктами нової форми для вояків УНА. (Не ясно, чому в тій справі не зайняли "становища" УККА й СКВУ? Може ще нема узгідення?..) Форми прекрасні: вихідні, парадні, для вправ і муштри. Тільки нема бойових. Мабуть, наша УНА не думає з ніким воювати.

Третя справа. Командна мова. Яку прийняти? Наведемо тільки один приклад до трудности проблеми щодо команди, котру вживається на початку кожної військової акції: "Позір!", "Струнко!", "Смирно!"? Військологи схиляються з психологічно-релігійної точки зору ситуації в Україні, прийняти: "Будьмо уважні!"

Врешті, остання, але не найменша справа. В усіх Українських Національних Арміях бракувало старшин, підстаршин. Була проблема: звідки їх набрати? Сьогодні ця проблема є "навпаки". Офіцерів українського роду у чинній службі Співдружности Незалежних Держав начислюють 330 тисяч, генералів тисячі, а до цього числа додати ще мічменів, прапорщиків? То тепер постала проблема: де їх подіти, як вся УНА має мати 300 тисяч? Економісти пропонують перепачкувати їх до Німеччини, то німці для них в Україні побудують квартири і ще добре заплатять, щоб їх назад забрати.

На цьому ще не кінець зі справою "навпаки". Як колись в нашій несвоїй неньці Україні проголошувано йти до свого війська в чужу армію, то стільки добровольців голосилося, що не можна було їх усіх забрати. А тепер проголосив свій уряд набір до Національної Ґвардії і на 52 мільйони за півроку зголосилося 10 тисяч. Містерія? Зовсім ні! Колись голосилися добровольці, бо якщо б не зголосилися до свого війська в чужу армію, то їх були б силою забрали до чужого війська в чужу армію. А тепер цього не треба робити, бо вже нема чужої армії, а тільки своє військо.

Наприкінці не можна не згадати про останні події, які мають пряме відношення до творення УНА. Як відомо, президентУНР в екзилі Микола Плав'юк їздив до Києва здавати свої президентські

атрибути. Однак, мабуть, як цивільна особа, він забув, що є головнокомандуючим УНА. (Є такий наказ президента Миколи Лівицького! Президент Плав'юк ще не видав декрету про розпущення його УНА.) Він теж має свого міністра військових справ, котрого не взяв з собою до Києва. Що за причина? Недогляд чи якась політика? Тож всі вояки-ветерани повинні зібратися на останню збірку перед президентською палатою, а то їм прийдеться відлітати у вирій без "гонорового" звільнення з УНА.

Спомини

Роман Колісник

ПОЛОН

Продовження

ВАЛЬДГАЙМ

Ми висіли на станції у Вальгаймі. Голодні воякі всюди нишпорять, і тут роблять це саме: заглядають на інші рейки, до інших вагонів. І яке щастя! У одному вагоні знайшли харчі -- яйця і консерви.

І миттю рознеслася "пароля". Навіть мені хтось приніс яйце, і я його випив.

Та німецька жандармерія викрила цей "злочин" і зловила кількох вояків. Було багато галасу й притишених та голосних прогноз під час цілонічного тиняння -- бо ми заблудили й не могли знайти нового місця нашого "замешкання" на новій маленькій долинці, але вже не в горах. Що з ними зроблять? Винуватців доставили до командира Баєрсдорфа, а той поставив їх під польовий суд.

Сік дрібненький літній дощик, як "засідателі справедливости" взялися за свою важливу справу. Я згорблений присівши й сперши руки на коліна, приглядався здаля: там Баєрсдорф, обер-штурмбаннфюрер Вільднер Карль, командир бойової групи на Словаччині, що була в боях з комуністичними партизанами. Вояки його там називали татом, а тут він прокуратор. Засудили "винуватців". Яку кару їм дали? Не знаю. Хтось казав, що кару смерти. Кара смерти була за "крадіж" на території райху. Але тепер території райху вже нема. Не знаю, як могли цю кару виконувати, чи не могли, але в німців усе було можливе, бо вже пізніше я читав у англійській газеті, що німці в англійському полоні засуджували німецьких вояків за дизертирство під час війни на смерть, і вирок смерти виконували.

Американці тепер тут панами, і їм не хотілося "бавитися" судами й вироками поміж полоненими. Отож "вину і кару" скасовано.Та не для Баєрсдорфа. Як казали ті, що знали, він постановив таки добитися свого.

-- Якщо ви, американці, такі, -- напевно в його голові покотилися логічні думки (це тільки уява, здогад) -- то беріть собі цих "украініше бандітен", які насмілилися "пограбувати" вагон з харчів, а ми, чесні, гонорові німці, не хочемо з ними мати нічого спільного -- і в його голові оформився плян -- це вже факт.

На одній підвечірній збірці, після звичайних зголошень і командування, виступив Баєрсдорф. Ми всі чекали на його майже плаксивий вступ: "Майне лібе ґуте украінер". Однак його голос відразу піднісся до пронизливо холодного тону. Щойно після кількох речень я зрозумів, що він говорить. Із злістю він нас ображує. Він нас оскаржує, що ми злочинці і бандити, і німці не хочуть мати з нами нічого спільного. Він наказує німцям відійти на праве крило -- розділив "грішників" і "праведних", як на страшному суді. З-поза горба ми почули незвичайний гуркіт, немов навалюється буря перед страшним судом...

На горби виїхали три американські танки, зупинилися і повільно повертали жерла своїх гармат на нас зібраних. Сонце вже було скотилося низько на ясному небі і кидало довгі тіні, немов видовжувало цівки гармат і кулеметів, які здавалося, дотикалися наших лав.

В наших лавах усе заніміло. Невже американці будуть нас стріляти за злочини? Які? За те, що хтось голодний вкрав кілька скринь яєць, чи може за барана від бавора? Але в німецькій армії стріляли саме за такі злочини. А чи ми знаємо американців? Я з іншими старшинами стояв на самому правому крилі -- така була практика,-- і почув біля себе тихий зойк. Я стояв спокійно. Мабуть, упродовж вишколу й війни, я не усвідомлював собі ясно, що зі мною і довкола мене діється, не розумів і не думав про ніщо завтрішнє. Майбутність мене не тривожила. Яка вона буде? Тому для мене вона не існувала, як і не існувало минуле. Існувало тільки теперішнє, а теперішність для мене холодна й байдужа.

Баєрсдорф ще щось говорив, а далі забрав свою "німоту" і зник з ними в тіні, між деревами на горбі. А ми лишилися самі, навпроти американських танків.

Але американці, як американці, не постріляли нас, і ми, на наказ нового коменданта табору, яким став сотник Володимир Козак, докінчили збірку, відспівали "Боже великий, єдиний" і розійшлися до своїх шатер. Йшли ми якось непевно, не знаючи, чого очікувати від нового зверхництва.

Ми заквартирувалися надобре на новій маленькій долинці, серед трьох танків, наставлених на нас своїми темними цівками кулеметів. Кожний влаштовувався на новому місці, як міг. Вояки будували собі шаласи з сіна, з збіжжя, ще недозрілого, але наперед добре вилущеного з зерна (його їли), хто мав плащпалатки, той шукав спільників до шатра -- треба було чотири такі палатки на одне мале шатро, треба було й підпертя. Я не міг багато рвати ні трави, ні збіжжя одною рукою, тому я був вдячний, як мене прийняв "в комірне" до свого шаласу Іван Скіра. Дні в той час були вже теплі, але ночі у баварськім підгір'ї -- холодні, і я тулився до теплого Іванового тіла під час зимних ночей, як до теплої пічки.

Через долину плила собі струмком вода з недалекої криниці, яка стояла поза американською вартою. Ця вода служила нам до всього: до

варення, до голення, до миття, до пиття.

І до нашого щоденного постійного голоду ще добавилися воші; вони якби знайшли собі найкращий ґрунт до рекордного розмножування, їх не можна було позбутися, не можна було повибивати. Здавалося, всі воші вишукав, всі гниди розчавив, а вони на другий день появляються у ще більшій скількості. Голод і воші, голод і воші, голод і воші.

Голод -- це почуття -- ні, не почуття -- а щось, здається дійсне, але невіддільне, як тінь від людини. Воно тебе пиляє, млявить, допікає, як маленький вогник, не покидає ні на мить, як воші, не завдає болю, але ти знаєш, що воно з тобою, що воно від тебе не відірветься. Ти з цим почуттям лягаєш спати, спиш з ним, воно твоє, не покидає у сні, з ним будишся, з ним ходиш, з ним миєшся, з ним голишся, а найгірше, коли сідаєш їсти -- воно тоді спалахує, як пригасла ватра під подувом вітру. Ти скоро їси, щоб не дати йому розгрітися, але воно вже розгулялося, немов довгі язики вогню; ти вже скінчив їсти свою маленьку порційку, а воно не зникне так швидко, як зник кусок хліба у твоєму шлунку; воно буде тортурувати тебе ще довго, поки притахне, щоб незабаром знову спалахнути. Наступним разом ти їси повільно, тримаєш скибку в роті, аж вона розтане, думаючи, що ти його сьогодні приспав і воно не пробудиться. Але все намарне! Воно оживає, палить вже від першого дотику твого язика до їжі.

Голод штовхає вояків на відчайдушні спроби. Дехто наближується до танка, де американські вояки нудяться -- для них нас сторожити -- це нудьга, серед поля дивитись на цих бідолашних малих істот, -- вони з Америки. Полонені ще мають деякі цінноощі: хто годинник, хто перстень, хто вічне перо, хто вічний кольоровий олівець, хто навіть пістолет. Американські вояки дивляться, як один по одному підходять до них, в руці перед собою наставлений товар на виміну. Відбувається торговельна трансакція, як колись в кам'яну добу, коли людина ще не мала ні грошей, ні не вміла рахувати, а так на око оцінювала вартість того, що продавала. Так і тепер відбувається торгівля між вояками найбільшої і наймогутнішої військової і господарської потуги, і вояками зі Львова, Києва чи якогось села Галичини, що опинилися у цій "кам'яній історичній добі".

-- Скільки банок консерв, скільки пачок папіросів за цей годинник? -- питається очима голодний полонений.

Очі американця не виявляють зацікавлення. Він оглядає свого "торгівця", як би оглядав на базарі в Чікаґо свого "кастомера", і або запропонує одну пачку цигарок, дві баньки консерв, або нічого. Він має час, йому не спішиться.

Ось Любко Татух, худий, через що його ніс непропорційно видовжився, а напушену червонувату від сонця чуприну розвіває вітер, непевно підходить до танка, біля якого п'ятьох американців розложилися у вигіднім наметі. Біля намету горить вогонь, а з баняка парує кава, аромат якої лоскоче ніздрі Любка, аж слинка в роті потекла. -- Це справжня кава, -- Любко знає.

Він у простягненій руці тримає автоматичний олівець, який може писати чотирьома кольорами. Це не його власність, а олівець належить Любомирові Ортинському, якому тяжко з ним розлучатися, бо це дорога пам'ятка з студентських часів з Відня. Але Ортинський пристрасний курець, і цей олівець його остання дошка порятунку, може навіть від божевілля. Голод і тютюновий наліг -- це безсердечні конкуренти,

непрошенні вороги за саму душу людини. Не раз і не два перемогою втішається наліг.

Любко вже близько американців. Вони якісь сьогодні привітні, а може вони завжди такі були, тільки здаля їхні танки й рушниці роблять їх суворими воїнами? Один з них ступає до Любка, бере олівець в руки й пробує, що то за штука така. Вони вже всі гуртом оглядають олівець, а Любко, користаючи з такої нагоди, стрибає по зеленій траві й, неначе горобець видзьобує зерно, визбирує довгі недокурки американських цигарок.

Від несподіванки він завмирає, коли до нього доноситься від американців:

-- Цо ти тут робіш?

Але це тільки момент. Любко на ногах і вже пояснює по-польському хто він, звідки. Як він опинився в дивізії.

Американець довго глядить Любкові в очі: вірить чи не вірить? Усміхається і пропонує за олівець один картон цигарок і ще на добавок консерви. Торг закінчився, але Любко чомусь отягається з відходом, немов чекає на нову пропозицію.

-- Чи не міг би ти нам зробити прислуги? -- питається американець.

-- Очевидно, дуже радо, -- Любко стримує себе, щоб з радости не закричати. Він все зробить.

Американські вояки мають наказ викопати для себе лятрину У всіх арміях світу лятрини однакові. Такий уже військовий порядок.

Любко кивком голови дає знак своєму товаришеві, який весь час, ніби непомітно, але беззупинно здаля спостерігає, що там діється. Він прибіг. З'являються лопати, сокира. Праця горить. Американці тільки доносять їм соки, ніби бояться, щоб вони від спраги не залишили роботи недокінченої. Вони розстеляють на траві коц і приготовляються до обіду. Чого там нема!

"Чому вони перед нами, голодними полоненими, хочуть так пишно обідати? -- не може Любко від себе відігнати сумнівних запитань. -- Чи це не якісь нові форми психологічних тортур?"

Робота добігає до кінця, коли американці ставлять на коц дві тарілки, дві виделки, дві ложки й два ножі. Чому тільки приготування до обіду на двох -- американців є п'ять? Полонені не ймуть віри, коли американці просять їх до обіду.

- - А ви не будете їсти? -- Любко ще не вірить.

-- Нам це вже надокучило, -- надув губи американець, -- ми радше з'їли б одне свіже яйце, ніж оце все з консерви, -- зрезиґновано махнув рукою

Для Любка й його товариша -- це велике щастя, велика радість. Любко тут з американцями лишився. Вони йому дають харчі і цигарки для його друзів. Він їм служить за помічника -- варить каву, часом навіть сторожить їх перед їхніми зверхниками, щоб їх не застукав їхній лейтенант, коли вони сплять на варті. Вони дозволяють полоненим йти до криниці, неподалік поза їхнім шатром.

Аж раз біля криниці з'являється на мотоциклі німецький жандарм - сам полонений. Він сварить українців, чому вони вийшли поза свої "кордони", він сердиться і витягає погрозливо свій пістолет. (Їм дозволялося мати по пістолетові і три кулі). Полонені, побачивши це, кричать до Любка:

-- Гей, хто тут вищий? Німаки чи американці?

Любко йде до америманців і розповідає, про німецького жандарма. Один з них хватає рушницю, репетує її і пускає крок у напрямі криниці. Але німця вже там нема. Він побачив, що діється, і зник на мотоциклі.

Для Любка -- це рай. Але і з раю вигнали навіть Адама і Єву.

Американські зверхники, як зверхники всюди -- недовірливі. Їхній майор обсервував крізь бінокль з-під ліса, що роблять його вояки. І йому не сподобалося те, що побачив.

Їх замінили інші частини -- неґри. Їх розташували набагато далі, ніж попередню варту, і їм наказало начальство "не спілкуватися з ніким". Хто з полонених підходив до них, вони на нього наставляли свої рушниці.

Підприємчивіші полонені незамітно виходили поза табір, щоб дечого випросити у німецьких селян. Інші знову, під покришкою ночі, вибиралися на "лови", в пошуках чогонебудь їстивного. Були навіть хлопці з купецькою жилкою.

Роман Білик не курив, і це великий плюс у таких обставинах, бо налоговий курець проміняє все, коли не має чим затягнутися. Славко Лесюк належав до тої категорії, і за золотого фунта штерлінґа купив у Білика пачку кубів. За ті гроші Білик поїхав з Ратичем до якогось пекаря і привіз хліб. Готовий бізнес.

Кажуть, що щастя ліпше, ніж готові гроші. Ромко Білик може цим похвалитися. Коли нас перевозили через Мюнхен, він висів з вагону на станції, як багато інших. Як хотів був повертатися до вагону, американський вартовий "під загрозою рушниці" нагнав його від вагону, бо Роман був одягнений по-цивільному.

ОЗЕРО РІҐЗЕ

Незабаром ми перейшли на нове місце, недалеко містечка Мурнав, над озеро Ріґзе. Тут було більше місця, тут було й озеро. Над озером простора лука, далі поля. Від заходу сюди доходила польова доріжка і закінчувалася під кількома великими деревами. Від сходу горбок, а на горбку розложився наш "штаб": шатро для коменданта сотника Козака Володимира, провіянтового поручника Кубашевського Ярослава, якого називали "Казьоми", тут був поручник Ортинський Любомир, сотник Малецький Мирослав, бунчужний Козак Володимир, найстарший брат маляра-карикатуриста Ека, а його молодший брат сидів десь поміж вояцтвом, і вся інша "знать". Недалеко від штабу була польова кухня, а на полі під горбом був визначений "кримінал", а за ним і побіч розтаборилися "сотні", а в сотнях вояки, хто де міг і як міг. Сотні мали своїх сотенних.

Життя в таборі йшло далі своєю вже втертою ходою. Найбільше докучав голод, бо вижити на маленьких порціях годі було: "і жити нема на чому і вмирати не дають".

В неділі й свята були Богослужби. Люди ходили до сповіді й причастя. Жили й хотіли жити. Тільки воші, ті прокляті воші, робили наше життя ще важчим. Ми купалися в озері, прали білизну, ходили тільки у підштанцях - а вони, як на злість нам і наругу, - ще більше множилися і були ще ненажерливіші.

Щодня були далі ранні збірки і вечірні, і співали кожного вечора "Боже великий".

На таких вечірніх збірках нагадувалися рекрутські часи. Вояки уставлялися у три лави, наперед виходив "службовий старшина" і вирівнював ряди, він звітував найвищому ранґою старшині Романові Бойцунові. Сотник Бойцун був кремезний чоловік, "грубої кости", як в нас казали, по якому не видно було, як по худих, скільки він схуд. Він перебирав команду. Знову неслося: "Прямо глянь! Спочинь!" Він виходив ще раз на чоло колони, щоб самому переконатися, чи лави рівні. Чомусь вони не були ніколи "рівними" і він кожного вечора кричав: "Вирівняй! Чому стоїш, як бик посцяв?", -- і щедро переплітав дальше командування масними вояцькими висловами, хоч сам був, позатим, добряга.

З горбка спереду свого почту наближався наш комендант, сотник Козак, в офіцерських чоботях, у рукавичках. За ним ішов поручник Ортинський, сотник Мирослав Малецький, поручник Казьо Кубашевський. Відбувалася звичайна процедура: службове зголошення: "Спочинь!" "читання наказів": "Наказ число 15, -- читав бунчужний Козак, -- засипати лятрину ч. 5 і викопати лятрину ч. 6."

А лятрин тих вдійсності і не дуже було потрібно, бо на наших малих порціях, як хтось ішов до лятрини один раз на тиждень, то було добре. Та й іти до лятрини було жахіття, бо це супроводжалося величезними болями -- "пологовими породами", -- казали вояки. Тому нерідко таку "операцію" люди відкладали до "останньої хвилини".

Часто промовляв до вояків поручник Любомир Ортинський, чи як казали "Герой плював балака". ("Герой", бо так називали його серед вояків.)

Поручник Ортинський, гарний й поставний (тільки його коліна чомусь виглядали завеликими й цибулястими до його тонких ніг), відзначався своїм зовнішнім виглядом, -- його можна було, як тоді казали, навіть взяти за німця. Його бистрі спостережчиві сині очі все бачили. Він любив рух і акцію. Він не міг був всидіти бездільно, його завжди тягнуло до вищих властей, де можна було щось розвідати, де можна було познайомитися з цікавими людьми, особливо інших національностей. Добрий промовець, який "стихійно" вибухав, коли обговорював чи вказував на українські "національні недоліки". Мабуть, він найкраще чувся б у дипломатичній службі, поміж амбасадорами й високими урядовими чиновниками. Він був перфекціоністом. В дивізії служив у штабі піхотного куреня, вирвався з Брідського казана.

Всі такі промови чомусь не доходили до мого зрозуміння. Хоч слухав я слова і розумів речення, але це для мене не мало жадного значення.

Скільки нас було на цій толоці? Я не знав. Виглядало понад тисячу, а серед них коло 30 старшин. Хто були оця тисячка? Я теж не знав. Я собі пояснював, що це були ті, які були найдалі в тилу або ті, хто найскоріше втікав, тому вони аж сюди потрапили. Я не належав ані до перших, ані до других, бо не був у тилі і не втікав скоро, а помалу, проте я сюди також попав.

Полонені були різного віку, вигляду та рівня освіти. Коло одного десятка народилися в попередньому столітті, якась сотня, у віці повище 30 років, народилися на початку нашого трагічного для людства, а для українського народу зокрема, столітті, найбільше було у віці біля двадцяти

років, а яка сотня нижче двадцяти. Було яких 30 старшин і понад 30 підстаршин. Німців, які відділилися від українців, була якась 50-тка, головно СС-офіцерів і підофіцерів. (Цю статистику взято пізніше із списка полонених-українців, що був в Українській санітарно-харитативній службі в Мюнхені).

Під українською командою наше життя почало "внормовуватися", тобто ми знали, що нічого особливого чи цікавого новий день не принесе, що будемо голодні, що будемо бити воші, що до озера ніхто не відважиться на довше скочити, бо там немилосердно багато п'явок. Мені вже не пригадується, чи вранці була збірка, але під захід сонця завжди. Люди цілий день прогайновували свій час, найчастіше при картах. Ходили нові "паролі", про які не варто згадувати, а найбільше клопотів завдавало виповнювання блянків, хоч це рідко траплялося. Дві рубрики нам були найважливіші: національність або державна приналежність і фах. Як ми пізніше вже привикли, американці не мали рубрики "національність", а як мали, то це означало "державну приналежність", тобто громадянство. А ми що мали писати? Ми не хотіли бути "поляками", бо ми "українці", а подавати у цій рубриці "українець" було рівнозначне з "радянським громадянством", отже репатріяцією "на родіну". І тут треба було бути не будь яким дипломатом, і цією справою завжди займався "Герой". Він кудись ходив, щось торгувався і врешті казав нам виповнювати, що ми "українці, кол. громадяни Польщі, а тепер бездержавні". Виповнювати рубрику "фах" не було таким небезпечним, але тут брала верх "підприємчивість" поодиноких людей. Я подавав тут "студент", але дехто казав, що це не "фах", і тому треба було щось інше придумати, а то не візьмуть тебе до Америки. Дехто подавав, що він "фермер", то швидше поїде до Америки, дехто видумував собі інші "фахи", не здаючи собі справи, що все це тільки свого роду "забава", бо хто буде цікавитися кравцями, шевцями, фермерами чи навіть студентами десь там над озером Рігзе. Але якби хтось був подав, що він "атомний технік", напевно був би поїхав до Америки, бо тоді американці таємно забирали таких людей до США. Але хто з нас чув про атомових фахівців?

Ті, що не витримували голоду, сновигалися по цілій долині, вибирували їстивну траву (і не таку вже "їстивну"), слимаки, лущили якенебудь зерно, але все це дуже скоро минулося й ціла левада дуже скоро стала "неїстивною".

Найкращим фахівцем у збиранні такого зілля чи насіння був аґроном Ясьо Скіра. Ясьо, добре збудований середнього росту бльондин, з легко хвилястим волоссям, розповідав залюбки аґрономічні історії із свого досвіду й навчання, поблискуючи рідкуватими зубами. Він походив з заможнішої селянської родини. Його батька під час громовиці під полукіпком убив грім, попавши в голову на очах сина, що сидів під другою копою.

-- Лопнув грім, аж у вухах залящало, -- згадував Ясьо. -- Запряжені до воза коні заіржали з переполоху, почали скакати. Я до батька, а з його голови дим куриться. Я закликав кількох селян, що проходили полем, і ми завезли батька до лічниці в містечку. Але вже було пізно.

Ясьо, скінчивши щойно гімназію, мусив залишитися вдома з бабцею (мати його померла в молодому віці) господарити й виховувати трьох молодших братів і сестру. Під час війни він вдома призбирав "цілу збройвню" різної зброї. Його тягнуло у світ, пішов до дивізії, як казав, щоб

навчитися володіти зброєю. Він навіть писав своєму товаришеві, який загинув у підпіллі, свого роду звіти про успіхи на вишколі: "Я вже вмію складати й розбирати важкий скоростріл, вмію стріляти з ґраномета, а як у тебе?"

Він студіював аґрономію і ніколи не минав нагоди чогось нового навчитися чи поексперементувати. За Ясьом, як за якимось професором, ішли інші й пробували на скору руку навчитися цього аґрономічного мистецтва. Так один полонений уважно приглядався, а потім собі зібрав насіння. Не довго йому треба було чекати, щоб у його шлунку не зчинилася революція. Побіг до лікаря Радивила.

-- Що ти їв? - питається його лікар.

-- Та я бачив, що поручник Скіра їв насіння з трави, і я собі спробував.

-- А скільки ти собі того насіння спробував?

-- Та стільки, скільки міг знайти, досить багато.

-- Принеси те насіння! - наказав Радивил.

Приніс стрілець те, що збирав, доктор прикликав Скіру, і показалося, що хлопець збирав і їв насіння хопти, дуже подібної до кмену.

-- Збираєте якусь холеру і їсьте, -- сварив Радивил, -- не повмирали з голоду, то натягнете ногами від червінки.

Мені призначили місце під шатром, може тому, що я був поранений; я був у шатрі збудованім із плащпалаток, з Любомиром Біликом, Горбачем Олексою і ще кимось -- разом чотирьох нас. Любко вже мав зв'язок із своєю родиною і до нього почали передавати харчові пачки: консервні баньки, пачки із спорошкованими яйцями тощо. Він це залишав відкритим у шатрі, без ніякої обережности. При моєму голодові мені дуже важко було втриматися, щоб бодай ближче не оглянути для мене нових і незвичних "смаколиків". Раз я навіть попробував з'їсти "грудку" спорошкованих яєць. Але це "муха для пса" -- я був би з'їв цілу пачку, а може й дві-три, поки б не заспокоїв голоду. Це мене тільки роздратувало, і я більше на такі спокуси не лакомився.

Старшини ще могли якось дістати з польової кухні "зупи зі споду", тобто дещо ґустішої, бо кухарі якось їх пам'ятали, і я часом користався з цієї прислуги, але Олесь Горбач відмовлявся від всякого додатковогом харчу. А він кремезний, високий, костистий, тому не було дивно, що одного разу, коли він встав, йому потемніло в очах і він звалився на землю. Але це тривало тільки кілька хвилин. Горбач, пройшовши вже службу в Червоній армії, втечу й мандрівку десь з-за чи з-під Уралу до Галичини, вже знав, чим оце все пахне, і одного разу, коли я фантазував, що я буду діставати інвалідську пенсію (мені міна відбила один палець), і не буду тяжко робити, він тільки сказав: "Підеш копати вугілля в американських шахтах, аж закуриться за тобою". І мав віщі "візії". Правда, я не робив у шахтах, але працював важко в лісі.

Горбач ніколи не прогайнував одної хвилини в своєму житті. Вже на самому початку нашого "таборування" він "заклав" курси англійської мови в нашому шатрі. Я став його першим учнем, бо більше на такі умові зусилля не було охочих. Я за ним повторював англійські слова і, мабуть, не зле наслідував свого професора, бо один раз він навіть похвалив мою "англійську вимову". Я був з цього відкриття моїх лінґвістичних здібностей дуже гордий та навіть певне зарозуміння виніс поза дроти до цивіля.

Після закінчення кількамісячного курсу англійської мови в Українському вільному університеті у Мюнхені, я думав, що не матиму жодних труднощів у моїм "комунікуванні" з англомовним світом. Який був мій конфуз, коли я вперше вимовив мої англійські слова австралійцеві, не можна описати. Я собі вже й жестикуляцією помагав, а він далі нічого не розумів. А була це проста справа. Коли ми ставили перші кроки на австралійській землі, було дуже гарячо. Мене палила спрага, я зайшов до "мілк бару" й замовив лимонаду. Продавець ніяк не зміг збагнути, що я хочу. Правда, австралійці вимовляють не "лемонейд", а, "лемонайд", однак справжню причину я відкрив багато пізніше.

Коли техніка звукозапису стала доступна для звичайного громадянина, я купив собі цю машину. (Заплатив я за неї 300 долярів у свого знайомого крамаря, а наступного дня побачив оголошення в газеті, що такий самий звукозаписувач є на випродажу по 100 долярів -- caveat emptor! На крилах спішився додому, щоб записати свій голос і почути його своїми власними вухами.

Увімкнувши машину, заговорив до неї англійською мовою, мабуть, щоб себе самого похвалити. Скінчивши записування, я сів вигідно у фотель, і перемінився увесь у слух...

-- Ой лишенько! Що то за диво? -- До моїх вух долітали слова якоїсь невідомої мені людини, і що більше -- я мову тої людини зовсім не розумів! А це вже добрих десять років проминуло, відколи я вдосконалював свої лінґвістичні здібності в англосаксонському світі.

Горбач і був не абияким винахідником. Ось баварське сонце припікає, люди поскидали сорочки, а ще краще було б, якби десь придбати плавці. Горбач дивиться на свою сорочку, бере в руки ножик й відрізує від сорочки рукави -- і готові штанці.Там де були Олеся рамена, тепер в ці діри влізли його ноги.

Як у всякому унормованому суспільстві, так і тут, були певні внормовані порядки. Поминаючи просто рутинні збірки, копання лятрин, засипування їх, співання "Боже великий", були ще конечні "установи": адміністрація, яка зайняла найкраще місце на луці -- на горбку під розлогими деревами були шатра, куди приносили провіянт і його розділювали. Очевидно, хтось мусів розділювати харчі по групах чи сотнях, хтось мусів варити зупу чи "каву". Очевидно, були кухарі, які мали польову кухню і були "фервальтери", які господарили всім цим добром. Через деякий час можна було їх відрізнити від звичайних смертників, хоч ніхто не носив жодних відзнак, а більшість ходила напівголо під час дня, щоб бодай таким способом обмежити вошам їх "поле до попису". Наші "господарники" відрізнялися від усіх інших тим, що ходили до лятрини кожного дня і були товстіші від усіх інших. Серед них вирізнявся поручник Кубашевський, що незабаром пишався не таким уже малим животиком, якого поплескував з задоволенням, коли будь-хто появився біля нього.

Поручник Кубашевський мав свою довгу й незвичайну життєву історію. Належав він до старших літами старшин Дивізії, народився в 1907 році у Житомирі. У 1930 році закінчив артилерійську школу у Торуні, а через три роки він уже поручник. Вписується до приватної політехніки у Варшаві і стає командиром панцирного потягу у твердині Модлін під Варшавою, яка найдовше оборонялася у війні проти німців. Просидів у німецькому полоні чотири й пів року. У січні 1944 року звільнили його

німці, і він у лютому вже в бойовій групі Баєрсдорфа на Холмщині. Під Бродами в дивізіоні зенітної артилерії контужений, і щойно в жовтні виходить зі шпиталю та перенесений до протитанкової артилерії, а в квітні 1945 року -- до штабу 31-го піхотного полку.

Після одного року сякої-такої свободи він знову в полоні, цим разом -- американському. Цей новий полон інший від німецького; це полон, в якому нема окремих офіцерських таборів із спеціяльними привілеями; тут усі на цій толоці рівні перед сонцем, Богом і американськими вартовими на танках.

Любив він розповідати про пригоди офіцерів польської армії, в тому й свої власні, особливо з дівчатами, жінками й проститутками; любив він розповідати про прийняття, а розповідав він про них з ньюансами: що подавали на стіл, які були страви, які виделки, компоти, торти тощо. При тому збирав рецепти-приписи на найекзотичніші страви й напої і, очевидно, розповідав тому, хто хотів про це слухати, прибираючи вигідну позу, попихкуючи цигарку в мундштику.

Ситі полонені з штабу звичайно не ходили поміж голодним вояцтвом вдень, бо -- ситий голодному не товариш.

А американські вартові час-до-часу показували, хто вони. Якщо хтось наближався заблизько до уявної лінії, яку вони вважали межею нашого постою -- ані огорожі, ані ніяких позначень довкруги не було -- тоді вони пускали серію із свого кулемета.

Ортинський звідкись роздобув ґумове колесо з автомобільної шини й любив поплавати собі по озері. Один раз заплив аж на середину озера (там на глибині не було п'явок), а тут як не посиплеться біля нього серія з американського кулемета, бо вартовому видалося, що Ортинський заплив поза "межу" табору. Щасливо він доплив до берега й розповідав, що в боях під Бродами не мав такого страху, як тут на озері. Бо що було б, якби американець потрапив, кулею у колесо там на глибокій воді? Ортинський не вмів плавати...

Іншим разом американець чомусь підстрелив одного стрільця. Табор заметушився. Пораненого, який лежав переляканий на землі, обступила юрба. Кров текла з його стегна. Хтось шукав за бандажем, інші стягали з нього штани. І всі аж ахнули! Він мав між ногами прив'язаний гаманець, а в гаманці багато німецьких марок -- казали, що нарахували щось понад двадцять тисяч. Люди ахкали не так з гаманця, як з рою вошей, що обліпив його гаманець і все тіло довкола гаманця. Він не роздягався, бо боявся за свої гроші. І мусив той американець якраз його підстрелити й потрапити у таке "чуле" місце? Однак він мав більше щастя, як розуму, -- казали з задрістю полонені, бо його вислали до шпиталю, де він не голодуватиме.

Була тут, як годиться в організованій громаді, -- поліція. А як є поліція, то мусить бути "кримінал". І тут був такий "виправний заклад": одне квадратове місце, відзначене лініями-рівчаками, в котрому сиділи "винуватці". Сиділи там під пильним оком наглядачів "поліцаїв", які для застосування правосуддя користувалися криком, а часом навіть своєю природною зброєю -- кулаками, та втримували справедливість, як могли.

Були з нами ще лікарі: Цегельський Михайло, Радивил Олександер і Тесюк Богдан, тому я був в "добрій опіці", хоч вони не мали ні ліків, ні будь чого іншого з медикаментів, а моя рана гоїлася задовільно, хоч і помалу.

Поручник Любомир Ортинський був тим, від кого ми найбільше наслухувалися вісток, він усюди, де тільки можна було, добивався, з усіма, з ким міг, леґально й нелеґально зустрічався, говорив про нас і про нашу Дивізію, і чому в ній опинилися. Над нами висіло марево репатріяції і кожний знав, що це б значило в сталінському правосудді. Отже, роля Ортинського не була ані легкою, ані приємною, але він заступав думку, що старшини мусять залишатися разом з вояками, бо й так більшість не мала б куди йти, навіть якщо б їм дозволено свобідно залишати табір. У той час в цивілі виловлювано всіх тих, хто мав під пахвою "блютґруппу" витатуйовану групу крови, і саджано таких за дроти. Ортинський старався теж довідуватися, що діється поза нашою левадою, бо ми не мали ані радіо, ані газети, не те, що німецької, ані української, а по-англійському ніхто не вмів говорити, за вийнятком Горбача, який міг скласти кілька речень. Вчитися англійської мови теж було неможливо, бо ніхто не мав підручників ані навіть клаптика паперу, щоб щось записати, а про вчителів годі було думати. Але вісті приносив дехто з цивільних, котрі приїжджали, щоб передати харчі чи документи, а то й цивільний одяг для своїх рідних.

Поручник Ортинський турбувався усім, а найбільше, "зв'язками з зовнішнім" світом. Треба дати про себе знати, треба якось рятувати цих "Богом і людьми" забутих полонених, треба повідомити нашого командувача Української Національної Армії, генерала Павла Шандрука. Генерал поїхав наперед до альянтів: казав, що буде з нами, аж поки не вийде останній полонений на волю. Він отже мусить з'явитися.

І одного дня пішла між старшинами чутка, що приїжджає генерал. Тої днини кожний частіше споглядав на дороґу до села, під високі розлогі дерева. І там з'явився автомобіль, з якого вийшло двох-трьох осіб. Там уже був Козак і Ортинський. Від нас, здаля не можна було розпізнати, хто там -- тільки в тіні дерев темні постаті стояли, говорили. А ми з нетерпеливістю очікували від них розради й сподівань. Увечері того дня старшин, підстаршин і кого з-поміж стрільців скликано на сіножать, недалеко від цієї "історичної" доріжки. Коли стемніло, Ортинський притишеним, але виразниним голосом почав свій "балак": був генерал, був о. Левенець, дивізійний священик, що брав участь у боях під Бродами. Вони передали нам свій привіт, вони сподіваються, що назріває новий конфлікт між альянтами і СРСР, ми ще будемо потрібні. Вони для нас передали "гостинця". Очевидно не такий воно "гостинець", щоби був для всіх, бо це була б муха для пса, а тільки можна розділити його поміж штабом, старшинами, підстаршинами, -- тільки може по-трішки для кількадесяти. І ми дістали по клаптеві м'яса з консерви, і по кілька краплин горілки, -- всього було дві пляшки.

Сотник Бойцун розливав "Адамові сльози" кожному до баньки чи їдунки, але так розливав, що ще лишилося у пляшці на два пальці. Він підніс пляшку до місячного світла й виніс своє рішення: "У цій пляшці є стільки, що нема що розливати, тому решта для мене", -- підніс пляшку до губ і одним душком випив.

Небуденна подія відбулася одного дня під захід сонця, коли таборова команда купила для кухні коня. Кінь був порівняно молодий -- три-річний -- добре відгодований, але мав, сказати б за висловом Ортинського, збунтовану натуру. Українець такого гарного коня пожалував би на ґуляш, але для практичного німця виходу не було, і він великодушно запропонував

його українським полоненим. Очевидно, відбулося досить довге торгування, як на ярмарку в Хоросткові, але врешті-решт "бавор" знизив ціну, під умовою, що він дістане назад підкови.

Кінь уже власність таборових кухарів, але він ще живий. Що робити? Хтось із мудріших пішов до американців і привів одного вояка з рушницею. Очевидно, американець не був у курсі справи, і коли довідався, що полонені хочуть, щоб він застрелив здорового й гарного коня, він відмовився від уживання зброї. (Це зрозуміло, бо вояки навчені вбивати тільки людей, а не безборонних тварин). Не було виходу, і він великодушно дозволив одному кухареві вистрілити в чоло кінського лоба. На вистріл збіглися всі американці, думаючи, що сумна доля зустріла їхнього товариша, але оглянувши ситуацію, заспокоїлися.

Тепер повторилися ігрища з часів римського амфітеатру. На арені ґлядіятори-кухарі борються з звіром-конем, уже забитим, а довкола сидять з запертим віддихом глядачі, чекаючи на знак пальця вниз. До казана пішло все, що могло бути зварене, а за кишки, тельбухи й навіть копита пішли завзяті змагання - готовими до акції ножиками різали вояки, що можна було врізати. На другий день були навіть нові "паролі": це був жеребець, не кобила, і комусь попала така частина конини, що її не можна було "спожиткувати", бо її не можна було ні зварити, ні спекти. Зрештою, остання умова торговельного договору -- підкови -- були відставлені "баворові" наступного дня. Він з задоволенням сказав, що ще таких чистих підков з усіма вухналями не бачив у своєму довгому житті.

Про місце нашого перебування довідалися цивільні й почали відвідувати табір, шукаючи за своїми рідними чи щоб щось вторгувати, бо де біда й голод, там завжди перші "паскарі". Коли хтось такий з'являвся, біля нього збиралися хлопці.

Один раз з'явився якийсь дуже балакучий цивільний. Довкола нього збирається щоразу більший гурт. Він все знає, розповідає про вісті з "того світу", збирає привіти від полонених для кого-там знайомого чи родича, він ніби про них всіх знає, жодному полоненому не відмовляє. Аж раптом:

-- Але ви, такі-то герої, і так легко далися пошити в дурні. Придивіться до мене ближче. Я ж такий самий полонений, як ви!

Це стрілець Мацюкевич. Він мав цивільний одяг і захотів "попарадувати" в ньому перед своїми товаришами.

Паскарі приходили з своїм товаром -- хлібом, мукою, щоб від жертв голоду "виторгувати" їхні цінності, що ще їм залишилися, - годинники, перстені, шлюбні обручки. Богдан Левицький виторгував він "щедрого" паскара аж 5 кілограмів муки за свій першорядний годинник. Я з Стахом заплатили по одному фунтові штерлінґів за кілограм муки.

Як не дивно, але в таких нужденних обставинах Стах і я мали по одній великій цінності- - по одному фунтові штерлінґів, які нам подарував, як уже згадано, на чорну годину Славко Качай. Для мене цей фунт видавався великим майном і я собі придумував, що я зміг би за нього купити за добрих часів. Я пам'ятав, що за Польщі казали: "Фунт найтвердша валюта на світі, всюди його приймуть. За один фунт отримаєм 24 польських золотих". А це в моїх очах були великі гроші, коли звичайний урядовець заробляв 140 золотих на місяць, а самий староста - великий пан, з яким я мав нагоду вітатися за німецьких часів, коли він з моєю тіткою займався перепродуванням свинини - заробляв 1000 золотих. Але тут, на

луці, де з одного боку непривітне озеро з п'явками, а на горбах не менше привітні єнкі на трьох танках, що варта цей фунт? І так Стах десь знайшов купця на наші фунти - продали ми свої фунти не за 24 золотих, а за кілограм муки. І так ще того самого дня, перед заходом сонця, ми почали варити свою "лемішку" - підпалили вогник, налили до банки води й туди потрошку кидали муку й мішали, щоб не пригоріла й щоб не зробилися з муки кульки "ґодзлі". І так ми по заході сонця повільно й мовчки засіли до одноразового "пиру".

Стах мав цінностей ще більше, бо він прийшов сюди якось з "повним риштунком", не, як я, -- без нічого. Між цими цінностями він мав ще свій "дінстур", службовий військовий ручний годинник, доброї якости, що мав попит серед американців. Але на нього прийшла черга щойно пізніше.

Любко Татух рішився "продати" свій кишеньковий годинник. Коли до нього підійшов наш земляк і оглянув годинника, запропонував йому одну скибку сухого хліба. Любко хотів більше, але той не давав, ба ще й додав:

-- Ви ще мене будете просити і за цю скибку.

Тоді Любко рішився тікати з полону.

Втікати не було важко. Найбільше "покидали" табір ті, до кого прийшла родина, і кому принесли цивільний одяг, а часом готові документи, ті, хто вже проживав у Німеччині, ті, хто мали до кого йти. Для решти не було куди йти, а для старшин і підстаршин -- це був майже наказ: не лишати стрільців самими. І все старшини і майже всі підстаршини лишилися. Дістав тільки звільнення о. Томашівський Іван -- його звільнення добився о. Вояковський Микола, апостольський візитатор у Мюнхені, а о. Богдан Левицький залишився з нами.

Над Ріґзе, чи десь по дорозі, до нас "дочепилися" т. зв. "пожежники". Це була група коло 30-тки чоловіка, одягнені в зелені уніформи німецьких пожежників; між собою говорили по-російському. Вони, хоч ніби були "приписані" до нас, трималися осторонь, не брали участи в наших збірках, не приставали з нами, а тільки їхній "командир" дончак Комаров зголошував нашому комендантові. Вони відрізнялися від нас ще й тим, що були добре зодягнені, кожний з них мав наталований наплечник, а ми всі були з порожніми руками, чиста збиранина.

(Продовження буде)

Іван Скіра

ЩЕ ПРО АМЕРИКАНСЬКИЙ ПОЛОН

Прочитавши у "ВК" спомини про полон із Ваґрайну, пригадалася мені одна історія. Автор пише, що ми поїли там усіх коней. Так воно й було. Кожного дня ішов один кінь до кухні, а доглядач коня діставав при такій нагоді кусень м'яса. Недобитки моеї тяжкої сотні мали кілька коней і кілька мулів. Мули держалися краще, і їх кухарі відкладали на пізніше, хоч конюхи хотіли позбутися їх якнайскорше, но й дістати свою пайку м'яса.

Одного ранку будять мене в шопі, бо щось важливе сталося. Доглядач одного мула голосить мені, що його мул вночі повісився. Дивлюсь і бачу:

мул висить на гиляці, лиш передні ноги звісив.

-- Та як це можливо? - питаю.

-- Та він вчора, пане поручнику, чомусь дуже дряпав ногами по землі й по дереві. Йому щось бракувало, -- пояснює стрілець. Інші це підтвердили.

Неживого мула відтягли й кухарі взялися його розбирати. Голодне стрілецтво обступило, а в кишені ножики -- може вдасться щось для себе зарвати. При тому часто ціла валка пхалася на мула.

Розбираючи, кухарі не могли знайти серця -- вже хтось його забрвав.

Тоді доглядач мула авторитетно каже:

-- А я вам не казав, що йому щось бракувало, не мав серця, і тому повісився.

Так хлопці промишляли.

Богдан Небожук

БРОДИ

Проголошення творення Дивізії "Галичина" при кінці квітня 1943-го року застало мене в місті Сокалі над Бугом, де я тоді, будучи студентом восьмої кляси гімназії, приготовлявся до матуральних іспитів. Я й всі мої товариші були заскочені тою подією. Знали ми про ситуацію на фронті й було питання доцільности ризикувати життям, коли для нас нічого доброго не заносилось і коли німці, крім вишколу, якого нам конечно було потрібно, зброї і боротьби проти ворога, нам взагалі нічого не обіцяли. Вагання було велике, але перемогла думка потреби творення свого війська. З восьмої кляси сокальської гімназії, крім одного, всі мої товариші зголосились до Дивізії. На покликання до Дивізії пішло около тридцятки. На рекрутський вишкіл до Гайделяґеру прибув я транспортом 9-го вересня. Від самого початку побуту в Дивізії завжди стояло мені перед очима страшне марево фронту, з яким мені треба буде зустрінутись. Це марево переслідувало мене навіть у сні. Вишкіл був дуже солідний і скоро з цивільного мене зробили справжнім вояком, готовим на все.

В грудні більшість з моеї сотні приділили на вишкіл протилетунської артилерії й перетранспортували до Мюнхену, до "СС-Фляк Казерне". Я був приділений до тяжкої батерії, маючи функцію при допоміжнім командним апараті, при якім було сім обслуги. Побут в Мюнхені згадую добре. Було це місто, знане тоді як "Ді Штадт дер Бевеґунг", і обставини були там можливі. В березні 1944-го року наш вишкіл закінчився, і наш протилетунський дивізіон перетранспортовано до Нойгаммеру, на Сілезії, де ми одержали гармати й обладнання і приготовлялись до виїзду на фронт. Більшовики в той час були вже на окраїнах Галичини.

Вістка про виїзд на фронт рознеслася при кінці червня. Після вправ майже всієї Дивізії, наш дивізіон протилетунської артилерії, завантажено на залізничні вагони, й я помчався на схід через знані мені міста: Ярослав, Перемишль, Львів - до Ожидова. Там увечері ми вивантажились, і наступного дня уставили батерію недалеко станції. Першої ночі привітали мене вибухи й світла ракет з фронту, а до Ожидова навідався ворожий розвідувальний літак.

В наступних днях наша батерія мала до діла з налетами поодиноких розвідувальних літаків. За три тижні побуту на фронті ми були в поготівлі біля гармат, ані один раз не був я в якійсь хаті, а при слабій доставі харчів, а пізніше жодній, покріплявся пшеницею з колосків, які вже були готові до жнив. Настали часи, в яких згадував найгірші часи мого вишколу, як золоті часи. Після кількох днів постою біля Ожидова, одного ранку ми опустили свої становища і перенеслися на горбок біля села Висоцька, ближче фронту. При опусканні становищ, не обійшлось без налету й обстрілу з кількома ворожими винищувачами.

Відносний спокій на нашому становищі й на фронті панував десь до 14-го липня, коли ворог зробив масовий бомбардувальний налет на становища Дивізії, а на фронті почав масовий наступ. Понад нами перелітали, як хмари, десятки ворожих бомбардувальників з англійськими знаками ("Бостони" і"Мічелі"), але на нас, на превелике диво, не скинули ані одної бомби. В час того налету ми вистріляли всю протилетунську амуніцію, покрили димом цілу долину на схід від нас, при чому зістрілили один бомбардувальник. Наступного дня ми перемістились ближче фронту, під село Суходоли. Тільки ми скінчили уставлення гармат і командного знаряддя, як раптом почався зливний дощ. В той час приїжджає післанець з наказом відступати на захід. З трудом тягачі витягають з болота гармати, а я з обслугою командного апарату, в болоті по кістки, витягаємо свій апарат до шосе, й долучуємось до маси війська, яка в поспіху відступає на захід. Тої ночі бачив я вистріли "катюш" з віддалі кількох кілометрів. Великі вогненні райдуги піднімались вгору, а впавши на землю, вибухали, створюючи протяжний шум.

Дощовий день застає нас між Олеськом і Підгірцями. Видніє замок, в якім вродився Ян III Собєскі. За два чи три дні опиняємось на полі між селами Підлиссям і Білою Горою з маєстатичним пам'ятником-хрестом Маркіянові Шашкевичеві. Тут уставляємо нашу батерію до боротьби проти танків, бо тільки протитанкова амуніція нам ще залишалася. Несподівано падуть стрільна з ворожих позицій на захід від нас. Кожний знає, що ми окружені ворогом.

Наступного дня, після зливного дощу й постійних налетів ворожих літаків, фронтові частини відступають перед ворогом, що атакує зі східної сторони Підлисся. Моя батерія, не маючи змоги дальше тягати чотири тяжкі гармати, нищить цівки спеціяльними вибуховими ладунками, нищить командні апарати, забираємо замки до гармат й вливаємося в ріку відступаючого війська на Білий Камінь. Нас бомбардують хмари ворожих літаків. Увечері затримуємось поміж малими лісками. Рознеслась вістка, що напереді кілька більшовиків заступили дорогу. На заклик, я беру кріса і долучуюсь до групи, щоб ворога усунути. Йдемо розстрільною кількасот метрів, вистрілюємо перед себе кілька сальв. Ворог відповідає нам кількома гарматніми сальвами, стрільна яких розриваються близько нас. Завертаємо до нашої колони. Все затихає й настає тривожна ніч.

Над ранком довідуємось, що не можна переїхати через малу річку Золочівку, бо міст не витримає. Маса вояцтва й я з ними покидає свої вози й авта, переходить міст і попри село Почапи прямує в сторону села Хильчиці. Тут починається ворожий вогонь зі всіх родів зброї, який не втихає цілий день. Виходимо на східний бік Хильчиць. Зблизька б'є по нас ворожий снайпер, якого ніяк не можна було викрити. Прямуємо наступом вздовж дороги в сторону Золочева. Йдучи в наступі, нараз бачу перед

собою з придорожнього рова дим з цівки ворожого кулемета. Я дивуюсь, що мене він не скосив. Наступ не вдався. Помагаючи нести одного раненого, вертаюсь до Хильчиць. Тут зустрічаю обкровавлених наших ранених. Всі благають: "Брате, візьми мене з собою". Не маю ніякої відповіді, бо сам не знаю, де подітись.

В селі група ворожих солдатів, які піддались, без сторожі, як стадо овець, перебігає з одного місця в інше, ховаючись від гарматного вогню. Я на вогонь уже не звертаю уваги. У хліві кількох наших вояків, а між ними двох десятників моеї батереї. Вони дрижать. Мені прийшло на думку: "Якщо залишусь з ними, прийдуть більшовики й витягнуть мене, як безрогу". Наводжу цей епізод, щоб вказати, яке було безнадійне положення, в якому люди тратили голову.

Несподівано зустрічаю поручника Багницького з моеї батерії. Каже мені, що полону не боїться. Багницький накладає шолом на голову, а мені дає його офіцерський кашкет. --"Що робити з ним?" -- питаю. Він тільки махнув рукою і я його повісив на кілок придорожнього плоту.

Уже в Канаді Едмонтон відвідав з моеї батерії Трухан, який попав з Багницьким у полон. Одного дня Багницького викликали, й він вже більше не повернувся, напевно його розстріляли, -- розповідав Трухан.

З Багницьким ідемо до прориву. Виходимо на горбок, а по нас сальви ґранатометів. Около 200 метрів на горбку показується ворожий танк Т-34, завертає гармату й починає нас обстрілювати. Поспішно повертаємося до Хильчиць. Набігаю в лані на лежачого ворожого солдата. Був я готовий вистрілити в нього, або пробити його баґнетом на моїм крісі, та зауважив, що він неживий.

З придорожнього рова біля Хильчиць, на яких 500 метрів бачу в наступі ворожу піхоту. Їх так багато, що лани збіжжя від них чорніють. В рові кількох німців і наших вояків. Один німець повалився на землю скошений ворожою кулею, другий переломлює забитому його "еркенунґсмарку" й ховає у свою кишеню. Іншому по ногах струмком тече кров. Це діється довкола мене.

Є тільки два виходи з цієї безвиглядної ситуації: смерть від ворожої або власної кулі, або полон, -- думав я, бо прорватись не було вигляду, а піднести руки я не збирався.

Рішаюся покінчитти з собою. Прощаюсь з цим гарним, білим світом. Споглядаю на закіпчену від стріляння цівку мого кріса: "От, ще кілька хвилин і ти, мій боєвий друже, прорвеш нитку мого життя"...

Світ гарний, чудовий. Напевно під Хильчицями були б залишились мої кості, як би не один старший чоловік з моеї батерії, який був біля мене. Питаю його:

-- Що будете робити, якщо не буде виходу?

-- Чоловікові життя миле навіть в найгірших обставинах, -- він відповідає.

Думка покінчити з собою мене покинула. Здається мені, що Бог післав до мене цього чоловіка, щоб мене врятувати від загибелі. Не знаю, що з ним сталось, бо я його вже не зустрічав.

Коли ворожий вогонь став інтенсивніший, я вискочив з рова, незважааючи на кулі, і опинився біля цвинтаря, де стояли два замаскованих гіллями танки.

Питаю німців, чи візьмуть мене з собою. Кажуть, що можу сісти на верх танка, бо всередині нема місця. Недалеко від танків у рові сидить кількох німців. Все з себе поскидали й певно були готові піднести руки. Побачивши мене, кричать:

-- Менш, бляйб гір міт унс! -- Чоловіче, лишайся з нами!

Появляються ворожі танки й між ними починається двобій. Я покидаю це місце і опинююсь на другім кінці Хильчиць збоку Почапів. В Хильчицях на моєму шляху я вже мало кого зустрічав. В Почапах і на дорогах біля них варилось від вибухів, вгору піднімались хмари диму.

Вийшовши з села на поле, я почув симфонію воєнної битви: громи й реви вибухів, безперервний стогін, виття й свист куль. Все це мене заглушило, а в голові моїй постійно шумно. Ішов, й сам не знав куди. Несподівано зустрічаю знайомого хорунжого Ю. Сахарчука. Каже мені, що підемо до прориву в південний напрям, де видніли гори. Назбиралася більша група й ідемо в наміченому напрямі. Надлітають ворожі винищувачі й обсипують нас скорострільним вогнем. Я паду в борозну, прикриваюсь збіжжям і сейчас засинаю від змучення. Не знаю, як довго я спав, але, коли пробудився, біля мене не було нікого.

Біжу в напрямі видніючих гір і натрапляю на розбитого ворожого танка. Коло танка лежать два спалені танкісти, стоять два осідлані коні, а за танком два німецькі офіцери через далековид розглядають околицю.

Питаю їх, чи тут були наші. Кажуть, що пішли в напрямі гір. Доганяю тих, від яких я відлучивсь. Перед нами на правому крилі весь час б'є ворожий кулемет.

Питаю їх, чи тут були наші. Кажуть, що пішли в напрямі гір. Доганяю тих, від яких я відлучивсь. Перед нами на правому крилі цілий час б'є ворожий кулемет. Кричать окопуватись, а я не маю чим, бо залишив свою лопатку з наплечником на вантажній машині. Побачив рискаля з довгим держаком. Переламлюю держак і, лежачи, копаю перед собою. Проминає час, а ми все ще на тому самому місці. Побачивши, що ліве крило наступу посувається до залізничного насипу з лівої сторони якогось села, я зриваюсь на ноги й, як шалений, біжу збіжжями, щоб дігнати їх. Біля села (я пізніше довідався, що це було Княже) перескакую широкий рів з каламутною водою, набираю шоломом води й гашу нею мою страшну спрагу. На пасовиську на Схід від Княжого зустрічаю кількох наших і німецьких вояків. Яких 150 метрів передо мною кількаметровий залізничний насип, вздовж якого безперервно летять світляні кулі. Ворог б'є по пасовиську з ґранатометів. Пробігаю біля відірваної цілої руки. Що сталось з тою людиною? Нараз кілька кроків за мною розривається ґранатометне стрільно. Його відламок врізується у моє праве рам'я. Рука задеревіла, по ній потекла тепла кров. Зачиняю коліном замок кріса, якого я тоді якраз переладовував, підбігаю під сам залізничний насип, кількома скоками перебігаю через нього, скочуюсь вниз, перебігаю дорогу й опинююсь на полі перед самою горою. Від села Ясенівці, яке жахливо палахкотіло, мчаться два американські джіпи, на кожнім скоростріл на триніжку й по трьох солдатів. Джіпи, не зупиняючись, з віддалі 20 метрів, сиплять на мене градом куль. Рештками сил піднімаюсь по узбіччі стрімкої гори. З гори востаннє споглядаю на панораму Голгофи нашої Дивізії. Вид був маєстатичний, але спомин про це, що відбулось тут, залишився у моїй пам'яті жахливим. Сходжу на долину, де зібралось більше ранених. Тут

перев'язали мені моїм бандажем рану, я віддав одному німцеві свого кріса, бо він ішов на варту, й тут я просидів до ранку.

Я вийшов з оточення у п'ятницю 21-го липня. До прориву, як я бачив, ішли групами по кілька десяток або соток, озброєні тільки ручною зброєю. Де я був, старшин не було, а що наступом проводили вермахівські підстаршини, яких фронтовий досвід я подивляв.

Мене весь час щось гнало вперед, і вірю, що тільки опіка милостивого Бога, про яку я дуже просив, вирятувала мене від загибелі.

Вдосвіта 22-го липня із-за гори біля Княжого доносилися страшні крики й запекла стрілянина. Правдоподібно, це був один з останніх масових проривів наших і німецьких залишків кількох дивізій.

Біля нас, поранених, з'явилися два вантажні авта на гусеницях і почали деяких забирати. З наших не брали нікого, але я таки видряпався на одне авто, яке дуже часто зупинялося, щоб розвідати, чи близько немає ворога. По дорозі минав я вояків, що прорвались з оточення, а між ними капеляна Дивізії отця М. Левенця. Ішов він з перевішеною через плечі машиновою пістолею в товаристві гармаша моєї батерії, Лемехи. Одним санітарним автом дістався до Стрілиськ Нових. Тут перший раз за три тижні дістав я від своїх людей горня молока і кусок хліба. Зі Стрілиськ до Ходорова їхав я на болотнику німецького вантажного авта. З німцями поїхали у напрямі Львова, завернули, і поїхали далі через Дрогобич і Самбір. Так я опинився у Сяноку. Всі дороги затарасовані військом і нашими людьми, які втікали на захід перед більшовицькою навалою.

Перед Сяноком, на дорозі між повінню втікачів зустрічаю свою матір, сестру, брата і мого майбутнього шваґра, які покинули все й прямували в невідоме майбутнє на чужині. Була радість, але і смуток, бо не було мого другого брата, який тоді був у Перемишлі в "бавдінсті". Він подався іншим шляхом до свого села. З ним я вже більш не зустрічався. Він помер у Львові в 1989 р.

З Кросна дістався до шпиталя в Бад Штебен біля Гофу, де мені витягнули осколок і звідки по двох тижнях я поїхав на відпустку до свого кузена в Берліні. Разом з кузеном я поїхав до Відня, де тоді перебувала моя кузинка з її чоловіком, колишнім членом леґіону "Нахтіґаль". Після відпустки я прибув вночі назад до Нойгаммеру. Не було до кого зголоситись, бо всі спали. Переспавшись на лавці, вранці я знову опинився серед військової братії -- нових рекрутів, як було перед моїм виїздом на фронт.

РОЗШУК

Мій рідний брат Стащишин Стефан, нар. 1922 р. у Львівській обл., пов. Яворів, с. Кобильниця Волоська.

Двоюрідний брат Балай Степан, 1922 нар., с. Вілька.

Остання вістка від них була перед боями під Бродами в Українській Дивізії. Хто знає про їхню долю прошу писати:

м. Львів - 53
вул. Костичева 27/15
Стащишин Іван

Михайло Березовський

У СЛОВЕНІЇ

Спогад

Місяць березень 1945. Наша дивізія переміщується зі Словаччини на Словенію.

Переступивши кордон тодішнього "Остмарку"-Австрії, на Словенію-Юґославію, раненько наша сотня ввійшла у місто Марбурґ, тепер Маріборо, де ще снувався дим над залізнодорожною станцією та іншими дільницями того міста. Суцільну руїну спричинили бомби, скинуті англійськими літаками, бо це була їхня повітряна територія. Більшість Юґославії й частину Австрії цього реґіону бомбардувала англійська авіяція.

Ще перед містом Ґрац Дивізія маршувала звичайно ночами. З Маріборо крутою гористою дорогою і тунелями Дивізія посувалась далі на захід, зупиняючись час до часу на дво-триденний перепочинок, і при тому прочісуючи терен від партизан.

Останньою зупинкою нашої 14-ї сотні Чучкевича було повітове містечко Сл. Бістріца. У цьому місті ми зайняли муровану з червоної цегли школу, і там пробули не цілих два дні. Останнього дня, як уже стемніло, під'їхали вантажні криті брезентом, машини, і ми рушили в невідому дорогу.

Після кількох зупинок, над ранком ми прибули до більшого міста розташованого на рівнині. Це було місто Цельє.

Машини, не доїжджаючи до станції, зупинилися на якійсь алеї з деревами, і тут вимучені довгою дорогою та холодом, ми отримали з нашої польової кухні звичайний ранній пайок. Сонце уже взяло вершок полудня, коли ми почали вантажитися у товарові вагони, як нараз на обрію появилось два літаки-винищувачі, подаровані Тітові західними альянтами. Зробивши круг, літаки наблизились над вагонами, що стояли на рейках.

В ту мить наші тяжкі скоростріли вже були на дахах вагонів і, створивши вогненну запору, не давали змоги тим літакам знизитись над нашими вагонами. Кружляючи ще кілька хвилин, вони здали свої позиції і відлетіли. Одначе за кілька хвилин виявилось, що ті літаки таки зібрали своє жниво. Здалека ми побачили поїзд, а локомотива пхала ряд вагонів назад в нашу сторону. Виявилось, що ті літаки заатакували на ходу цей поїзд, який віз військо нашої дивізії в напрямі Любляни. У тих вагонах були вбиті й поранені. Щойно під вечір оба поїзди, забезпечені перед локомотивами порожніми відкритими вагонами, рушили знову. Переїжджаючи терен, ми всюди бачили патрулі вермахту не тільки на станціях, але теж вздовж залізної дороги.

Минувши опівночі Любляну, ми зупинились на якомусь перестанку, і там з повною обережністю почали вивантажуватись і займати якісь будинки. Нам припав знову якийсь більший будинок, у якому усі вікна були високо замуровані цементованими бльоками.

Ніч була коротка, а до того густо обсаджена варта змінювалась щогодини, так що про спання не було й мови. Зранку, після звичайної їжі з польової кухні, ми отримали додатковий військовий запас. На збірці подано нам інформації про завдання, які ми мали виконувати в цьому незнаному ворожому нам терені. За невиконання будь-якого наказу кара смерти. І хоч у наказах говорилось про ліквідацію партизан, то після Сталінграду й майже рік після Бродів, говорити про таку ліквідацію не мало виглядів. Закликалось вояцтво до пильної обережности на стежках і дорогах, де партизани маскували міни й шнурочки до них. (У пізніших роках ми відвідували одного нашого вояка у Зальцбурґу у шпиталі. Він в Юґославії зачепив ногою за шнурочок до міни, і втратив обидва ока.)

Тому протилежно, як це було на Словаччині, рейди в Юґославії відбувалися білими днями. Після сніданку, без кухні і зв'язку, хіба ракетного, ми вийшли на підгір'я Альп. Уже другого дня посуваючись далі в гори, крім малих збройних сутичок з партизанами, нам довелося зіткнутись з великою групою партизан, які за широкою лукою вздовж лісу зайняли вигідні становища, обстрілюючи нас. Підпустивши нас ближче річки, партизани відкрили по нас неймовірний вогонь, який примусив нас зайняти становища в самій річці. Врятувала ситуацію друга лінія з скорострілами, а то нам довелось би пролежати у тій річці до самого вечора.

Наш зимовий білий мундир прийшлось сушити кілька днів таки власним тілом, бо наші частини в цьому терені були у постійному боєвому поготівлі. Чоботи наші нагадували нам наші маснички.

Відступивши до лісу, з якого ми почали наступ, ми йшли краєм лісу, як з кущів вскочив партизан і на наших очах розірвав себе ґранатою. Його вчинок тяжко нам було збагнути.

У містечку знову в школі ми, не роздягаючись, перепочили, і, як ще не світало, знову попрямували на те місце, де вчора відбувались бої. Йдучи тим лісом, ми бачили, як серпентиною на горах горіли ватри, біля яких грілись, мабуть, партизани.

Прийшовши на погарища вчорашніх боїв, наша сотня стояла недалеко сотні Козака, а далі інші частини Дивізії, широкою розстрільною почали посуватись частково скалистим лісом під високу гору. Доходячи до двох господарств, які були на узгір'ю, нараз почали розриватись гарматні стрільна по нашій розстрільний. Це била наша артилерія. Вистрілено світляні ракети, і артилерія посунула свій приціл далі наперед, куди відступали партизани.

Дійшовши до будинків, ми розложилися на відпочинок. Ми були кілька днів без кухні, тому голодні. Розклавши групами вогнища, ми пекли бараболю. Відвернувши голову від диму, я побачив, як хтось прямував до нашого вогню. Підійшовши ближче, ми впізнали нашого товариша шкільної лавки, з яким ми виростали у мальовничому селі з гаями Тростянці, Золочівського повіту. Я і мій покійний брат привітались так, як з рідним, почастували його бараболею, та почали гуторити про різне в тодішніх часах, в тому й про наші гаї.

Івась Придан, що був в іншій частині, був чомусь сумний, якби щось зле передчував. Дещо відпочивши, хоч невиспані, бо змінювалась варта щогодини, ми знову рушили на цю гору в погоні за партизанами. Видрапавшись таки скалою на вкритий глибокими снігами верх та

посуваючись тим снігом поміж не дуже високими смереками, кулі "дум-дум" розривались і дзенькали по наших шоломах. Спочатку ми думали, що це партизани стріляють по нас з дерев. Підсуваючись далі під сніговий насип, вогонь партизан не вгавав, вони били навмання, а за той час їхні групи, мабуть, відступали. В той момент появився двомоторовий англійський літак, скидаючи медикаменти. Врешті впала команда обершарфюпера Леле: Скорострiл наліво, ручні ґранати по насипі.

Івась Придан на відкритому лівому крилі вже бив по партизанах з чеського скоростріла. Не добігаючи до слідуючого каменя, щоб зайняти нове становище, він повалився зі скорострілом на той камінь, поцілений кулею партизан у живіт. Ще хвилину часу він вдивлявся відкритими очима на небо, не знаючи що сталося.

Тим часом розстрільною ми вискочили на сніговий насип, як впав 18-річний Михайло Мосціпан, поцілений кулею прямо в ліве око.

Партизани, що відступали, мали знамените поле обстрілу. Загорнувши наших вбитих побратимів в коци, ми їх тягнули по снігу аж до найближчого господарства. Там перев'язано легкопоранених, а господарі виявились нам прихильні, погостивши нас скромною гарячою вечерою. Тут застукала нас ніч, знову безсонна. Чи ми зліквідували партизан?.. Йдучи горою вниз до того господарства, ця гора була немов якась височезна стіна замку, а надолині, немов журавлі, йшли шнурами партизани, мабуть, в ту сторону із якої ми кілька днів тому прийшли. Стріляти на них було не можливо, бо вони були задалеко.

Сотник Козак узяв в полон групу партизан, і між ними був його земляк з Полтавщини, який став вояком нашої дивізії, і воював з нами до кінця війни.

Вбитих побратимів Івана Придана і Михайла Мосціпана поховали на долі, при головній дорозі, в одному селі на цвинтарі, з повною вояцькою почестю. На цьому ця велика облава не скінчилась, і нам призначено новий відтинок лісів з правого боку тої головної дороги. Перед вечором ми опинились на подвір'ю господаря.

Дошкулював нам нестерпний голод. На думці вже не були партизани, а якби вполювати якусь здобич. Горів на узгір'ю ліс, господарі звернули увагу на цей огонь, а хлопців, на щастя чи нещастя, "дідько" поніс до якоїсь комори, і в руки попала їм досить велика бочівка зі смальцем. З бочівкою хлопці розправились, як тигр з здобиччю, а бочілку накрили соломою в стодолі.

Господарі заалярмували, що пропала бочілка зі смальцем. Що ж робити? Щоб показати дисципліну, найдено порожню бочівку, і навколо неї на подвір'ю весь день аж до півночі відбувалася тяжка муштра. Хіба ж голодна людина могла думати, які з цього можуть бути наслідки?

Наступного дня, рейдуючи розлогим лісом, ми вийшли на головну дорогу, добившись до нашого обозу, а там чекав на нас гарячий харч.

Звідтам, час до часу направляючи на партизан, Дивізія наближалася до Австрії, назустріч фронтовим боям під Фельдбахом.

УКРАЇНА ПОВНОПРАВНИЙ ЧЛЕН ГЕЛЬСІНСЬКОГО АКТУ

Під заключним актом наради з безпеки і співробітництва в Европі, текст якого з 1975 року зберігається в уряді Фінляндії, з'явилися п'ять нових підписів. Цей історичний документ підписали найвищі державні керівники Білорусі, Молдови, Таджикистану, Узбекистану та України. *(К-2, 26.2.92).*

Українці поза межами Батьківщини

Микола Сингаївський

ПОКЛИК СОБОРНОСТИ

Перший Конґрес, до якого ми ішли майже 70 років. Відомо, яка лиха доля, яка жахлива, тоталітарно вбивча система розкидали, розпорошили по світах цвіт української нації. І сьогодні її українські пунктири пролягають від Мурманська до Кушки, від Карпат до Зеленого Клина, Магадана і Сахаліна. Тож спільних болючих наших проблем накопичилось аж надто рясно. Одна з них полягає в тому, що немає найменших можливостей задовольнити культурні потреби. Постають, здавалося б, і незначні питання, що також не легко вирішити, -- передплата української преси, придбання шкільного "Букваря", "Читанки" та інших підручників, з яких можна вивчити мову, а звідси проблеми українських дитсадків, шкіл. Цивілізована держава повинна таки дбати про своїх земляків за її межами, де б вони не жили.

Саме про це говорилось у доповідях та виступах делеґатів конґресу, зокрема заступника Голови Уряду України Комісаренка С. В., голови ради Тоариства зв'язків з українцями за межами України, поета Драча І. Ф. , голови Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Т. Г. Шевченка Мовчана П. М., директора інституту літератури імені Шевченка Жулинського М. Г. та інших.

Сьогодні незалежна Україна прагне об'єднати своїх дітей, які живуть на інших територіях суверенних держав, в інших реґіонах колишнього Союзу. Саме з її ініціятиви уже зроблено кілька серйозних кроків. Та й нинішній Конґрес -- значуща подія. Назріла вона і для самої України і для українців у світі. Ми глибоко переконані, що їх культурні, мистецькі, просвітницькі проблеми - це і наші кревні турботи. Потрібно лише перейнятися нашими спільними болями. Тому, напевно, так доречно нагадати рядки з народної пісні-заклику -- "не цураймося, признаваймося". А від нашого згуртування, нашого всеукраїнського єднання тільки повноціннішим стане духовне і творче життя українського народу. Лише тоді українці можуть сповна почути Україну, і навзаєм -- Україна почує далеких і близьких українців, які для неї -- всі діти. Не варто доводити, що гуртома легше зберігати і примножувати національні традиції, аби передати їх у спадок наступним поколінням. Саме на цьому наголошували у своїх виступах промовці, зокрема перший український космонавт і голова московського товариства української культури "Славутич" Павло Попович: "Де б не жила людина, -- сказав космонавт, -- а рано чи пізно її потягне до рідного дому, до землі, що дала їй життя і мову. Може, українці - лірики від народження. Та мене ніколи не полишало почуття найтеплішої синівської любови до України, до мого маленького Узина.

Хочу додати, що першою в космосі -- також пролунала українська пісня. Тож Україна і космос -- нероздільні. І нині культура, освіта, шкільництво, релігія - ось до чого маємо привернути увагу і зацікавленість".

Військовий атаман Чорноморської козачої ради "Кубань" Юрій Пилипенко висловив свою думку та й усіх кубанців: "Конґрес українців для нас -- це ще одне животворне дихання, ще один повів рідної і близької серцю землі наших предків. Саме тут, на Україні, з особливим хвилюванням відчуваєш -- хто ми є. Адже бути людиною - це передовсім відчувати власне коріння".

Дмитро Кремінь -- поет з Миколаєва: "Ми, здається, також частка Кубані. Адже саме туди колись були насильно переселені Бузька та Кінбурнська Січ. А сьогодні ми з болем відчуваємо наші спільні проблеми -- відродження української культури, власної історії, рідної мови, а отже, школи, освіти. Хочу наголосити, боляче відчувати, що це наші національні втрати. І нинішній конґрес українців -- це насамперед надія на єдність, на відродження".

Поклик соборности -- незагасний, як людська пам'ять, як сама історія. Він пробуджує національну самосвідомість, надихає людські серця до єдности. А щедре серце України завжди відкрите її дітям.

З далеких стужених віків --
В погожу і важку годину, --
На білих крилах рушників
Летітимуть вони у рідну Україну.

Багато велелюдних зборів вислухала за віки Свята Софія. Але, мабуть, вперше цей київський майдан зібрав українців, розсіяних долею по всіх-усюдах. При світлі прожекторів у середу ввечері тут відбулося народне віче. Делеґати всесвітнього Конґресу українців звернулися до громади. І якщо б виразити квінтесенцію їх промов одним словом, то це слово - єднаймося. Цим, як висловився на вічу президент України Леонід Кравчук, бриніло повітря над майданом. На вічу брали слово Голова Верховної Ради Іван Плющ, народні депутати України Іван Драч, Володимир Яворівський, Іван Заєць, Микола Поровський, Михайло Горинь та інші. *("ДУ", 25. 1. 92).*

Кость Чавага

ТЕРНИ У ВИНОГРАДНИКУ

Українці в Молдові

Поряд з дещо урочисто-декларативними виступами на Конґресі українців у Києві в його кулуарах продовжувалися розмови про тривоги і конкретні пропозиції щодо реанімації нашої діяспори в колишніх республіках СРСР. Так дві делеґації прибули з сусідньої Молдови - лівого та правого берегів Дністра. Відразу зазначимо, що гості з Придністровської Молдавської Республіки приїхали без сепаративних устремлінь, а виходячи з теперішніх політичних обставин у цій державі.

Голова районного товариства української культури Олександр Бут, з яким ми запізналися на Конґресі, повідомив, що його земляки дуже обурені імперськими зазіханнями Москви на цей край, частими візитами туди єльцинських емісарів і брехнею в московській пресі та передачах "центрального" телебачення.

-- Нас усіх називають російськомовним населенням, хоча українці становлять найчисельніший відсоток в Придністров'ї, -- каже пан Бут. -- Ми не діяспора на відміну від осілих в цих місцях армійських відставників і росіян, спроваджених на наші промислові підприємства й будови в містах. Ми є етнічними українцями. Сюди, на вільні землі переселялися наші предки-козаки, вихідці з Брацлавщини, з сусідньої Вінничини та інших областей України. Земля ця зрошена кров'ю гайдамаків. І не наша вина в тому, що у повоєнний час позакривано тут українські школи, інституції, а дітей стали насильно навчати по-російськи.

Зі сторінками історії краю віднедавна стала знайомити газета "Гомін", яку почала видавати українська громада в Придністров'ї. Вона виконує функції як інформатора, так і букваря для наймолодших, бо бракує підручників, художньої літератури, україномовної преси.

--Завжди ми жили в мирі й злагоді з сусідами-молдованами, представниками інших народів, які навколо нас селилися, -- підкреслює пан Бут. -- Проживаючи в Молдові, хочемо мати рівні права з усіма і живий зв'язок з Україною.

Сумні, глибоко задумливі очі в протоієрея Української Автокефальної Православної Церкви Молдови отця Володимира з Кишинева. Кандидат філософських наук, колишній доцент, він полишив мирське життя, ставши на нелегку стежку священика-місіонера.

-- У Кишиневі близько ста тисяч українців, - розповідає отець Володимир, - проте вже другий рік ми безрезультатно добиваємося зареєструвати нашу релігійну громаду й одержати храм. Офіційне українське товариство - "потьомкінська деревня". Люди туди мало ходять. Уряд прекрасно розуміє, що коли постане наша церква, то буде той духовний стрижень, навколо якого будуть всі згуртовуватися.

Знаємо, що на Буковині, в селах України, де є молдовське населення, чимало молдовських шкіл, а в храмах правиться по румунськи. Цікавлюся, яка ж ситуація в Українських селах у Молдові.

-- Становище погіршилося після того, як Румунія заявила Україні протест з приводу референдуму 1 грудня в Чернівецькій області, -- говорить далі отець Володимир. -- У нас припинена програма, що була намічена раніше. Так, українських шкіл нема ніде. Молдовський уряд твердить, що порушуються права людини у Придністров'ї, але там є хоч одна українська школа у Рибниці. Там українці настроєні відкривати українські храми, бо чинні підпорядковані Московському патріярхатові, а контролює їх Кишинівська єпархія, котра мріє перейти під юрисдикцію Румунської Православної Церкви. В Кишиневі зареєстрували громади всіх конфесій, навіть кришнаїтів, окрім українських: ні греко-католицької, ані автокефальної. Недавно в уряді мені з парафіянами прямо сказали: навіщо вам українська мова, звертайтеся до Кишинівської єпархії.

Отець Володимир разом з парафіянами показав мені протокол, де високі чиновники поставили свої підписи під згаданою відмовою. Тому віруючі змушені проводити богослужіння в бібліотеці, яка не вміщує всіх бажаючих, люди змушені стояти й на вулиці.

-- А той уряд в Придністров'ї, на який сипляться з Кишинева прокльони, обіцяє повідкривати українські храми -- додає отець Володимир. -- В північних районах близько 300 сіл, де сто відсотків українців, багато змішаних сіл. А що діється в Молдові? Наприклад, одне село-острівець з українським населенням і церквою, навколо три молдовських, тож правиться наполовину по-румунськи, а наполовину по-російськи. Ще направляють в наші села румунських священиків, котрі не знають української мови. Піднялася хвиля антиукраїнства. В уряді не раз кажуть, що, мовляв, вони нічого не чули про задоволення потреб молдовського населення в Україні. Може б, якась парляментська комісія з Києва до нас приїхала?

З цим запитанням під час роботи Конґресу зверталися гості до народних депутатів України Леся Танюка, Михайла Косіва, Євгена Гриніва та інших. Хотіли одержати відповідь і в ході прес-конференції з представниками уряду і парляменту. Бо й справді, викликає здивування, що парляментська делеґація України їздила до Кишинева, однак тамтешні українці дізналися про це лише згодом з преси. Сподіваємося, що відтепер ситуація зміниться на краще. Адже під час переговорів про встановлення дипломатичних зв'язків постійно йдеться про права людини, зокрема про становище українців в державах, котрі хочуть мати добросусідські відносини з Україною. *("За ВУ" 1. 2. 92).*

ОГОЛОШЕННЯ

В. Лига

У ДАЛЕКІЙ БОСНІЇ

До Юґославії, точніше до колишньої Боснії та Герцеґовіни, які входили з 1878 по 1918 рік до складу Австро-Угорської імперії, українці переселились з Галичини, Буковини і Закарпаття в 1890-1913 роках. Були це переважно малоземельні селяни, яких нужда і злидні примусили покинути рідний край і поселитися на землях північно-західної Боснії, де було багато державної землі, так званої ,,царини'', покритої густим лісом, яку австро-угорський уряд виділяв колоністам в десятирічну оренду із звільненням в перших трьох роках від податків. Земля в Боснії була дешева, бо значна кількість проживаючих там мусульман покидала її і переселялась в Туреччину.

В 1905 році українців в Боснії, яких в офіційних документах називали тоді ,,русинами'', нараховувалось 1917 родин, або 9660 чоловік. І ця невелика горстка українського народу, розпорошена по широкій території, зуміла вижити, зберегти свою рідну мову, пісню, традиції та обряди. Цьому сприяла, перш за все, греко-католицька церква, яка об'єднувала українських еміґрантів і стала осередком не тільки духовного, але й національно-культурного та освітнього виховання. Крім цього, збереженню цієї невеличкої горстки українців сприяли організовані читальні, кооперативи, ощадні каси та різні культурно-мистецькі товариства.

Великий духовний і національний вплив на українців в далекій Боснії мав митрополит Андрей Шептицький, який тричі в різні роки відвідував їх, турбуючись їхньою долею і надаючи їм матеріяльну допомогу і моральну підтримку.

Найвищої фази українці в Боснії досягли після першої світової війни. Тоді тут в кожному селі та місті, де проживали українські переселенці, діяли філії товариства ,,Просвіта'', домівки-читальні, кооперативи і церковні парафії. Видавалось багато української преси — ,,Рідне слово'', ,,Вісник УТП'', ,,Думка'', ,,Руські новини'', церковні календарі тощо.

Деякі юґославські автори у своїх спогадах та історичних розвідках про українські поселення в Боснії та Герцеґовині пишуть, що вони завезли місцевому населенню культуру рільництва, господарювання і ремесла. І дійсно, розчистивши землю від лісів, українці почали засівати її зерном, пекти в печах хліб, розводити корів, коней, овець, домашню птицю. Оскільки в кожній сім'ї було багато дітей, то батьки самі шили для них одяг, взуття, були ковалями, теслями, мулярами. Працелюбством і володінням різних видів ремесла українці завоювали собі серед місцевого населення велику повагу.

Друга світова війна принесла великі зміни в житті українських переселенців в Боснії та Герцеґовині. Внаслідок виїзду в Австралію і Канаду кількість їх тут зменшилась і зараз складає трохи більше п'яти тисяч чоловік. Але, незважаючи на те, культурно-мистецьке і національне життя українців стало більш активним, життєво-побутові умови досягли високого рівня. В містах і селах діяльно працюють культурно-мистецькі товариства імені Шевченка.

розвивається художня самодіяльність (хорові колективи, естрадно — вокальні ансамблі). Вони стали постійно підтримувати тісня зв'язки з Україною, відвідувати її індивідуально і у складі колективів художньої самодіяльности.

І надалі найбільш активне духовне та культурно-освітнє життя зосереджується в греко-католицьких церквах, і зокрема в новозбудованому пасторальному духовно-культурному центрі в містечку Прнярворі, де проводить велику духовно-виховну і національну роботу парох прняворський і декан боснійський отець Петро Овад. Великий вклад у національне і духовне життя українців вносить банялуцький парох о. Зиновій Шагадин.

Оскільки українські школи при незначній чисельності дітей, розпорошених по різних селах, неможливо утримувати, то рідну мову і письмо вони вивчають в домашніх умовах та в церквах.

Мабуть, читачам цікаво буде знати і про те, що в далекій Боснії, де живуть українські переселенці, багато сіл мають українські назви — Дев'ятина, Гарвачина, Поточани, Діброва, Камениця.

(„За вільну Україну" ч. 129. 1991)

УКРАЇНЦІ КОЛИМИ

Інтереси 130 тисяч українців, які мешкають на північному сході Росії, тепер буде представляти земляцтво "Славутич-Колима".

У Магадані пройшла установча конференція. Затверджено Статут, обрано раду на чолі з Ігорем Бездітним.

Члени земляцтва "Славутич-Колима" вважають себе українськими еміґрантами, повідомляє Інтер-факс. *(К-3, 15.1.92).*

Юрій Валувський

ЗАПИСУВАЛИСЬ РОСІЯНАМИ

Кубанське козацтво

Вони ходили вулицями Києва, три високі леґіні, високі, ставні, у яскравому і елеґантному строї при шаблі. Люди захоплено дивилися на них, радісно всміхались, а деякі, як, скажімо, родина туристів з США - батько, мати і маленький син -- вибачилася і попросила дозволу з ними зфотографуватися на згадку...

Ці троє кубанських козаків, як вони казали, представники славного Чорноморського козачого війська з міста Новоросійська - сотник Михайло Дубовик і урядник Олександр Чумаченко завітали до товариства "Україна".

Як відомо, після розгрому царськими військами Запорозької Січі у 1775 році частина козаків втекла у Добруджу, де була заснована Задунайська Січ, з тих, хто лишився в Росії, у 1783 році було утворено Чорноморське військо. Згодом, після численних чолобитних, козакам було надано у довічне володіння Кубанський край з півостровом Тамань. 1794 року вони заснували фортецю і місто Катеринодар (від 1920 року Краснодар).

Великої шкоди Кубанському козацтву завдав більшовицький режим. Якщо за переписом 1926 року на Кубані було майже 85 відсотків українців, то у 1959 році їх лишилося не більше чотирьох. Слід зазначити, що остання цифра ні в якому разі не відповідає дійсності. Багато українців, рятуючись від переслідувань, приховували свою національність, записувались росіянами. Більшовики вивозили цілі станиці, кидали людей до в'язниць і таборів без будь-якого обвинувачення. Перейменовували назви населених пунктів, вогнем, мечем і репресіями вбивали сам козацький дух. Але козацтво живе і відроджується!

За підрахунками кубанців нині в краї - приблизно 60 відсотків українців. Правда, по станицях. Щодо міст, то вони повністю русифіковані. Ще до війни тут були українські школи, видавались газети і книжки.

Сьогодні на Кубані відроджуються національні і культурні традиції Чорноморського козацтва. Козаки хочуть, як і споконвіку, вирощувати хліб, ловити рибу, займатися тваринництвом і конярством, бджільництвом, і як годиться війську, охороняти і боронити рідну землю. Вони мріють повернути столиці свого краю стару назву не з царським ім'ям, а з запорозьким - Нова Січ. Цією назвою позначається кожне число газети кубанських козаків "Козацьке слово", що почала виходити з жовтня минулого року.

Козаки прагнуть знати історію, свої витоки і коріння. І за цим вони приїхали в Україну. Вони потребують діяльної допомоги у вивченні української мови. В них відкриваються суботні і недільні школи, ставиться питання про створення української гімназії, але катастрофічно не вистачає підручників, викладачів, учбової літератури.

Посланці українців Кубані загалом задоволені переговорами і зустрічами в Києві. Вони вірять: Україна допоможе відродити їм у повному обсязі свою етнічність. *("В з У", 22. 1. 92)*

Роман Бойцун

ФЮЗІЛЕРСЬКИЙ КУРІНЬ

Одною із складових частин Дивізії був курінь фюзілерів. Назва "фюзілер" давна. У британській армії назва пішла від "фусіл" (мушкет) і нею називали звичайно полкові формації. До славних фюзілерів належали шотляндські фюзілерські полки. Коли цю назву прийняла німецька армія - мені не відомо.

Фюзілерський курінь у Дивізії був під безпосереднім розпорядженням дивізійного штабу. Він ніколи в бойових діях не був підпорядкований нижчому командуванню, хоч його кількакратно відряджувано до вермахту.

Справжнє формування куреня почалося у першій половині березня 1944 року у вишкільному таборі Нойгаммер. Тоді саме повернулися до Дивізії вояки з рекрутського вишколу у Франції та перший випуск з підстаршинських шкіл у Радольфцелі та Лявенбурґу.

Приміщувався курінь у дерев'яних бараках, збудованих у 1939 році, на краю вишкільного табору. Поблизу були стайні для коней, а за бараками простягався вишкільний терен.

При кінці березня курінь перенесено до Штрансу, де в той час він був єдиною частиною і міг вибирати догідний терен і час на вправи. Тут були стрільниці з рухомими об'єктами, як от: макетами танків, возів, коней. Були теж побудовані бункери для вправ.

Вояки були вже пройшли основне навчання, й у курені проходили дальший вишкіл у всіх фазах боротьби: наступ, оборона, співпраця різних родів зброї в бойових діях, розвідувані стежі, таборування. Усі вправи відбувалися гострою амуніцією. Часті інспекції курінного командира й старшин з дивізійного штабу не давали нагоди на "маркерентство". Завершенням вишколу перед виїздом на фронт був показовий наступ із здобуванням бункрів у прявності дивізійного штабу на чолі з командиром та деяких членів Військової Управи.

Під час вишколу не обійшлося без випадків. При навчанні як орудувати протитанковим п'ястуком, один нерозважний вояк підійшов ззаду до підстаршин, який тримав готовий до вистрілу п'ястук, і потиснув на запальну кнопку. Стався вибух. П'ястук упав на пісок. Хоч він не експльоджував, одначе вогневий струм з рури, на нещастя, був саме в напрямі вояка й відірвав йому голову. Так нерозважний жарт закінчився трагічно. Під час наступу на бункри один командир сотні був поранений.

Курінь складався з трьох піхотних сотень, одної важкої сотні та одної "мисливської" чоти. У штабі було теж звено зв'язку і санітарний пункт з лікарем. Три сотні мали по три чоти, по чотири рої кожна. 4-та важка сотня мала три чоти: важких кулеметів - 12, середніх ґранатометів (8см) - 6 і важких ґранатометів (12см) - 4. Під Бродами в дивізії були тільки дві важкі піхотні

сотні - одна в курені фюзілерів та одна в 29-му полку. Після битви під Бродами тільки одна важка сотня була у курені фюзілерів. Штаб куреня та поодинокі сотні мали валки постачання з возами й кіньми для амуніції, зброї і харчів.

Склад 4-ої сотні був наступний: одна чота важких кулеметів, одна чота середніх і одна чота важких ґранатометів. Спорядження теж мінялося, наприклад, 1-ша сотня була сотнею роверистів, але під Бродами не було відповідної околиці, і вона роверів не вживала, тому після Бродів вона стала звичайною піхотною сотнею. Важка сотня мала 5 тягачів для своїх важких ґранатометів, а після Бродів прийшли коні.

Важкий кулемет складався із звичайного кулемета накладеного на ляфету-підніжок, який можна було відповідно підносити чи повертати вбоки, відповідно націлюючи кулемет. Підніжок носив другий кулеметник. Кулемети були двох типів: "34" і новіший "42". "МҐ 34" часом під час стріляння затинався і гнув гільзи, "МҐ 42" цього недоліку не мав і стріляв багато швидше. Швидке стріляння було теж недоліком, бо треба було багато більше амуніції. Цей кулемет був ідеальним для моторизованих частин, які могли возити з собою великий запас амуніції.

Середні ґранатомети мали засяг дії на 2600 метрів, а важкі -- на 6050 метрів

Озброєння й спорядження вояка складалися з рушниці, баґнета, шолому, протигазової маски, хлібника, пояса, металевої пляшки на воду, пояса, набійниць. Перший кулеметник, замість рушниці, мав пістолю, а в бойових діях ще запасні частини до кулемета носив у торбі. Вона була доволі важка й для втримання поясу, на якому ця торба звисала, він мав наплечні ремені, щоб пояс тримався в нормальній позиції. Другий і третій кулеметники носили запасні цівки до кулемета та ленти амуніції у скриньках. Деякі вояки мали протитанкові п'ястуки, а після боїв під Бродами й базуки. Поодинокі вояки ще мали накладний на рушницю прилад до вистрілювання малих ґранат, які носили в спеціяльній торбині, але звичайно, для вигоди, у хлібнику.

Ройові й чотові звичайно мали машинові пістолі (МПБ).

Три перші сотні діяли на призначеному їм відтинку фронту, а четверта підтримувала дії, відповідно до потреб сотень та ситуації на фронті. Наприклад, у боях під Бродами 2-га чота 4-ої сотні (середні ґранатомети) була приділена роями (по два ґранатомети) до поодиноких сотень.

Така тактика виявилася неефективною, тому після Бродів піхотні сотні отримали по два важкі кулемети, а середні ґранатомети повернулися до важкої сотні. Вся зброя 4-ої сотні діяла сукупно.

Михайло Бондарук

ПІДСТАРШИНСЬКИЙ ВИШКІЛ В ГОЛЛЯНДІЇ

При кінці травня 1944 року, з місця постою дивізії Нойгаммеру, 75 вояків виїхало на піхотинську підстаршинську школу до м. Арнгайм (Arnhem) в Голляндії. Прибули ми до школи на початку червня. З вагонів ми висіли й відразу нас завезли до Шевенінґен (Sheveningen), де почалася формуватися підстаршинська школа. Школа складалася з 8 сотень – двох куренів. Нас приділили до 2-ої сотні, а наша школа була підпорядкована 10-ій танковій дивізії "Frunsberg".

Комендантом школи був галицький німець штандартенфюрер (полковник) Ліппе. Порядна людина, він ставився до українців прихильно й любив українські пісні. Наш сотенний був гавптштурмфюрер (сотник) Панке, який теж добре відносився до нас і теж любив українські пісні, які ми йому часто співали. В Ляйдшендам втопився в озері наш вояк Гуменюк.

В Шевенінґен ми довго не загріли місця. Коли альянти висадилися в Нормандії, нас вислали на оборонні позиції біля м. Ляйдшендам (Leidschendam). Тут нас розподілили по кулеметних гніздах у т. зв. пунктовій обороні й тут почався наш вишкіл. Ми мали подвійне завдання: німці сподівалися висадки альянтів в Голляндію, тому ми були готові до оборонних дій, та рівночасно проходили вишкіл. Ми були дуже добре озброєні — мали по два кулемети (МҐ-42) в рої, протитанкові п'ястуки та ровери.

Щоденна служб- починалася від 6-ої години вранці – гімнастика, сніданок і польові вправи – так продовжувалася служба, очевидно, з перервами, аж до год. 10-ої увечорі. Ночами ми стояли на варті й ходили на патрулі. Приміщувалися в стайнях, бо інших квартир не було, спали в мундирах, в черевиках, навіть підперезені поясами – це було постійне бойове поготівля. Зчаста відбувалися алярми.

4-ий ФЮЗІЛЕРСЬКИЙ КУРІНЬ
14 FUESILIER BATAILION
Командний склад 1945 р.

Командир – Sturmbannfuehrer Karl Bristot. Учасник бою під Бродами. Дуже об'єктивний, і не робив різниці між німцями і українцями.
Адьютант – Untersturmfuehrer Karl Strasser (словацький німець).
4 сотні: 3 легкі, 1 тяжка, 1 Jagdzug ("мисливська" чота) на роверах. Чотовий Ляшевич, згинув під Radkersburg.
1-ша сотня: Гілярій (Ясьо) Зарицький – хорунжий, Ярослав Рибалт – хорунжий.
2 сотня: Кравс – хорунжий, Мирослав Прончак – хор., С. Добрянський – хор.
3-тя сотня: Степан Гуляк – поручник, Михайло Ніньовський – хор., Кудла – хор.
Курінний лікар: д-р О. Фаріон – хорунжий.
Ordonnaz Offizier (зв'язковий старшина) – Кирило Григорович – хорунжий.
При кінці війни курінь фюзілерів стояв наліво від Ґляйхенбергу.

Подав К. Григорович

За 5 хвилин ми стояли на призначених місцях в повному бойовому строї. Якщо ми незадовільно виконали свої завдання під час алярму, такий алярм незабаром знову повторявся. Дисципліна була сувора, на спання часу було обмаль – як ми спали 4 години підряд, то були дуже щасливими.

Тут ми перебули до вересня, тобто приблизно три місяці. Звідти ми виїхали до Гарлем (Haarlem), де ми мали б були закінчити наш вишкіл.

Однак так не сталося. В Гарлем ми стояли один день і дві ночі, а в неділю о год. 3-ій вночі проголошено бойове поготівля. Приїхали автобуси й повезли нас в напрямі Зальтбоммель (Zaltbommel), де ми почали розбудовувати другу оборонну лінію. Нас часто пересували з одного місця на інше. Мабуть, вся школа опинилася в цій місцевості в таких бойово-вишкільних умовинах.

Тим часом альянтські парашутисти висадилися в Арнгайм, позаду наших ліній. Почалися завзяті бої, бо німці стягнули всі свої сили, щоб зліквідувати висадку. Вся підстаршинська школа пішла в акцію, за винятком нашої сотні – кружляли чутки, що, згідно з домовленням, дивізія не може воювати проти західних альянтів. У завзятих боях німцям вдалося зліквідувати висадку після великих втрат по обидвох боках. Німцям пощастило, бо в той час погода змінилася на сльоту, а достави з літаків зчаста падали на німецькі позиції. Ці бої описані в книжці "Один міст задалеко" – "A Bridge Too Far". Очевидно, під час тої операції нас теж атакували англійські літаки. При тому загинув Іван Вівчарівський.

З вермахтівських частин було досить багато дезертирів. Їх вилапувала військова жандармерія і знову відсилала на фронт.

В жовтні сотні нашої школи стягнули в околицю Більдговен (Bildhoven). Тут ми закінчили свій підстаршинський вишкіл. Приблизно в половині жовтня більш, ніж половина, стрільців нашої сотні отримала підвищення до десятника (Untersharfuerer), наприклад, з нашого роя отримало підвищення п'ять стрільців, включно зі мною.

Інші сотні не були такі щасливі. Вони повернулися з боїв з великими втратами – деякі сотні мали по 20-30 вояків.

Після закінчення вишколу ми повернулися до Нойгаммеру. Тут нас повідомили, що дивізія перемістилася на Словаччину, і туди ми поїхали. З Жіліни, де приміщувався штаб дивізії, ми роз'їхалися по своїх сотнях. Я повернувся до 2-ої сотні 31-го полку, яка стояла у Врутках.

Сотенним 2-ої сотні був хор. Богдан Ваврик, його заступником хор. Сташинський, а бунчужним Богдан Ясінський. З-під Бродів до 2-ої сотні повернулося 7 осіб: дес. Б. Ясінський, дес. С. Галабура, стрільці Козловський, Гуменюк і ін. Я обняв командування над одним роем.

Через якийсь час нашу сотню змінено на 9-ту 3-го куреня, командиром якого став майор Подлеш. Тоді сотню перебрав хор. Шмідт – чеський німець, а його заступником став хор. Микола Наконечний. Б. Ясінський далі залишився бунчужним. Богдан Ясінський, молодий здібний підстаршина, був дуже добрим господарем. Він любив дисципліну, послух, чистоту, порядок. До стрільців відносився з пошаною, зате його любили й поважали.

Шмідт в сотні не був довго, а на його місце прислали хор. Лепкалюка. Одначе, в дорозі із Словаччини до Словенії Шмідт знову повернувся до сотні, а згодом прибув хор. З. Козак.

Богдан Кальба

СТАРШИНСЬКА АРТИЛЕРІЙСЬКА ШКОЛА В БЕНЕШОВО

(Останній випуск)

З гарматного полку Дивізії в жовтні 1944 року призначили 6 вояків на старшинський вишкіл до Бенешово біля Праги: Василя Палієнка, Бориса Свістеля, Степана Максим'юка, ще двох, прізвищ яких не пригадую – всі молоді кандидати на старшин – і мене. На тому курсі було багато різних національностей: румуни, бельгійці, норвежці, лотиші, поміж якими були старшини навіть з ранґою майора, та около 60 відсотків німців. Між німцями за фахом переважали інженери.

Курс тривав від листопада 1944 до квітня 1945 р. Навчання відбувалося за звичайною німецькою програмою. Після першого іспиту на курсі з українців залишився тільки я, а інших українців вислали до інших шкіл, наприклад, Василя Палієнка до Познаня-Трескав, Стефана Максим'юка, Олега Никифоряка і Бориса Свістеля – до Праги, з якої незабаром вони поїхали до Познаня. Про дальшу долю цих трьох розповідає Стефан Максим'юк:

"18 січня (на самий Щедрий Вечір) ми від'їхали до Познаня через Берлін, де нас застало жахітливе літунське бомбардування альянтів. Здається 20 січня виїхали ми з Берліну останнім поїздом до Познаня.

На станції в Познані нам сказала польова жандармерія, що до Трескав ми вже не поїдемо, бо вся школа виїхала на фронт, тому нас скеровують до вермахівської старшинської школи в Познані.

Там нас порозділювали по різних бойових групах (Kampfgruppen), бо більшовики були вже недалеко Познаня. Нами звичайно залатували діри, пробиті червоноармійцями. Так одного дня Олег Никифорук пішов з якоюсь групою в бій, і відтоді я його вже більше не бачив. Що з ним сталося, не знаю. Одного гарного дня Свістель і я пішли в такий бій на передмісті Познаня, бо, пригадую, все те ділялося між розгалуженнями двох залізничних ліній. На моїх очах Свістель впав – дістав кулю в шию, і коли я до нього підповз, він уже не жив. Ми забрали його з поля бою, але де його поховано, не маю поняття. Так я остався в Познані самотній й був тут до кінця його оборони – десь до другої половини лютого. Останні бої велися навколо старої Наполеонівської кріпости в Познані, в якій було приміщено тисячі поранених німців.

Вночі перед упадком Познаня група боєздатних решток, біля сто осіб, пройшли через сусідній великий цвинтар і прорвались на північ в запілля більшовиків. Йшли ми ночами в напрямку до Балтійського моря, бо ще тримався Кеніґсберґ. Ми мали надію виплисти якось на Балтійське море й зустріти кораблі, які ще курсували між Штетином і Кеніґсберґом. Але так не сталося. Десь в половині березня, вже неподалік Балтійського моря, ми попали в руки 1-ої польської армії, яка зразу віддала нас Червоній армії, бо сама не мала права тримати полонених. Але це вже інша історія мого шістмісячного полону.

Хочу тільки сказати, що бездоганне знання чеської мови врятувало мене від висилки вглиб Совєтського Союзу. В полоні нікого із наших я не бачив. Одного разу побачив я малу групу вояків Українського Визвольного Війська, які ще мали свої відзнаки на рукавах, але їх я вдруге не бачив – видно "прибрали їх".

Я далі продовжував навчання. На тому курсі вчили нової методи керування концентрованим вогнем кількох батерій. До прицілювання вживали нового приладу — "оборотової схеми" (Drehplan), яка була уліпшенням старої "націльної сітки" (Zielspinne).

При тому стрілянні приймалося заложення, що ціль є сталою, незмінною, а батерії змінні. Перед таким стрілянням мірнича батерія вистрілювала три ґранати, що розривалися в повітрі на певній віддалі та висоті, а всі інші батерії, повідомлені перед тим, приміірювали свої оптичні апарати й визначували кут між вистріленою ґранатою і загальним напрямом стріляння, який хоч змінявся щодня, був такий самий для всіх батерій даної групи. Такі поміри вможливлювали гарматному обсерваторові мірничої батерії зазначити на пляні всі інші батерії та поміряти й подати, як і коли вони мають стріляти. Подавалося докладно час, беручи до уваги час лету стрільна до цілі. Батерії, які на пляні були найближче фронту, стріляли найпізніше. Всі стрільна повинні були впасти й розірватися на полі обстрілу в один і той самий час.

Після закінчення курсу мене приділили до бойової групи, яку створено із школи, до моторизованих гармат (на гусеницях). Дисципліна була сувора, а харчування погане. Згодом я зголосився до кінної артилерії, бо дуже добре їздив на коні, а за такими старшинами тоді шукали.

В тій батерії я мав нагоду вжити нової методи керування концентрованим вогнем всіх батерій нашої групи. Коли я подавав команди батеріям, біля мене лежав командир батерії, майор з високими бойовими медалями, і страшенно хвилювався. Він зовсім не вмішувався, коли я докладно приміірював і подавав команду до стріляння, бо видно було, що він не знав нової методи. Наступ противника ми відбили й після бою командира покликали до командного пункту групи, де він отримав похвалу за успішну підтримку артилерії. Від того часу він відносився до мене дуже сердечно й по-товариському.

До Дивізії я вже не повернувся, і в тій частині мене застала капітуляція в Чехії та совєтський полон.

З нових книжок

Орест Корчак Городиський

ЦІННА Й ДОВГО ОЧІКУВАНА ПУБЛІКАЦІЯ

1. Українські військові відзнаки
2. Ukrainian Military Medals

Появилась чепурно видана книжка про українські військові відзначення як 34-й том Канадського Наукового Т-ва ім. Шевченка. Автор Ярослав Семотюк з Торонта доложив дуже багато труду, щоб позбирати інформації про українські відзначення. Хоч перші відзначення появились відносно недавно по 1-й і 2-й світових війнах, деякі інформації дуже важко дістати. Книжка робить добре естетичне враження, а всі відбитки є в нормальній величині, а ленти в автентичних кольорах. Книжка видана українською і англійською мовами. В той спосіб і неукраїнськомовний дослідник матине змогу познайомитись з українськими військовими відзнаками й відзначеннями.

До 1948 р. не було індивідуального українського воєнно-військового відзначення. Всі дотогочасні відзначення були пропам'ятні, т. зн., що всі, що були в даній формації, абстрагуючи від становища і відповідальности, дане відзначення одержували. Щойно в 1944 р. і 48 р., з ініціятиви Гол. К-ди УПА і затверджені Українською Головною Визвольною Радою, встановлено індивідуальні відзначення за геройство в боротьбі з окупантом. Треба подивляти, що провід українського підпілля подбав у важких умовах боротьби про них. Тут варто відмітити, "три відмінні в'язання" ленти з відзначенням. В'язання у Хреста Заслуги ще найбільше підходять в'язанням до всіх інших дотеперішніх пропам'ятних відзначень. Хоч знаємо які труднощі мав п. Я. Семотюк у виданні цієї книжки, у розміщенні відзначень, варто було б у 2-у виданні, яке з доповненнями повинно появитись, віддати осібне місце – а не разом з іншими -- найвижчому індивідуальному відзначенні УГВР – "Медалі за боротьбу в особливо важких умовинах".

Постараюсь подати деякі мої зауваги до опису представленого матеріялу. На мою думку, заголовок українською мовою повинен бути: "Українські військові відзнаки й відзначення". Є різниця між воєнним відзначенням "Залізний Хрест за 1-й Зимовий Похід" і нагрудною гаптованою відзнакою комб. організації. В англійськомовному заголовку повинно бути не Medals, a Awards. "Медаля" вказує, що форма відзначення не є у формі "хреста", а радше має округлу форму.

Хрест УСС (Мазепинський) являється пропам'ятним, а не спеціяльно бойовим, видаваний всім кол. УСС-ам.

Пропам'ятну воєнну відзнаку (УГА) як і статут створили: ген. чот. Мирон Тарнавський, ген. пор. (Михайло) Омелянович Тарнавський, ген. чот. Віктор

Курманович, ген. чот. Антін Кравс і полк. Евген Коновалець, а Колеґія Старшин – це Капітула Пропам'ятного Хреста, яка займалась розподілом того Хреста.

Пропам'ятний Хрест Київських Січових Стрільців має також мініятюру на ленті.

В описі проп. відзначень УНР – Воєнні хрести у 40 і 60 ліття Відродження Українських Збройних Сил, як і медалі за поранення, а також Ювілейного Хреста 50-ліття Союзу колишніх українських вояків в Канаді є замітка, що ті відзначення надаються з правом спадкоємности.

Той, що рішав про "право спадкоємности" прабоподібно не орієнтувався у законах медалістики. Ніде у світі не існує "право спадкоємности" на ніякі відзначення, а вже в ніякому разі на індивідуальні – в цьому випадку – на Медалю за поранення. Чи може собі хтось уявити, що якийсь спадкоємець почепить собі, після смерти власника (прим. батька) відзнаку за поранення: американську, німецьку, польську чи інше відзначення? Хочу вірити, що відповідальні чинники УНР (ади) усунуть той компромітуючий "дозвіл".

Жаль, що не вдалось авторові усталити проєктодавців всіх відзначень.

Існувала нараменна нашивка (ч. 59) "Лев" у меншій формі і тільки на синьому тлі. Такого левика носили в початках існування Дивізії "Галичина", головно стрільці.

Треба з приємністю відмітити заіснування індивідуальних відзначень за громадсько-комбатантську працю в кількох клясах – створені Об'єднанням колишніх вояків українців в Англії та Головною Управою Братства кол. вояків 1-ї УД УНА в Торонті, Канада.

Не є ніякою новістю нагороджувати як своїх членів так і непов'язаних з організацією громадян за їхні заслуги.

Не знаю, чим руководився проєктодавець відзнак Вільного Козацтва, що шаблю поставив лезом вдолину. Подібне запримічається в перевиданій нашивці кол. вояків УПА, на якій мечі є поставлені лезом вдолину. Лезо шаблі чи меча поставлене "вниз" означає поразку.

Автор Ярослав Семотюк став піонером в так важливій публікації, якої у нас до цього часу не було. Ми повинні бути йому вдячні, що він піднявся так необхідної праці, побажати успіхів в розповсюдженні цього цінного видання, а наші молодіжні організації повинні включити те видання до обов'язкового засвоєння відомостей про українські відзначення і відзнаки своїх членів.

Дуже цінним виданням була б "україніка" у відзначеннях, згадати хочби англійські (кримська війна), польські (пол.- укр. війна 1918-19) німецькі, італійські, румунські (остання війна) і мадярські – за окупацію Карпатської України. Цікавим був би розділ про рос. полкові відзнаки полків розташованих в Україні (царські), Орден св. Володимира, а з видань СССР – Орден Б. Хмельницького в 3-ох клясах, медалі за оборону Севастополя, оборону Києва, оборону Одеси, в пам'ять 1500-річчя Києва.

Осібний розділ повинен бути: Українці відзначені державними і воєнними відзначеннями різних держав.

Сподіваюсь, що отсе видання допоможе згуртувати любителів і дослідників медалістики і допоможе Я. Семотюкові у його наступних виданнях.

Книжка має односторінкову бібліографію важливіших статтей.

Видання можна назвати люксусовим.

ПОЯВИВСЯ ДРУКОМ 21-ий ТОМ "ЛІТОПИСУ УПА"

Том охоплює період від червня 1941 до травня 1943, містить німецькі документи про українське підпілля й творить третю книгу "Літопису УПА" в серії "УПА в світлі німецьких документів".

Матеріяли цього тому походять в більшості з Державного Архіву США й вміщають німецькі поліційні звіти про діяльність ОУН.

В книзі поміщені й документи, які говорять про намагання українських політиків створити Всеукраїнську Раду, меморандум Володимира Стахова до Йоахіма фон Ріббентропа, лист Тиміша Омельченка до Головної Команди Вермахту, протокол переслухання членів Українського Національного Комітету в Кракові та Степана Бандери 3-го липня 1941 року та інші матеріяли.

Документи тому чітко вказують на колоніяльну політику Райху відносно України та її народу.

Конфлікт поміж обома відламами ОУН, як теж і їхню підпільну діяльність на Волині та в східній Україні також висвітлено в документах. Варто підкреслити, що вже в листопаді 1941 року ОУН(б)оголошено ворожою організацією та видано наказ про арешт функціонерів цієї організації, яких треба "як нищителів в найбільшій таємниці ліквідувати". Серед документів є "гончий лист" в пошуках Миколи Лебедя, який очолював ОУН(б) в тому часі. Ці та інші матеріяли наглядно вказують на те, що довголітні обвинувачування ОУН в співпраці з нацистами це фальшива ворожа пропаґанда.

Складні українсько-жидівські відносини того часу відображені в документах. Цікаве ствердження німецьких поліційних чинників про те, що не тільки українське населення співчувало жидам але, що ОУН(б) виробляла для них фальшиві документи. Далі стверджується, що для українців "антисемітизм заснований на расистських чи ідейних основах чужий" та, що серед них "для поборювання жидів бракує провідників і захоплення".

Том подає також цікаві матеріяли про розгром сітки ОУН(б) на терені Райху та перелік людей, яких було арештовано.

Том містить резюме українською й англійською мовами, іменний та географічний покажчики, понад 100 фотографій людей, які згадані в документах.

Вступну статтю українською та англійською мовами написав проф. Петро Й. Потічний, який є редактором цього тому.

Фундаторами цього тому стали п-тво Теодор і Нуся Козерема-Беш, жителі міста Торонта.

Ціна тому 20. дол.

В-во "Літопис УПА" P.O. Box 97, Stn. "C", Toronto, Ontario, Canada M6J 3M7

Українські Американські Ветерани

UKRAINIAN AMERICAN VETERANS PLAN NATIONAL CHARTER DRIVE

For several years, one of the highest priorities of the Ukrainian American Veterans has been to seek the establishment of a bill by Congress to recognize and grant a federal charter. This would not only be a tribute to the thousands of Ukrainian Americans who have fought in the defense of United States of America, but it would also project a new Ukrainian image of national proportions. With this focus of legislative enactment in the Senate and House of Representatives, the National Executive Board of UAV convened in Warren, Michigan, on February 1, 1992.

Past National Commander and currently Judge Advocate Edward Zetick outlined the imminent need of a congressional charter and procedures which must be used in lobbying for such a document. "We already have a Bill, HR 976, which was introduced in the House of Representatives by Congressman Ben Gilman of New York. We have numerous co-sponsors and continue to seek the endorsement of other House members," emphasized E. Zetick. Senator Howard Medzenbaun from Ohio has been invited to sponsor and introduce a similar bill in the U. S. Senate. Hopefully, the Charter Bill will be declared on

Post 101 Officers receiving oath of allegiance from National Com. Roman Rakowsky.

the Senate floor for a voice vote and then passed to Congressman David Bonior from Michigan for a voice vote in the House of Representatives. A portfolio has been prepared containing pertinent information such as congressional letters, UAV National Constitution and By-Laws, UAV History, Post Rosters, et al. A package of the foregoing information will be distributed to all Senators and Congressmen.

Along with Charter Project, National Commander Roman Rakowsky and other Executive Board members presented performance reports. One of the items on the agenda was the establishment of an Ad Hoc Committee of Ukrainian and Ukrainian-American Veterans organizations to aid newly formed Ukrainian Armed Forces. In addition to varied "assistance" goals, the Committee developed plans to meet with General Morozow, Minister of Defense in Ukraine who was invited to United States by the Departament of Defense and Joint Chiefs of Staff.

Another business item revolved around the forthcoming 44th Annual Convention in Cleveland scheduled for June 25 through 28, 1992. One of the highlights of the meeting was the activity demonstrated in the area of membership and new post enrollments, particularly in the formation of UAV State Departments. In this respect, Jr. VC J. Malaniak outlined the procedures for the obtainment of ceremonial rifles from the United States Army. At the close of the meeting, it was noted unanimously that Adjutant Michael Demchuk has been outstanding in his performance as editor of the Ukrainian American Veterans Tribune.

Following the meeting, an installation of newly-elected officers of Michigan's UAV, Post 101, were performed by Com. Roman Rakowsky and his Aide-de-Camp Michael Demchuk. The following Post 101 executive officers were given the oath of loyalty and allegiance: Myroslaw Pryjma, Commander; Stefan Maryliw, Sr. VC; Stefan Maksymiuk, Jr. VC; Mike Ogrodnik, Finance Officer; Jennie Maryliw, Adjutant; Oleg Karanec, Judge Advocate; Christian Shalau, Provost Marshal; Petro Kapitanec, Quartermaster/Service officer.

Additional formal ceremonies concluded the day's deliberations when Com. Rakovsky bestowed a UAV State Charter to State Commander Stephen Wichar, State Sr. VC Jaroslaw Bohatch, and State Finance Officer Petro Kapitanec. After a closing prayer, an evening banquet was prepared and served by members of Michigan's UAV Ladies Auxiliary division.

Stephen M. Wichar, Sr.

Пам'ятник усім ветеранам

ЗВЕРНЕННЯ

В Детройті створився Комітет будови Пам'ятника усім Українським і Україн сько-Американським Ветеранам усіх воєн. До того Комітету ввійшли представники слідуючих військових організацій з нашого терену:

1. Українсько-Американські Ветерани, Станиця 101
2. Католики-Военні Ветерани, Станиця 645
3. 1-ша Дивізія Української Національної Армії
4. Об'єднання Колишніх Вояків УПА
5. Товариство Колишніх Вояків УПА ім. ген. хор. Романа Шухевича-Т. Чупринки.

Проєкт пам'ятника виготовив відомий мистець з Віндзору-Канади Іван Яців. Проєкт уже прийнятий і затверджений Комітетом, усі підготовчі заходи закінчено, залишається лиш його завершення.

Щоби завершити побудову того пам'ятника потребуємо Вашої моральної й матеріяльної допомоги. Побудова того пам'ятника повинна лежати на серці кожному з нас, і кожний з нас повинен вложити й свою цеголку в його розбудову.

Будемо Вам вдячні за кожну грошову пожертву, яку в США можна відтягати з податку виставляючи чеки на Catholic War Veterans Ukrainian American Veterans.

Пожертви складайте в ім'я полеглих членів Вашої родини, яких імена враз з іменами жертводавців будуть подані в пресі.

За додатковими інформаціями просимо звертатися до членів Комітету, або дзвоніть: М. Огроднік тел. (313) 366-4496, або М. Воронович тел. (313) 751-8861.

Остаємось з пошаною і вояцьким привітом.

Слава Україні!

Михайло Огроднік, голова *Володимир Довбуш, секретар*

Братство кол. вояків 1-ої УД УНА

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ У ВІННІПЕҐУ

41-ші річні Загальні збори Братства дивізійників у Вінніпеґу відбулися 15 березня 1992 р. в залі Української Молоді при церкві св. Андрія в присутності 36 членів.

Збори відкрив голова О. Загорода, вітаючи присутніх та попросив вшанувати пам'ять тих, що відійшли у вічність тих, що колись боролися за волю нашої батьківщини. Ми належимо до щасливців, що дочекалися, коли наша батьківщина стала в лави вільних народів.

До президії Зборів увійшли: д-р Р. Бучок – предсідник і Я. Ґаба – писар. Після прийняття порядку нарад, П. Кралька прочитав протокол з 40-Загальних зборів, що докладно подав перебіг нарад. Його одноголосно прийнято.

Референти звітували про виконання своїх функцій, з яких вив'язалися задовільно. Після звіту Контрольної комісії, звітував голова Станиці О. Загодрода.

Він подякував членам управи за співпрацю. Особливо дякував пані Гані Іванчук й іншим паням за майже материнську опіку. Дякував парохії св. Андрея, особливо владиці Миронові, церковній управі, Т-ві "Рідна Школа" ім. М. Шашкевича за дружню співпрацю з нашим Братством.

Минулий рік був активний, і ми брали участь у всіх святкуваннях. Зустрічали ми наших владик з України, вислухали доповіді Юрія Шухевича, гостили д-ра Юрія Покальчука, який писав прихильні статті про Дивізію у пресі в Україні. 8 грудня відвідав нас депутат українського парляменту Ігор Деркач, внук нашого дивізійника, а М. Романюк виголосив патріотичну промову на цю тему, яка появилася в пресі. Закликав до дальшої матеріяльної помочі нашим інвалідам, з якими маємо зв'язки, та які потребують допомоги, бо вони найбільше потерпіли. Деякі закиди в сторону Братства опрокинено й нам'ятновано.

Дискусії над звітами не було, тому схвалено абсолюторію управі й контрольній комісії.

Д-р Р. Бучок просив, щоб всю управу перевибрати, бо вона дуже добре вив'язалася з своїх обов'язків. Додав, що нам вже багато часу не залишилося. Наш життєвий шлях щораз то коротший й сказати б, легший.

Головуючий, О. Загорода й особливо М. Ґолембйовський старалися переконати Т. Гальму, щоб він залишився на своєму пості секретаря, бо він після особистого передумання бажав залишити управу з різних причин та невдоволення. Збори оплесками привітали його рішення залишитися в управі, а головуючий йому за це поґратулював.

УПРАВА СТАНИЦІ 1-ої УД УНА у ВІННІПЕҐУ

Сидять зліва; Д. Івончик, М. Романюк, І. Савчак, Я. Ґаба, О. Загорода, О. Гур, М. Мандзій, В. Гайовський, стоять зліва; С. Паучок, П. Музика, П. Кралька, Т. Гальма, П. Батіг.

Перевибраний на голову Станиці, О. Загорода подякував за довір'я та намітив плян праці на біжучий рік, в якому відбудеться Конґрес Українців Канади у Вінніпеґу й Краєвий з'їзд Братства в Торонті. Д-р Р. Бучок дав згоду добровільно нас заступати й репрезентувати. Щодо відзначення 50-річчя створення Дивізії хотілося б якнайкраще цю річницю відсвяткувати, бо ж тисячі наших побратимів заплатили своїм молодим життям за високі ідеали в боротьбі за державність України, і нашим обов'язком є їх вшанувати.

Д-р Р. Бучок подякував за ділові збори, підкресливши, що із всіх організацій, до яких він належить, у Братстві він найліпше почувається.

Відспівавши "Ще не вмерла" вперше, відколи Україна стала справді вільною й живою, закінчено збори.

Славко, пресреферент

РІЧНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ БРАТСТВА В СТ. КЕТЕРИНС

Річні Загальні Збори Станиці Братства Колишніх Вояків 1 УД УНА в Ст. Кетеринс відбулися 11 лютого 1992 в парафіяльній школі ім. Княгині Ольги. Присутніх 22 члени, отже більше, ніж три четвертих всього членства.

Збори відкрив голова Омелян Гаврилишин і закликах присутніх вшанувати одно-хвилинною мовчанкою пам'ять членів нашої Станиці, які відійшли у вічність.

Зборами проводила президія в складі: голова – Василь Михаськів, член – Михайло Саламон і писар – Микола Коційовський.

Прочитаний порядок нарад прийнято одноголосно, й прийнято без змін протокол з минулорічних Загальних Зборів. Відтак слідували звіти поодиноких членів Управи. Після звітів вив'язалась коротка дискусія, в якій присутні, в більшості, давали признання Управі за проведену працю.

Після дискусії, на внесок голови Контрольної Комісії Михайла Чорнопинського, уділено абсолюторію уступаючій управі.

На внесок Петра Коваля, переобрано ту саму управу з двома змінами:

Голова – Омелян Гаврилишин, заст. голови – Михайло Лисюк, писар – Добромир Казанівський, касир – Кость Фіцик, члени: Василь Михаськів і Василь Рекуляк; прапороносці: Петро Піжицький і Богдан Криницький, представники до КУК: Омелян Гаврилишин і Петро Піжицький, відвідувачі хворих: Василь Катериняк і Людвик Сьолковський, контрольна комісія: Михайло Чорнопинський, Франко Салітринський і Петро Коваль.

У своєму слові переобраний голова привітав двох нових членів: Миколу Коцийовського і Василя Рекуляка, які після прибуття до Ст. Кетеринс відразу включилися в працю Станиці. Він також подякував за довір'я і співпрацю, яку виказали не лише члени Управи, але всі члени Станиці.

Привіт Зборам зложили: голова Відділу ЛВУ в Велланд – П. Соляр, голова Укр. Чорноморського Дому – Василь Михаськів і голова товариства Старших Громадян "Єдність" – Микола Коцийовський. В побажаннях присутні звертали увагу на допомогу нашим організаціям, а в першу чергу нашим інвалідам в Україні.

Збори закінчено гимном "Ще не вмерла Україна".

Згідно з рішенням Загальних Зборів, Управа вислала до СКВУ, до КУК, до УКД Документаційного Центру всю коляду, яка в цьому році була особливо щедра, бо 925 дол. Рівнож наша станиця повністю розрахувалась з видавництвом "Вістей Комбатанта", помимо того, що не вдалося розпродати всіх книжок. Рішено, що Видавництво проводить дуже корисну роботу, що журнал "Вісті Комбатанта" є найліпшим того типу у світі, і не можна допустити, щоби видавництво терпіло матеріяльні недостачі.

Д. Казанівський, писар

Вісті з України

МУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ У ЛЬВОВІ.

У Львові створюється Музей Національно-визвольної боротьби українського народу.

Його відкриття буде приурочено до 50-річчя УПА.

Покищо діє створена Комісія при Історичному музеї, яка добирає необхідні матеріяли, свідчення, документи про діяльність УПА.До цієї роботи залучені також ветерани УПА, провідні вчені-історики, які працюють в цій галузі.

Характерно й знаменно, що майбутній молодий музей у Львові розміститься в колишній в'язниці НКВД. Експозиція молодого музею не обмежиться лише до матеріялів, документів про діяльність УПА. Тут буде широко представлено документальний матеріял, свідчення учасників подій з лав Січових стрільців, а також політичних діячів 60-тих років, які боролись за новий світлий день нашої держави. (К - 3,2,2.92)

ВІКТОР БАТЮК - ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНИ В ООН

Віктора Батюка призначено постійним представником України в ООН. Йому надано дипломатичний ступінь надзвичайного й повноваженого посла України. Дотеперішній представник Генадій Удовенко перейшов на іншу працю.

Віктор Батюк українець, народжений 1939 року, закінчив московський державний інститут міжнародних відносин. Знає англійську, бенґальську, польську й французьку мови. Провів понад 30 років на дипломатичній службі. Він член Спілки письменників України, перекладає твори. Він одружений й має троє дітей. *(Укрінформ).*

1-й КОНҐРЕС УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ В РЕСПУБЛІКАХ КОЛИШНЬОГО СРСР

23.1.92. у Києві завершив роботу 1-й Конґрес українців. У його роботі брали участь більше, як 1000 делеґатів від громад українців, що проживають в країнах СНД, а також гості зарубіжної української діяспори.

Учасники конґресу обговорили проблеми захисту прав українців, які проживають поза межами України, повернення їх на Батьківщину і пов'язані з тим правові, соціяльні аспекти, проблеми відкриття в реґіонах компактного проживання українців, національних шкіл, навчальних закладів, видавництво газет, журналів українською мовою та ін.

Було прийнято звернення учасників конґресу українців до всіх українців суверенних держав колишнього СРСР і резолюцію конґресу. *(К-3, 23.1.92)*

УКРАЇНА - ІРАН

Україна уклала з Іраном та Азербайджаном найбільший економічний контракт. Він передбачає будівництво ґігантського у три нитки трубопроводу, по якому іранська нафта та газ подаватимуться через Азербайджан на Україну.

В результаті вона зможе одержувати 50 мільйонів тонн нафти щорічно. Це річна потреба всього господарства республіки.

Спорудження цього проводу обійдеться у 7 мільярдів долярів. *(К-3, 4.2.92)*

УКРАЇНА І УГОРЩИНА

Україна і Угорщина тісно співробітничимуть надалі у сфері військових відносин.

Відповідний документ підписано 3. 3. 1992. в Будапешті міністром оборони нашої республіки Констянтином Морозовим та його угорським колеґою.

У спільному Комюніке підкреслюється прагнення обох сторін узгоджувати між собою стратегічні питання військової політики, зміцнювати колективну безпеку на Европейському континенті.

У цю концепцію органічно вписується намір України стати в перспективі безядерною зоною. (*К-3, 3.3.92).*

КУЛЬТУРНА ПРЕМІЯ ІЗРАЇЛЯ ПРИЗНАЧЕНА ДЛЯ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Вперше в історії засновану в Ізраїлю літературну нагороду ім. відомого еврейського письменника Сегала отримав Йосиф Бурґ з Чернівець.

Він все своє життя провів на Буковині. Його повісті, оповідання, есе, документальні нариси наповнені високими ідеалами добра й гуманізму. Його твори в їдіш та в перекладах на українську мову видавалися великими наклалами в багатьох країнах світу.

80-літній Бурґ - один з основників Товариства еврейської культури в Чернівцях. В честь письменника його іменем названо одну з вулиць Чернівець. (*Укрінформ).*

СМЕРТНІСТЬ В УКРАЇНІ

За 1-ше півріччя 1991 р. в Україні померло більше 341 тисячі чоловік. Основні причини смерти: хвороби кровообігу, рак, нещасні випадки, вбивства, самогубство.

В 1990 р. спостерігався ще хоч якийсь приріст населення. Тепер кількість народжених на 22 тисячі менше, ніж тих, хто пішов від нас.

Це повідомив Мінстат України.

Високі ціни, нестача найнеобхіднішого, в тому числі багатьох продуктів харчування, погані житлові умови, низький рівень медичного обслуговування та багато іншого призвели до того, що в багатьох областях України смертність уже перевищує народжуваність.

Взяти хоча б Київ, де умови життя не найгірші на Україні. У 1990 році на 1000 жителів столиці було 12 народжених і 8,6 померлих. А в минулому році – відповідно 10,9 та 9,1.

Якщо ця тенденція збережеться, то найближчими роками смертність не тільки в окремих областях, але й на Україні в цілому перевищить народжуваність. *(К-3, 25.2.92).*

МАРШАЛ ШАПОШНИКОВ ХОТІВ БИ ПЕРЕПРАВИТИ ДО РОСІЇ ПОВІТРЯНО-ДЕСАНТНУ ДИВІЗІЮ З УКРАЇНИ.

Командуючий збройними силами СНД маршал Шапошников звернувся до начальника штабу єдиної в Україні повітряно-десантної дивізії, дислокованої в районі Белграда із запитанням: Скільки потрібно транспортних літаків, аби переправити дивізію у Російську Федерацію?

На це полковник Бабич відповів: "Лише один, і маленький. Для того, аби доставити до Москви рапорти всіх офіцерів частини на звільнення із лав Збройних сил СНД. (К-3,4.3.92).

ПРИПИНЕННЯ ВИРОБНИЦТВА РАКЕТ

КМ України дав вказівку припинити виробництво ракет стратегічного призначення. З початку березня припиняється їх випуск на найбільшому підприємстві ВПК в м. Дніпропетровську.

В розпорядження уряду надійшло після недавньої заяви президента України Л. Кравчука про те, що республіка має намір набути без "ядерного статусу і позбутися на своїй території стратегічної ядерної зброї. (К-3, 28.2.92).

ЗБЕРІГАННЯ ЗАПАСІВ НАФТИ

Вчені-геологи і співробітники ряду проектних інститутів України запропонували створити систему підземних резервуарів, призначених для тривалого зберігання в них резервних ресурсів сирої нафти, дережавного запасу України.

Вчені обґрунтовують необхідність і швидкоокупність створення резервуарів тим, що майже третина втрат в обсягах виробництва в Україні за останні роки обумовлена саме недопоставками нафти.

Збереження нафти на чорний день мають понад 30 країн світу. Для України ж подібний державний резервний запас - крок до нафтової незалежности. (К-3, 25.2.92).

ПРЕСОВИЙ ФОНД ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА

В часі від 20 лютого до 20 квітня 1992 р. ми одержали такі вплати на пресовий фонд журналу:

Станиця Братства 1 УН УНА — Філядельфія із збірки замість квітів на свіжу могилу сл. п. др. Олексія Ґардецького
по дол. 50.:: Ігор і Дарія Лисі, Богдан і Христина Турченюк, др. Микола Ценко, **по $40.00:** Сидір і Евгенія Новаківські, **по $25.00:** Петро і Марія Кондрат, Ірина Кушмелин, Іванна Мазурок, **по $10.00:** Богдан і Теофіля Артимишин, Михайло й Евгенія Білик, Анна Борис, Михайло і Катерина Гись, Ліда і Зенон Завадович, Ярослав Качай, Іван Коропецький, Модест і Теодора Кузьмович, Люба і Маркіян Онуферко, Володимир Сімків, Іван і Дарія Скіри, Евген Шкільник,

по $15.00: Василь Сорока, Олена і Володимир Шиприкевич,
по $10.00: Ярослав Бобинський, Микола Бойчук, Осип Вомпель, Михайло Ґнип, Василь Загасайло, Микола і Марія Касіян з родиною, Роман Клос, Михайло Ковальчин, Михайло Кузьма, Олександер Луцький, Ярослав Лучанко, Володимир Матиєвич, Григорій Походжай, Теодор Рак, Микола Тимчук, Андрій Шишак.

разом **$695.00**

Станиця Братства 1 УД УНА — Нью-Йорк із збірки в пам'ять кол. медсестри Дивізії св. п. Тетяни Долинської, померла 26.3. 1992 р. Пожертви зложили: **по $25.00:** д-р Мирослав та Люба Прокоп, Ярослав Балабан, **по $20.00:** Зеновія Зарицька; **по $10.00:** Я. Бачинський, Р. Гаєцький, Р. Данилюк, Р. Костирка, А. Закревський, Я. Закаляк, В. Лодзюк, І. Мокрівський, С. Скрибайло, О. Слупчинський, і Ю. Ференцевич разом **$180.00**

Д-р Остап Сокольський — Скарборо, із збірки в пам'ять св. п. Володимира Войтовича, помер 5.2. 1992 **120.00**

Іванна Притоцька — Чікаґо, в пам'ять мужа св. п. Володимира, помер 14.12. 1991 **100.00**

Олександера Коваль — Торонто, в пам'ять мужа Івана, помер 25.1.1992 р. **50.00**

Станиця Братства 1 УД УНА Гамільтон, в пам'ять св. п. Івана Пекарука, члена Станиці, помер 16.11.1991 р. **50.00**

Микола Бута — Філядельфія **75.00**

Іван Ґерчук — Торонто **50.00**

Петро Музика — Вінніпеґ, із збірки поміж передплатниками Вістей Комбатанта **45.00**

по дол. 25.00: Володимир Ленчак — Англія, Володимир Махобей, Литтилтовн, Іван Дудись — Торонто, Василь Кімачук — Англія, Євгенія Савка — Едмонтон, Дмитро Пасічняк — Тандер Бей, Василь Дубик — Торонто, Віктор Роєнко — Гамільтон

разом **200.00**

по дол. 20.00: Володимир Мота — Монтреаль, Ілля Яремчук — Тандер Бей разом **40.00**

Євген Стахів — Австралія **18.00**

Степан Чучук — Чікаґо **16.00**

по дол. 15.00: Олександер Маслякевич — Торонто, Лагодинський Євген — Англія, Ярослав Дутка — Торонто, Сидір Новаківський — Філядельфія, Укр. Т-во ,,Просвіта'' — Вінніпеґ, Григорій Савків — Судбури, Василь Думенко — Торонто, Олександер Немирівський — Монтреаль, Євген Михайлів — Бетлегем, д-р Степан Ґамула — Міссісаґа

разом **150.00**

Василь Гнатів — Австрія **12.00**

по дол. 10.00: Роман Дуда — Дітройт, Теодор Бабюк — Рочестер, Юрій Ференцевич — Джерзи Сити, Іван Василиця — Судбури, Михайло Березовський — Дітройт, д-р Володимир Кривуляк — Оттава, Володимир Зуляк — Лігайтон, Орест Грабик — Філядельфія, Константин Бішко — Броадалбин, Юрій Ракобовчук — Монтреаль, Лев Бекесевич — Торонто, Євген Шипайло — Ратерфорд, Василь Гаврилюк — Гартфорд, Ярослав Кобилецький — Монтреаль, Степан Лось — Лондон (Кан.), Василь Мащак — Саскатун, Петро Антонишин — Бурлінґтон, Ярослав Малецький — Австралія, Р. Ю. Монджейовський — Австралія, Микола Засідко — Маркгам, Максим Петрушок — Еден, Павло Остапович — Торонто

разом 220.00

по дол. 5.00: Петро Маслій — Англія, Михайло Атаманюк — Англія, Святослав Василько — Англія, Осип Головацький — Фльорида, Осип Папінка — Торонто, Василь Буртняк — Кастро Валлей, Теодор Буртняк — Гамільтон, Василь Криса — Клівленд, Павло Лапань — Міссісаґа, Василь Корж — Товсон, д-р Теодор Барабаш — Еспанія, Ярослав Кульчицький — Гамільтон, Микола Швед — Редфорд, Петро Яцинич — Кергонксон, Василь Білан — Рочестер, Петро Мандич — Роллінсфорд, Осип Левицький — Вудгейвен, Олександер Соляр — Келовна, Михайло Білоус — Торонто, Тарас Ґут — Торонто

разом 100.00

РАЗОМ 2,121.00

Наше щире співчуття родинам, приятелям та знайомим покійних свв. п. др. Олексія Ґардецького, Тетяни Долинської, Володимира Войтовича, Володимира Притоцького, Івана Коваля, Івана Пекарчука. Дякуємо Управам Станиць, жертводавцям та збірщикам пожертв, котрі так потрібні для вдержання журналу.

Просимо і в будучому мати на увазі потреби ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА.

Адміністрація В.К.

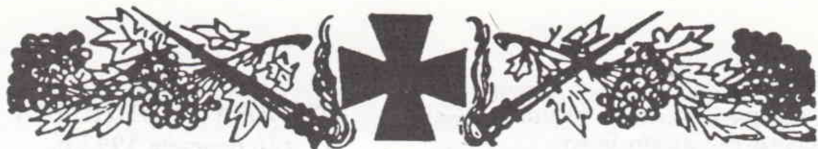
Після похорону св. п. Володимира Войтовича на тризні д-р Остап Сокольський зібрав дол. 355.00, які призначено:

1. Українська Суспільна Служба — Відділ Торонто	120.00
2. Журнал ,,ВІСТІ КОМБАТАНТА"	120.00
3. Українську Католицьку Церкву — Скарборо	115.00
РАЗОМ	**355.00**

Пожертви зложили: **по дол. 20.00:** Литвин Анна, Мазяр Володимир, Ждан Степан, Микитюк Михайло, Рудзік Михайло, д-р Сокольський Остап, Цюпер Ярослав, Чорний Микола, Вайт Роберт, Войнаровський Євген, Гарасим Василь, Чорнієвич, М.О., **по дол. 15.00:** Лемко Михайло, **по дол. 10.00:** Бойко Люба, Ґорейко Степан, Маковинська Анна, Міносора Володимир, Москва Володимир, Мурій Ярослав, Остапяк Дмитро, Фенцор Євгенія, Чамбул Богдан і Чорнієвич Зенон.

Від користувачів пожертв складаємо щиру подяку жертводавцям та д-р О. Сокольському за переведену збірку.

Адміністрація В.К.

Ті, що відійшли...

Д-Р ГРИГОРІЙ ШИМАНСЬКИЙ
*** 1902 + 3. II. 1992**

Д-р Григорій Шиманський народився в Новому Люблинці, біля Чесанова. Вже малим хлопцем втратив батька, а сиротою з його мамою заопікувався священик села о. Северин Метеля. Шиманський закінчив українську гімназію в Перемишлі ступив на студії медицини в Українському Тайному Університеті у Львові. Коли поляки закрили Університет, Григорія Шиманського прийнято до польського Державного Університету, де в 1929 році завершив свої студії дипломом лікаря медицини. Короткий час працював у шпиталі у Львові, а згодом перенісся з дружиною Катрусею і донею Дарцею до Чесанова, де розвинув гарну практику.

Часто відвідував Митрополита Шептицького, який з великою приязню відносився до нього.

Повдовівши, 1939 року одружився з вдовою Іреною, яка мала донечку Богданку. 1941 року повертається назад до Львова; де працює як лікар у шкільній поліклініці і аж до приходу більшовиків.

В 1944 році опинився в Німеччині в таборі недалеко Гановеру. З цього табору тоді всіх лікарів звербовано до Дивізії УНА, з якою пробув до кінця війни.

Від 1945 до 1948 року працював у шпиталі переходового табору для біженців на "Функ Касерне" в Мюнхені, а 1948 року переїхав до Канади. Спершу жив у Монтреалі, тоді в Оттаві, де нострифікувався, а остаточно осів в Торонті.Тут відкрив канцелярію і мав успішну практику аж до 1980 року, коли захворів.

Студентом належав до УВО і за свою приналежність був арештований і сидів у польській в'язниці. В пізніших роках помагав УПА, доставлявши їм ліки. Всі три брати д-р Шиманського згинули в УПА, а про одного брата Івана - командира УПА "Шума" складали вірші.

Покійний Григорій був глибоко релігійною людиною. Кожного ранку,

по дорозі до своєї канцелярії, він вступав на Службу Божу.

Д-р Шиманський все своє життя був громадським діячем. Був ініціятором Українського Лікарського Товариства в Торонті й Канади, як також головою Торонтонського Відділу.

Він був правдивим самаритянином, лікарем з душі і серця, який нераз безкоштовно лікував хворих, а як правило ніколи не брав грошей від священиків і студентів, бо пам'ятав свої студентські роки і шанував священичий сан.

Доктор Шиманський був одним з основників старечого Дому ім. Івана Франка. Був членом-засновником НТШ й інших суспільно-громадських організацій.

Залишив у смутку дружину Ірену, дві доні Дарію і Богдану з мужами, 8 внуків і 6 правнуків.

Похоронено покійного на "Парк Лови" цвинтарі. Над могилою від імені медичного Товариства прощав Покійного д-р Р. Цурковський.

Після похорону відбулася поминальна тризна, якою провадив зять Покійного інж. Володимир Мацьків. На тризні промовляв в імені приятелів і лікарів д-р П. Глібович, від Братства кол. вояків 1-ої УН УНА - Б. Бігус, а від Наукового Товариства ім. Шевченка д-р Б. Стебельський. Промовляв теж Р. Ломаґа, а спомин про Покійного розповів його краян Боревець.

Слово подяки зложила дочка Дарця Ілиїв, зокрема подякуючи Преосв. Владиці Ізидорові і священикам, хорові "Бурлака", Станиці Б-ва дивізійників.

Хай вічна пам'ять остане про Покійного в серцях добрих людей!

ТЕТЯНА ДОЛИНСЬКА
+26 березня 1992 р.

В Нью-Йорку відійшла у вічність вдова по сл. п. полк. Романові Долинському, сл. п. Тетяна, родом із Кам'янця- Подільського. 1943-го року вступила в ряди Юначок 1-ої УД, в яких виконувала службу до 1945 р. По закінченні 2-ої св. війни перебувала до 1947-го року в таборах "ДП" в Німеччині, звідки переїхала до Англії. 1948-го року стає дружиною сл. п. полк. Романа Долинського.

Разом із ним еміґрувала до США та поселилася в Нью-Йорку. 1952-го року, разом із іншими кол. вояками 1-ої УД УНА, стає членом-основником Братства Охорони Воєнних Могил "Броди-Лев" та Станиці Братства в Нью-Йорку.

Похоронено сл. п. Тетяну біля її подруга життя на цвинтарі "Равей" в Ню-Джерзі.

Р. Г.

ВОЛОДИМИР ВОЙТОВИЧ
*28. VII. 1923 +5. II.1992

Ділимося сумною вісткою, що в Скарборо, біля Торонта, Канада, відійшов у вічність кол. вояк 1-ої Дивізії УНА ВОЛОДИМИР ВОЙТОВИЧ. Член Братства кол. вояків 1-ої УД та бувший член хору дивізійників "Бурлака" в Торонті.

Покійний народився в Теребовлі, Тернопільської області. В рядах Дивізії перебував від 1943 року. Військовий вишкіл перейшов біля Дембіци і був призначений до дивізійної оркестри в Санкт Штефан біля Фельбаху.

Війну закінчив в Шпіталю, Австрія, а опісля відсидів в англійському полоні у Венеції, Белярії та в Ріміні, звідки його перевезено до Англії. Звільнений з полону при кінці 1948 р., працював у сільському господарстві, а пізніше в текстильній індустрії в Манчестері.

В 1949 р. одружився з Ольгою, з дому Остапяк, до Канади переїхав у 1951 р. до міста Сарнії, Онтаріо, і там працював помічником мірника при будові рафінерії нафти марки "Суноко".

Був активним членом укр. громади, організатором і диригентом хору при церкві св. Юра в Сарнії. У 1957 році переїхав до Торонта і працював мірником у місті Скарборо аж до пенсії. Також тут він не відставав від укр. громади - був активним членом, дяком і диригентом церковного хору при церкві св. Петра й Павла в Скарборо. Панахиду відправив отець Тарас Дусановський. Під час Панахиди співав хор Братства дивізійників "Бурлака", а під час похоронних відправ у церкві св. Петра й Павла, прощальні слова виголосив о. Т. Дусановський.

На цвинтарі прощав його від Братства Дивізійників та від працівників інженерного Департаменту міста Скарборо - інж. Володимир Мазяр. Похоронено бл. п. Володимира Войтовича на цвинтарі "Пайн Гіл" у Скарборо.

Для вшанування покійного була приготована тризна в домі сеньйорів св. Петра й Павла. Під час тризни промовляв управитель цього дому, побратим д-р Остап Сокольський. Під час тризни, замість квітів на свіжу могилу, бл. п. Володимира присутні зложили 355 дол. З того призначено на "Вісті Комбатанта" 120.00 дол., на церкву св. Петра і Павла - 115 дол., на Суспільну службу - 120 дол.

Покійний залишив у смутку три доньки: Марту, Рому, Дарку; сина Ореста і три внучки та дальшу родину в Канаді і в Україні. Вічна йому пам'ять!

Володимир Мазяр

ВОЛОДИМИР ПРИТОЦЬКИЙ
*18.XI.1908 +14.XII.1991

Володимир Притоцький народився в с. Воля Закшитицька, біля Лежайська, в Ярославщині. Учительський семінар закінчив у Львові, однак польський уряд не давав праці молодим українським вчителям тому Покійний повернувся до Лежайська помагати батькам на господарстві. Хоч у селі жило багато поляків, воно було дуже свідоме. Існувала читальня "Просвіта", при якій Покійний заснував хор. Слід підкреслити, що він займався хоровим мистецтвом все своє життя.

В 1943 році вступив до дивізії "Галичина", пройшов різні вишколи й як підстаршина виїхав зі своєю частиною під Броди. Там захворів на запалення м'язів, і його перевезено до шпиталю. Згодом бере участь в поборюванні партизанів на Словаччині й у фронтових боях в Австрії.

Попавши в полон, в Ріміні включається до праці в хорі "Бурлака" під дириґентурою Ст. Гумініловича. Після переїзду до Англії, працює як полонений на господарських роботах і організує хор, втягаючи до нього молодих співаків. Одним з них був Роман Андрушко, теперішній проф. Андрушко, відомий дириґент хорів "Прометей" і "Сурма" в Чікаґо.

Після звільнення з полону, виїжджає до США. Спочатку живе в Нью-Йорку, а згодом поселюється в Чікаґо, де працює у фабриці кави до своєї пенсії.

В Чікаґо відразу пірнає з головою у працю в різних хорах: стає членом хору "Славута", є кілька років його дириґентом, належить до хору "Сурма", 14 років є дириґентом хору "Троянда" при церкві Матері Божої на півдні Чікаґо. Стає активним членом Братства Дивізійників, помагає в організуванні різних імпрез хоровими виступами, довгі роки належить до управи крамнично-осельчаного т-ва "Самопоміч", є членом прицерковних організацій при катедрі св. о. Миколая.

В 1959 р. одружується з Іванною Менцінською.

Друзі-дивізійники вшанували дорогого Влодзя Менцінського квітами, прапором та почесною стійкою, відпровадили його на цвинтар св. о. Миколая. Від Станиці Братства прощав Покійного підписаний.

В глибокім смутку залишились дружина Іванна, братова Михайлина у Польщі з дітьми й внуками, шваґерка Леся Бородайко, 94-літній чоловік якої є останнім живим УСС-ом в Чікаґо, шваґер мґр. Орест Менцінський в Нью-Йорку, інша родина, численні приятелі, друзі-дивізійники та багато хористів.

Роман Б. Припхан.

ІВАН ПЕКАРУК
*31. V.1924 - +16. XI.1991.

Покійний Іван народився в селі Бетьків Івано-Франківської області.

Дня 16-го листопада 1991 року по важкій недузі відійшов у вічність на 67-му році життя наш побратим і довголітній член станиці Братства 1-ої УД УНА в Гамілтоні.

Іван Пекарук був активним членом Станиці Братства, церкви св. Духа та був допоміжним організатором Гуцульського Братства. Ще від молодих літ в його серці росла любов до України та його улюблених Карпат.

В 1943-тому році вступає до української дивізії "Галичина", після вишколу в 1944 році разом із 3о-тим полком виїжджає на фронт під Броди, де його ранено в ноги (частину заліза забрав з собою в могилу).

Повертаючися з лічниці, був призначений до свойого полка, з яким пройшов усі етапи до кінця війни.

По закінчені війни перебуває в таборах полонених в Італії, а відтак в Англії, у 1948-му році, після звільнення з полону, одружився з Марійкою з роду Ткач; їм народився син Ярослав.

Родина Пекаруків еміґрує до Канади, де осілися в місті Гамілтоні; їм народилася донечка Ганя.

Покійний Іван залишив у смутку дружину Марійку, сина Славка і невістку Ганю та двох онуків, дочку Ганю з чоловіком і двох онуків, брата з родиною на Україні, братову доньку, іншу родину та багато приятелів в Канаді.

Похоронено його на дивізійній ділянці цвинтаря в Оквіл.

Похоронні відправи відслужив капелян Станиці митрат Роман Ганкевич.

У пам'ять дорогого мужа, батька, дідуся родина зложила 50 дол. на журнал "Вісті Комбатанта".

Дружині дітям та онукам Управа Станиці Братства в Гамільтоні висловлює глибокі та найщиріші співчуття. Нехай канадійська земля буде йому легкою.

П. Кицінський

ОЛЕКСА ҐАРДЕЦЬКИЙ
*25. VII. 1925 +3. IV. 1992

Підстаршина, відзначений залізним хрестом 2-ої кляси за хоробрість і Піхотинською боєвою відзнакою.

Скромний і товариський у поведінці, довголітний член управи Філядельфійської станиці 1-ої Дивізії УНА.

Народився у Соколівці біля Косова, середню школу закінчив у Коломиї 1943 року і того ж року зголосився в ряди української дивізії, учасник боїв

під Бродами, а опісля в Словаччині й Австрії.

Після війни до 1948 перебуває в американському полоні у Франції. Після звільнення студіює два роки право в Сорбонському університеті. В 1950 році еміґрує до Канади, а у 1954 переноситься на постійно до Філядельфії і тут студіює економічні науки. Закінчивши їх титулом маґістра, у 1971 році одержує докторат з українського Вільного Університету в Мюнхені.

З 1972 по 1991 р.р. був професором економічних наук у Вілланова університеті біля Філядельфії, аж до емиратури.

Філядельфійська станиця взяла касову участь в похоронних обрядах улюбленого і шанованого побратима Олеся. Похоронено його під звуки трембіти на дивізійній частині українського цвинтаря у Філядельфії.

Прощальні слова на Панахиді і над могилою виголосив голова станиці Богдан Артимишин, а на тризні - секретар Михайло Білик.

Покійний Олесь залишив дружину Евгенію, та сестру Ірену.

В пам'ять покійного побратими і приятелі зложили на фонд "Вістей комбатанта" 695 дол.

Філядельфійська Станиця складає дружині пані Євгенії і родині сердечні співчуття.

Між нами залишиться пам'ять по шляхетному побратимові Олесеві.

Ярослав Качай.

СПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК

У "Вістях комбатанта" ч. 1 (176) 1992, у посмертній згадці Івана Забитовського трапилися прикрі помилки. Замість Іван Забитовський, два рази надруковано Забитковський. Замість Володимир Саляк, надруковано В. Сулик.

Перепрошуємо родину св. п. Івана Забитовського, дописувача й усіх побратимів.

Редакція

З Досвідом Обслуговування Понад 30 Років

SIPCO
FUTURE FUELS

Автоматичне Забезпечення Оливою
24 - Годинне Обслуговування
Щорічна Чистка Печей
Планове і Часткове Обслуговування
Безкоштовний Тест Ефективності CO_2

ВИСОКОЕФЕКТИВНІ ОЛИВНІ ПАЛЬНИКИ
Низька Ціна. Ощадність до 30%

232-2262

83 SIX POINT ROAD
TORONTO, CANADA M8Z 2X3

SIPCO
ENERGIES LTD.

LENNOX
Authorized Dealer

ДОМАШНІ І КОМЕРЦІЙНІ

Повітряні Кондиціонери
Газові і Оливні Печі
Середньої і Високої
Ефективності
Опалювальні Котли (Бойлерс)
Трубопровідні Роботи

Висококваліфіковані
Спеціалісти По Переробці
Опалювальних Систем

233-4820

83 SIX POINT ROAD

24 - ГОДИННЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Ціна $ 6.00